

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Διπλωματική Εργασία

ΘΕΜΑ:

«Μια διερεύνηση της επίδρασης της εικονογράφησης στην ικανότητα των μικρών παιδιών να αναπαριστούν ένα παραμύθι».

Επιβλέποντες καθηγητές: Β. Δ. Αναγνωστόπουλος
Φ. Μπονώτη

Επιμέλεια: Παρούση Μαγδαληνή

ΒΟΛΟΣ 2002

αρ. εισ 53 / ΠΑΠ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 1637/1

Ημερ. Εισ.: _____

Δωρεά: _____

Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ

2002

ΠΑΡ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Α΄ ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ</u>	7
<i>Το παραμύθι στην εκπαίδευση – Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού.</i>	7
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ</u>	14
<i>Η επίδραση του παραμυθιού στην ψυχολογία του παιδιού.</i>	14
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ</u>	18
<i>Το Παραμύθι και η Εικονογράφηση.</i>	18
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ</u>	22
<i>Το παιδικό σχέδιο.</i>	22
Β΄ ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	27
<u>ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	29
<u>ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	31
<u>ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	33
<i>Αναπαράσταση προσώπων του παραμυθιού.</i>	33
<i>Αριθμός προσώπων που αναπαραστάθηκαν.</i>	36
<i>Τρόπος αναπαράστασης προσώπων.</i>	38
<i>Αναπαράσταση σκηνών.</i>	42
<i>Αριθμός σκηνών που αναπαραστάθηκαν.</i>	45
<u>ΣΥΖΗΤΗΣΗ</u>	48
<u>ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	54
<u>ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ</u>	55
<u>ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	56
<u>ΣΥΖΗΤΗΣΗ</u>	65
<u>ΕΠΙΛΟΓΟΣ</u>	68
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	69
<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ</u>	71

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολλοί άνθρωποι σήμερα πιστεύουν πως παραμύθι είναι οι ιστορίες που διαβάζουμε στα μικρά παιδιά προκειμένου να φάνε το φαγητό τους ή να κοιμηθούν. Όπως, όμως, είπε η Marthe Robert, «οι ιστορίες που μας αποκοιμίζουν είναι αυτές που μας κρατάνε πιο ξύπνιους.»¹ Το παραμύθι βοηθάει το παιδί να ανακαλύψει τον κόσμο, να δει πως υπάρχουν λύσεις σε κάθε τι που μας φαίνεται δύσκολο ή αδιέξοδο. «Προσφέρει στο παιδί τον κόσμο του χτες, για να το βοηθήσει να δημιουργήσει έναν καλύτερο κόσμο του αύριο.»²

Παρόλα αυτά, η δυσάρεστη αλήθεια είναι πως το παραμύθι είναι ένας μαγικός κόσμος που ολοένα και περισσότερο ξεχνούμε την ύπαρξη του. Η τεχνολογία που συνεχώς αναπτύσσεται και τα Μ.Μ.Ε που έχουν εισβάλλει στη ζωή μας, αν και είναι κοινώς παραδεκτό πως έχουν προσφέρει πολλά, σιγά σιγά παραγκωνίζουν την παράδοση. Τα παιδιά τώρα πια μεγαλώνουν με κόμικς, κινούμενα σχέδια, βιντεοκασέτες με παραμύθια. Η γιαγιά έχει αντικατασταθεί από τις κασέτες και η μαγεία της αφήγησης έχει χαθεί. Θα πρέπει λοιπόν να στραφούμε περισσότερο προς την παράδοση, και το παραμύθι υπηρετεί την παράδοση.

Στην εργασία αυτή λοιπόν θέλησα να ασχοληθώ με το παραμύθι και το πώς τα μικρά παιδιά το αναπαριστούν. Γι' αυτό το λόγο διεξήγαγα μία έρευνα σε Νηπιαγωγεία και Δημοτικά Σχολεία του Βόλου.

Στόχοι αυτής της έρευνας ήταν:

- i. Να διαπιστωθεί αν η έκθεση των παιδιών στην εικονογράφηση επηρεάζει την ποιότητα των σχεδίων, οδηγώντας προς ένα καλύτερο σχεδιαστικό αποτέλεσμα.
- ii. Να δούμε αν η ηλικία στην οποία ανήκουν τα παιδιά επηρεάζει τα σχέδια των παιδιών ως προς κάποια χαρακτηριστικά τους.

¹ Ζορζ Ζακ, Η δύναμη των παραμυθιών, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα, 1996 σελ.9

² Φιλίππα Χατζηγιάννη, Παιδί και παραμύθι, περ. Διαδρομές, τ.9, Άνοιξη 1988, σελ. 63.

Ευχαριστώ θερμά τον κύριο Β.Δ Αναγνωστόπουλο, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την πολύτιμη βοήθεια και συνεργασία του.

Επίσης, ευχαριστώ παρά πολύ, την κυρία Φάννη Μπονώτη, Λέκτορα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, επίσης στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την πολύτιμη βοήθεια της, την συνεργασία και την καθοδήγηση της στο πρακτικό μέρος της έρευνας μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την προθυμία να με βοηθήσουν και τη συνεργασία τους, καθώς και τους μαθητές/τριες των παρακάτω Δημοτικών και Νηπιαγωγείων για την προθυμία τους και την βοήθεια τους, που συντέλεσε στη συγκέντρωση του δείγματος μου:

1. 1^ο , 2^ο,6^ο,7^ο, 8^ο, 10^ο, 11^ο, 12^ο,13^ο,14^ο,15^ο,17^ο, 19^ο, 20^ο,21^ο,24^ο, 26^ο,27^ο,32^ο Νηπιαγωγείο Βόλου και
2. 2^ο,3^ο,4^ο,10^ο,13^ο,18^ο,20^ο,21^ο,25^ο,29^ο Δημοτικό Σχολείο Βόλου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Μία φορά κι έναν καιρό...Αυτή είναι η αρχή του παραμυθιού, μία αρχή ικανή από μόνη της να σε απογειώσει και να σε βάλει σε τόπους όπου τα σύνορα του πραγματικού και του φανταστικού είναι τόσο αγνά που μπερδεύονται. Η φράση που όχι μόνο παιδιά αλλά και μεγάλους καθηλώνει».* «Αυτό άλλωστε αποτελεί και τη γοητεία του παραμυθιού, τη δύναμη του, μία δύναμη που μας παρασύρει σε κόσμους μαγικούς, μας διασκεδάζει, μας διδάσκει και μας δίνει όπλα για να αντιμετωπίσουμε τις δυσκολίες που θα συναντήσουμε στο δρόμο μας, όπλα για να φτιάξουμε, έναν καλύτερο κόσμο, έναν κόσμο με καλύτερους ανθρώπους. Το παραμύθι όμως, στηρίζεται στην εικόνα, όπως άλλωστε και η εικόνα στο κείμενο. Γι' αυτό και το παραμύθι χωρίς την εικόνα, χάνει ένα μέρος της μαγείας του. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να βλέπουν εικόνες, άλλωστε η εικόνα συναντάει τη φαντασία των παιδιών και τα παίρνει να πετάξουν μαζί σε μαγικά ταξίδια, σε ταξίδια στον κόσμο των παραμυθιών.

Έχοντας λοιπόν όλα αυτά κατά νου, αποφάσισα να ασχοληθώ σε αυτήν την εργασία με το παραμύθι και την εικονογράφηση του. Στο πρώτο κεφάλαιο λοιπόν της εργασίας μου προσπάθησα να προσεγγίσω θεωρητικά τη θέση του παραμυθιού στην εκπαίδευση, αφού το παραμύθι απευθύνεται κυρίως σε παιδιά και το σύστημα της εκπαίδευσης είναι αυτό που πρέπει να φέρνει τα παιδιά σε επαφή με το παραμύθι. Στη συνέχεια στο δεύτερο κεφάλαιο ασχολήθηκα με το πώς το παραμύθι επηρεάζει την ψυχολογία των παιδιών, τι μηνύματα περνά, πως και αν διαμορφώνει χαρακτήρες κτλ. Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρομαι στο παραμύθι και την εικονογράφηση, καθώς και στο ρόλο που αυτή παίζει, το σκοπό που εξυπηρετεί και τις δυνατότητες που αυτή προσφέρει, ενώ στο τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, αναφέρομαι στο παιδικό σχέδιο σε κάποιες θεωρήσεις που ισχύουν γι' αυτό, καθώς και στα εξελικτικά στάδια απ' τα οποία πέρνα το παιδί.

* Διαδρομές στο παραμύθι, περ. Διαδρομές, τ.9 Ανοιξη 1988, σελ.2

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μου, που περιλαμβάνει τη θεωρητική προσέγγιση, έγινε μία έρευνα σε Δημοτικά Σχολεία και Νηπιαγωγεία του Βόλου με σκοπό να δούμε πως τα παιδιά εικονογραφούν ένα παραμύθι και να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο η εικονογράφηση του παραμυθιού επηρεάζει αυτή την ικανότητα των παιδιών. Αρχικά λοιπόν διατυπώνονται οι στόχοι της έρευνας και συνοψίζονται οι υποθέσεις που έκανα, ενώ στη συνέχεια παρατίθεται η μεθοδολογία της έρευνας. Ακολουθούν τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τα σχέδια των παιδιών καθώς και τα συμπεράσματα που βγήκαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Στη συνέχεια, ακολουθεί μία μικρή έρευνα που έγινε με αφορμή του θεωρητικό κομμάτι που αφορούσε τη θέση του παραμυθιού στην εκπαίδευση. Θελήσαμε λοιπόν να δούμε στην πράξη ποια η θέση του παραμυθιού στο Δημοτικό Σχολείο και ποια στο Νηπιαγωγείο. Ακολουθούν οι στόχοι και οι υποθέσεις της έρευνας αυτής καθώς και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Στη συνέχεια παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής και κατόπιν τα συμπεράσματα που προέκυψαν. Το δεύτερο μέρος ολοκληρώνεται με τον επίλογο της εργασίας και τη σχετική βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για τη συγγραφή αυτής της εργασίας. Τέλος, υπάρχει ένα παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει το παραμύθι που χρησιμοποιήθηκε στο πρώτο μέρος της έρευνας, τις εικόνες του παραμυθιού καθώς και κάποια ενδεικτικά σχέδια των παιδιών.

Α' ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το παραμύθι στην εκπαίδευση – Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού.

«Το παραμύθι, σύμφωνα με τη Φιλίσα Χατζηγάνα, πρωταρχικό σκοπό έχει να τέρψει. Το γέλιο και η ψυχαγωγία είναι από τις βασικές ανάγκες για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού όσο και η ανάγκη για τροφή, ύπνο και παιχνίδι.»³ Όπως είναι, όμως, γνωστό, «τα παραμύθια δεν είναι μόνο ψυχαγωγία και φυγή στον κόσμο της φαντασίας, είναι το ιδανικό μέσον για να μυηθούν οι νέοι στη γνώση.»⁴ Ωστόσο η εισαγωγή του παραμυθιού στην εκπαίδευση ως διδασκτικό υλικό και μέσο αγωγής δεν έγινε εύκολα. Αντίθετα μάλιστα χρειάστηκαν πολλοί κόποι προκειμένου το παραμύθι να αποτελέσει μέρος του προγράμματος των Νηπιαγωγείων και Δημοτικών σχολείων. Το παραμύθι λοιπόν μέσα στην πορεία του στο χρόνο, σήκωσε στις πλάτες του, το βάρος πολλών εγκωμίων που πλέχτηκαν για χάρη του, αλλά και πολλών επιπλήξεων σχετικών με την αξία του ως διδακτικό μέσο. Πολλοί ήταν και είναι αυτοί που υποστήριξαν φανατικά το παραμύθι, καθώς επίσης και αυτοί που το επέκριναν και το επικρίνουν ή το δέχτηκαν με πολλές επιφυλάξεις όμως.⁵

Στην πορεία του χρόνου δηλαδή, το παραμύθι υποστηρίχθηκε ενθέρμως από τους παιδαγωγούς για την παιδαγωγική σημασία του, την ουσιαστική συμβολή του στη γλωσσική και γνωσιακή εξέλιξη του παιδιού, την ηθικοθρησκευτική, καθώς και την ηθικοπλαστική επίδραση και ψυχαγωγία του.»⁶ Μια άλλη κατηγορία παιδαγωγών καταδίκασε το παραμύθι, γιατί είναι ακατάλληλο για τη μόρφωση των παιδιών και αφού δεν έχει ηθικό και μορφωτικό χαρακτήρα πρέπει να αποκλειστεί από το σχολείο.⁷

Συγκεκριμένα οι βασικές απόψεις των πολέμιων⁸ του παραμυθιού συγκλίνουν στις εξής:

³ Φιλίσα Χατζηγάνα, Παιδί και παραμύθι, περ. Διαδρομές, τ. 9, Ανοιξη 1988, σελ.62

⁴ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, Τόμος 7^{ος}, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σελ.3736

⁵ Κων/νος Γ. Μαντάς, Το παραμύθι (η παιδευτική αξία και διδασκαλία του), Πάτρα, 1972, σελ. 35

⁶ Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, Τέχνη και Τεχνική του παραμυθιού, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ.198

⁷ Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, ο.π.,σελ.198

⁸ Κων/νος Γ. Μαντάς, ο.π.,σελ.37-38

Κύριο επιχείρημα τους το γεγονός πως το περιεχόμενο του παραμυθιού είναι ψευδές, φανταστικό και εντελώς άσχετο με τη ζωή, γιατί δεν προετοιμάζει τα παιδιά για να αντιμετωπίσουν τη σκληρή πραγματικότητα της ζωής, αλλά τα εισάγει στον κόσμο της φαντασίας και της ουτοπίας. «Το παιδί όντως σε μικρή ηλικία συγχέει το πραγματικό με το φανταστικό, τα φανταστικά παραμύθια όμως», όπως σημειώνει η Ειρήνη Γενειατάκη, «του προσφέρουν τη δυνατότητα να κάνει αυτόν το διαχωρισμό, καθώς οδηγείτε στο συμπέρασμα ότι μόνο στα παραμύθια συμβαίνει αυτό.»⁹ Το παραμύθι επικοινωνεί με το παιδί διαμέσου της φαντασίας και σύμφωνα με τον Β.Δ.Αναγνωστόπουλος το παραμύθι προβάλλει ένα μαγικό κόσμο που κινείται ανάμεσα στην πραγματικότητα και το μύθο. Αναμφισβήτητα, τα παραμύθια υποδηλώνουν με το δικό τους γοητευτικό τρόπο πρωταρχικές αλήθειες, που είναι φλέβες ζωής. Και μέσα απ' αυτόν τον ομιχλώδη κόσμο της φαντασίας κερδίζεται η αλήθεια της ζωής.¹⁰

Το παραμύθι, επίσης σύμφωνα με τους επικριτές του παραμυθιού θεωρούνταν επικίνδυνο για την ψυχική υγεία του παιδιού, καθώς με το φανταστικό του περιεχόμενο, που μερικές φορές είναι τρομακτικό, δημιουργεί στα παιδιά φοβίες και άγχη (μάγισσες, δράκοι, τέρατα, σκοτάδι, κ.α) και μ' αυτό τον τρόπο ναρκώνει την κρίση τους δημιουργώντας μία άβουλη προσωπικότητα. Όπως αναφέρει ο Αντώνης Δελώνης¹¹ «οι πολέμοι του παραμυθιού πίστευαν πως εμπεριέχει βιαιότητες που ξεπερνούν την καθημερινή πραγματικότητα, και δεν αποτελούν πρότυπα για δημιουργία σωστού ανθρώπινου χαρακτήρα.»

Ένα άλλο επιχείρημα των πολεμιών του παραμυθιού, ήταν πως το έκριναν ακατάλληλο για τη μόρφωση και την ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών, αφού προσδίδει στους θεούς, τους βασιλείς και όσους υπερασπίζονται την τάξη και την ηθική, ανθρώπινα πάθη και αδυναμίες.

Τέλος, το παραμύθι χαρακτηρίστηκε ακατάλληλο για τη μόρφωση ηθικών προσωπικοτήτων. Και αυτό συμβαίνει γιατί οι πράξεις των ηρώων του δεν υπαγορεύονται από την ηθική συνείδηση, αλλά τυχαία, κατευθυνόμενες από την μοίρα και το μαγικό που άλλοτε συμφωνεί και άλλοτε όχι με το ηθικό.

⁹ Ειρήνη Γενειατάκη, Η Λογοτεχνία στο Νηπιαγωγείο, περ. Διαδρομές τ.27 Φθινόπωρο 1992, σελ.194

¹⁰ Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, ο.π.,σελ.86

¹¹ Αντώνης Δελώνης, Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, Εκδόσεις Ηράκλειτος, Αθήνα 1986, σελ. 107

Σύμφωνα με τον Μ. Γ. Μερακλή, «ίσως η έμφαση που δόθηκε στη βλαπτική επίδραση του παραμυθιού πάνω στην άπλαστη ακόμα ψυχή των αναγνωστών του, οφείλεται και στο γεγονός, ότι η ψυχολογία του βάθους γνώριζε ακόμα τότε ιδιαίτερη άνθηση και οι παιδαγωγοί, μαζί με τους ψυχολόγους, απέδιδαν μεγάλη σημασία στις σκοτεινές παραισθήσεις ενός υποσυνείδητου φορτισμένου από παραμυθιακές εμπειρίες κατά την παιδική ηλικία.»¹² Παρόλο όμως που το παραμύθι βάλλεται τα τελευταία χρόνια και υπάρχουν αντιφατικές γνώμες για την παιδαγωγική του αξία, δεν παύει να γοητεύει και να αρέσει στα παιδιά.¹³

Όσον αφορά τώρα τους υπέρμαχους¹⁴ του παραμυθιού, αυτοί υποστηρίζουν τα εξής:

Το παραμύθι ψυχαγωγεί και τέρπει την παιδική ψυχή, και αυτό αποκαλύπτεται από την προθυμία των παιδιών να ακούσουν ένα παραμύθι, εγκαταλείποντας ακόμη και το παιχνίδι τους. Επίσης καλλιεργείται η αισθητική μόρφωση του παιδιού αφού το περιεχόμενο του προκαλεί θαυμασμό και συγκίνηση, όμοια με εκείνη που προκαλεί ένα καλλιτέχνημα.

Επίσης, οι υπέρμαχοι του παραμυθιού υποστηρίζουν πως αυτό παρέχει γνώσεις στο παιδί, σχετικές με το γύρω κόσμο, το παιδί αποκτά νέες εμπειρίες, ταυτίζεται με τον ήρωα και τον ακολουθεί στον αγώνα του ως την κάθαρση, τη λύτρωση. Έτσι έχει κερδίσει περισσότερο θάρρος, αισιοδοξία για το μέλλον και αυτοπεποίθηση.¹⁵ «Οι ήρωες των παραμυθιών γνέφουν στα παιδιά, προσκαλώντας τα να ενώσουν τις δυνάμεις τους μαζί τους. Και τα παιδιά θα αποδείξουν ότι είναι ήρωες, παρατηρώντας και αξιολογώντας τις καταστάσεις που ζουν οι χαρακτήρες καθώς και διατυπώνοντας σχέδια, για να τις αντιμετωπίσουν.»¹⁶

Επίσης, το παραμύθι βοηθάει το παιδί να αναπτύξει κριτική σκέψη, να γνωρίσει Υψηλές Αξίες, όπως η Ελευθερία, η Ισότητα, η

¹² Μ. Γ. Μερακλής, Έντεχνος λαϊκός λόγος, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ. 143

¹³ Μαρία Μιρασγελή, Απόηχοι του παραμυθιού στην παιδική λογοτεχνία, περ. Διαδρομές, τ. 9 Άνοιξη 1988 σελ. 26

¹⁴ Κων/νος Γ. Μαντάς, ο.π., σελ. 39-40

¹⁵ Αντώνης Δελώνης, ο.π., σελ. 108.

¹⁶ Ron Jobe & Paula Hart, Η λογοτεχνία στα σχολεία σήμερα, περ. Διαδρομές, τ. 29 Άνοιξη 1993, σελ.65

Δικαιοσύνη.¹⁷ Συμβάλλει στην ηθική διαπαιδαγώγηση του μαθητού καθώς «ευρύνει το πλάτος των βασικών ηθικών ιδεών του Αγαθού και του Κακού και συμπληρώνει τον πρώτο ηθικό κώδικα του μικρού παιδιού», είναι και πολύτιμο μέσο για την εισαγωγή του παιδιού στο κόσμο του βιβλίου και της λογοτεχνίας.¹⁸

Ακόμη, οι υπέρμαχοι του παραμυθιού αναφέρουν πως αυτό κρίνεται κατάλληλο ως μέσο αγωγής στο σχολείο, γιατί υποβοηθάει τη διδασκαλία των άλλων μαθημάτων, όταν αυτό ενταχθεί στο σύστημα της ενιαίας διδασκαλίας. Επιπλέον, γεμίζει με φιλοσοφία και αισιοδοξία τη σκέψη του, με το να του δείχνει ότι όλες οι περιπέτειες έχουν την καλή έκβαση τους, φτάνει να υπάρχει επιμονή και τόλμη.¹⁹ Με την άποψη αυτή συμφωνεί και ο Χάρης Σακελλαρίου, σημειώνοντας πως το παραμύθι με την ευτυχή λύση που δίνει στο τέλος «Δίνει κουράγιο κι ελπίδα στον ανήμπορο. Κι όσο για τα παιδιά, τα κάνει να γνωρίσουν τον κόσμο με τρόπο απλό και εποπτικό και ξεπερνώντας τον αδύναμο εαυτό τους, να μεγαλώνουν και να ολοκληρώνονται.²⁰

Τελευταίο στη σειρά, αλλά πρώτιστο επιχείρημα των υπέρμαχων του παραμυθιού είναι το γεγονός πως αυτό αναπτύσσει τη φαντασία του παιδιού, χωρίς αυτό να σημαίνει πως το παιδί ζει σ' ένα παραμύθι, βγαίνει έξω από την πραγματικότητα. Αντιθέτως, «το παραμύθι δεν κάνει ζαβολιές, ξεκαθαρίζει τη θέση του απ' την αρχή και όμοια και το τέλος. Προσγειώνει αμέσως τον ακροατή, τον ξαναφέρει στη εποχή και τη θέση του»²¹ Εισάγει το παιδί στην πραγματικότητα από ένα μυθικό δρόμο, ο οποίος έχει μόνο το καλό να ανοίγει προοπτικές στην παιδική φαντασία, οπωσδήποτε ευεργετικές σ' ένα έντονα ρασιοναλιστικό κόσμο.²²

Αυτά λοιπόν είναι περιληπτικά τα επιχειρήματα, υπερασφώνων και πολέμιων του παραμυθιού. Για να υπάρξει όμως μια σωστή και σφαιρική εικόνα για το διδακτισμό ή όχι του παραμυθιού, θα πρέπει να γίνει ένας συνδυασμός των αντικρουόμενων απόψεων. Ο λαογράφος, Δημήτριος Λουκάτος, σημειώνει

¹⁷ Αντώνης Δελώνης, ο.π., σελ 108

¹⁸ Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Το παραμύθι και η εκπαίδευση, Φλώρινα 1994, σελ.132-133

¹⁹ Δημ. Σ. Λουκάτος, Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1985, σελ.148

²⁰ Χάρης Σακελλαρίου, Η Κοινωνιολογία του παραμυθιού, Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας. Αρ.3 Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 121.

²¹ Αντώνης Δελώνης ο.π., σελ.109

²² Μ.Γ. Μαρακλής, Έντεχνος Λαϊκός Λόγος, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ.144

χαρακτηριστικά πως «Το παραμύθι έχει πάντα μέσα του μια διάθεση για διδασκαλία.»²³

Είναι λοιπόν αυτονόητο, πως το παραμύθι θα πρέπει να παραμένει στο πρόγραμμα του σχολείου και μάλιστα να αξιοποιηθεί περισσότερο. Άλλωστε σκοπός της διδασκαλίας του παραμυθιού σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Μαντά²⁴ είναι:

- Να αποτελέσει πηγή γνώσεως.
- Να υποβοηθήσει τη γλωσσική καλλιέργεια.
- Να προσφέρει χαρά και απόλαυση.
- Να αναπτύξει τη φαντασία και το συναίσθημα.
- Να δημιουργήσει ηθική συνείδηση.
- Να δημιουργήσει αισιοδοξία.
- Να αποτελέσει άριστο μεθοδικό μέσο διδασκαλίας.

Και σίγουρα το παραμύθι μπορεί να ανταπεξέλθει σε όλα τα παραπάνω, αρκεί να του δώσουν την ευκαιρία οι πλέον ενδεδειγμένοι, που δεν είναι άλλοι από τους εκπαιδευτικούς.

Θέλοντας λοιπόν να δούμε εν ολίγοις ποια είναι η θέση του παραμυθιού σήμερα στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό σχολείο, θα λέγαμε πως στο Νηπιαγωγείο χρησιμοποιείται ευρέως. Άλλωστε, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η καθηγήτρια Έλλη Βασιλειάδου, «Το παραμύθι, παραδοσιακή δραστηριότητα του Νηπιαγωγείου, παραμένει μια δραστηριότητα προνομιούχος. Είναι απαραίτητο μέσο φυγής του παιδιού. Ανοίγει για το καθένα έναν κόσμο θαυμαστό που για το μικρό παιδί είναι απαραίτητος. Γι' αυτό τα παιδιά μαζεύονται γύρω από τη Νηπιαγωγό και συναρπάζονται από τα λόγια της.»²⁵

Στα πλαίσια του Νηπιαγωγείου λοιπόν το παραμύθι χρησιμοποιείται εξίσου για τη γλωσσική καλλιέργεια του νηπίου, την νοητική ανάπτυξη του, καθώς και την αισθητική αγωγή. Η εισαγωγή του παραμυθιού στα σχολικά προγράμματα, με έμφαση στο Νηπιαγωγείο, όπου το νήπιο αντιλαμβάνεται και

²³ Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, ο.π.,σελ.199

²⁴ Κων/νος Μαντάς, ο.π.,σελ.48-57

ερμηνεύει «μαγικά», ανιμιστικά τον κόσμο, έγινε με το σκεπτικό ότι το παραμύθι αποτελεί μια πρώτη απόπειρα επεξήγησης του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος.²⁶

Στο Δημοτικό σχολείο αντίθετα, το παραμύθι χρησιμοποιείται μόνο στα πλαίσια του μαθήματος Ελληνική Γλώσσα, για λεκτικές ασκήσεις και μάλιστα μόνο στην Α' και Β' τάξη του Δημοτικού.²⁷ Το παραμύθι σύμφωνα με τον καθηγητή Β.Δ Αναγνωστόπουλο, «αποτελεί (στο χώρο του σχολείου) βασικό φορέα της εθνικής μας κουλτούρας και ως τέτοιο είναι ανάγκη να μπει στο αναλυτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο δημοτικό σχολείο. Το παραμύθι πρέπει να λειτουργεί αυτόνομο. Όχι υποταγμένο σε συναφές μάθημα, αλλά ενταγμένο στο γενικότερο πρόγραμμα της Δημιουργικής Απασχόλησης και Αισθητικής Αγωγής των νηπίων. Να λειτουργεί δηλαδή ως ελεύθερη σχολική δραστηριότητα.»²⁸

Συμπερασματικά λοιπόν θα λέγαμε πως σήμερα αν και το παραμύθι θεωρείται βλαβερό και ξεπερασμένο από κάποιους, η αναγνώριση της αξίας και της ωφελιμότητας του παραμυθιού είναι αυτονόητη. Πολλά στοιχεία των παραμυθιών εναρμονίζονται με την ψυχοσύνθεση των παιδιών. Η αφέλεια του παιδιού, αφέλεια του παραμυθιού, η φαντασία του παιδιού αστείρευτη, γεννήτρα φαντασία του παραμυθιού, οι θέσεις του παιδιού και θέσεις του παραμυθιού, η βιογραφία του παιδιού είναι βιογραφία των ηρώων του παραμυθιού.²⁹

Έτσι, σιγά σιγά το παραμύθι πέρασε από τη ζωή του σπιτιού στη διδακτική εργασία του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού Σχολείου και μάλιστα με σοβαρές απαιτήσεις.³⁰ Γι' αυτό και οι εκπαιδευτικοί και όσοι άλλοι ασχολούνται με τη μόρφωση των παιδιών, καλούνται πριν φέρουν τα παιδιά σε επαφή με το παραμύθι να το μελετήσουν πρώτα οι ίδιοι, να αποκτήσουν κάποια οικειότητα με τον κόσμο των παραμυθιών και να τα αγαπήσουν. Ο παιδαγωγός

²⁵ Έλλη Βασιλειάδου, Το παιδί προσχολικής ηλικίας και το παραμύθι, Εισηγήσεις Β' Σεμιναρίου του κύκλου του ελληνικού παιδικού βιβλίου, Εκδόσεις Καστανιώτη Αθήνα 1988, σελ.107

²⁶ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, ο.π., σελ. 3736

²⁷ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ.200-202

²⁸ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ.213

²⁹ Φιλίτσα Χατζηγάνα, ο.π., σελ.62

³⁰ Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, ο.π., σελ.130

Ευριπίδης Σούρλας,³¹ σημειώνει σχετικά: «Κι ενώ τόσο έκδηλη και ζωηρή προβάλλει η επιθυμία του παιδιού για να ακούσει παραμύθια, αυτά δεν μπορεί ο οποιοσδήποτε να τα προσφέρει, γιατί προβάλλει η απαίτηση γι' αυτόν που θα αναλάβει τη διήγηση και την προσφορά γενικά της ύλης του παραμυθιού να αγαπήσει τόσο το παιδί, όσο και το παραμύθι, με τρόπο ώστε να συναισθάνεται κι αυτός και να συμπάσχει τόσο με το παιδί, όσο και με το περιεχόμενο του παραμυθιού. Και αυτό είναι κάτι ανέφικτο, αν λάβουμε υπόψην μας πως σε κάθε αληθινό άνθρωπο, πότε δεν πεθαίνει μέσα του παιδικότητα, ούτε ο πόθος για τον παιδικό κόσμο του παραμυθιού.»

«Ο άνθρωπος έχει ανάγκη από το παραμύθι. Αυτό είναι μία αλήθεια αδιαφιλονίκητη. Μ' αυτό το παιδί ευρύνει τη φαντασία του και δυναμώνει τη γνώση του, ώστε να κατορθώσει να τα βγάλει πέρα με τις αντιξοότητες της ζωής.³²

³¹ Ευριπίδης Σ. Σούρλας, η διδακτική των παραμυθιών – παραμύθι και λαϊκή ψυχή, Εκδόσεις Δίπτυχο, Αθήνα 1960, σελ. 40

³² Δέσπω Καρούσου, Το παραμύθι και τα μηνύματά του, Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας, αρ.3 Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988 σελ.150

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η επίδραση του παραμυθιού στην ψυχολογία του παιδιού.

Το παραμύθι, σύμφωνα με τον Lewis Carroll είναι «δώρο αγάπης» προορισμένο για το παιδί, αφού συντελεί στην ψυχολογική εξέλιξη του παιδιού, κάνοντας το να πιστέψει πως θα γνωρίσει ένα θαυμάσιο μέλλον, όπως άλλωστε λέει, «μόνο αυτή η πεποίθηση μπορεί να του δώσει τη δύναμη να μεγαλώσει με ασφάλεια και σεβόμενο τον εαυτό του.»³³ Επίσης ο φιλόσοφος Satre, ορίζει το φανταστικό που χρησιμοποιεί το παραμύθι, σαν έργο τέχνης. Και ο B.Bettelheim, αναλύει αυτήν την άποψη λέγοντας πως «το παραμύθι δεν θα είχε ψυχολογική επίδραση στο παιδί, αν δεν ήτανε πρώτα πρώτα περισσότερο από κάθε τι άλλο “έργο τέχνης.” Ασκεί δηλαδή ασυνείδητη επιρροή στην ψυχική ζωή του παιδιού.»³⁴

Κατά τη διάρκεια των εκατονταετιών που τα παραμύθια εξευγενίστηκαν με τις αναδιηγήσεις, έφθασαν στο σημείο να μεταδίδουν ταυτόχρονα φανερά και κρυφά νοήματα, έφθασαν να μιλούν ταυτόχρονα σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης προσωπικότητας, επικοινωνώντας με ένα τρόπο που φθάνει και στον απάιδευτο νου του παιδιού και στον εξελιγμένο του ενήλικου.³⁵

Θέλοντας λοιπόν να διαπιστώσουμε την επίδραση του παραμυθιού στην ψυχολογία του παιδιού, ξεκινήσαμε από τη χαρακτηριστική φράση με την οποία τελειώνουν όλα τα παραμύθια: «... και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα.» Αφού λοιπόν το παραμύθι εγγυάται αίσια έκβαση, το παιδί δεν φοβάται να επιτρέψει στο ασυνείδητο του να βγει στο προσκήνιο σε αρμονία με το περιεχόμενο της ιστορίας, επειδή ξέρει πως ό,τι κι αν διαπιστώσει «θα ζήσει ευτυχισμένο για πάντα.»³⁶ Τα παραμύθια λοιπόν πετυχαίνουν να εμπλουτίσουν την εσωτερική ζωή του παιδιού. Το βοηθούν να εξωτερικεύσει τα συναισθήματα του, του δίνουν ελπίδα και δύναμη για το μέλλον. Αυτή η αίσια έκβαση των

³³ Κατερίνα Μιχαλοπούλου, Η επίδραση των παραμυθιών στο παιδί προσχολικής ηλικίας, περ. Διαδρομές, τ.46, Καλοκαίρι 1997, σελ.105

³⁴ Έλλη Βασολειάδου, ο.π.,σελ.106

³⁵ Κούλα Κουλουμπή – Παπαπέτροπουλου, ο Bruno Bettelheim για τα παραδοσιακά παραμύθια, περ. Διαδρομές, τ.9, Άνοιξη 1988, σελ.20

³⁶ Bruno Bettelheim, Η γοητεία των παραμυθιών (μια ψυχαναλυτική προσέγγιση), Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1995, σελ.49

παραμυθιών, όπου οι ήρωες αγωνίζονται, περνούν από δύσκολες καταστάσεις, και ξεπερνώντας όλα τα εμπόδια, καταφέρνουν να νικήσουν, βοηθά το παιδί να καταλάβει πως υπάρχουν λύσεις ακόμη και στα μεγαλύτερα αδιέξοδα.

Το παραμύθι επίσης, σύμφωνα με το Bettelheim γνωρίζει στο παιδί έμμεσα τον εαυτό του, του επιτρέπει να ανακαλύψει και να αναγνωρίσει μέσα από στοιχεία συμβολικά το αντιφατικό περιεχόμενο του ασυνειδήτου του. Το βοηθάει να βάλει σε τάξη το χάος των ορμών του.³⁷ Όπως πολλοί υποστηρίζουν «τα παραμύθια υπαινίσσονται, δεν έχουν πρόθεση να επιβάλουν ένα μοντέλο συμπεριφοράς, όπως οι διδακτικοί μύθοι, δεν παραδίδονται ποτέ με απόλυτη σαφήνεια, παρουσιάζουν διάφορες προοπτικές της ζωής, σε εξοικειώνουν από πριν με διάφορες καταστάσεις προτείνοντας σε μεγέθυνση διάφορα σχήματα συμπεριφοράς. Μ' αυτόν τον τρόπο διευκολύνουν και τη λειτουργία των δύο βασικών μηχανισμών: της προβολής και της ταύτισης.»³⁸

Όσον αφορά τώρα το μηχανισμό της ταύτισης το παραμύθι τον καλλιεργεί, αφού καθώς ξετυλίγεται, καλεί το παιδί να ταυτιστεί με τους πρωταγωνιστές του και του μαθαίνει πως με εξυπνάδα και επινοητικότητα μπορεί να νικήσει ακόμη και το μεγαλύτερο γίγαντα. «Το παιδί γοητευμένο από τον ήρωα, ταυτίζεται μαζί του διαμέσου όλων των δοκιμασιών του μοιράζεται με τη φαντασία του όλες τις λύπες του και θριαμβεύει μαζί του τη στιγμή που το καλό υπερिशύει και το κακό εξαλείφεται.»³⁹ Το παιδί κατά συνέπεια μαθαίνει πως στον κόσμο υπάρχει το καλό και το κακό αλλά αυτό που επικρατεί πάντα είναι το καλό. Ωθείται να κάνει «καλές» πράξεις στη ζωή του, αφού καταλαβαίνει πως μόνο αυτοί που έχουν κάνει κάτι κακό καταστρέφονται.

Όπως λοιπόν προαναφέρθηκε τα παιδιά ταυτίζονται συνήθως με τον κεντρικό ήρωα του παραμυθιού. «Οι αξίες όμως που αντιπροσωπεύει ο κάθε ήρωας είναι διαφορετικές για κάθε φύλο: ο ηρωισμός, η εξυπνάδα και η

³⁷ Bruno Bettelheim, ο.π.,σελ.49

³⁸ Μαρία Καίλα – Γιώτα Ξανθάκου, Η ψυχαναλυτική προσέγγιση του παραμυθιού, Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988, τ.3 σελ.59

³⁹ Κατερίνα Μιχαλοπούλου, ο.π.,σελ.105

⁴⁰ Ανδρέας Μιχαλίδης-Νουάρος, Η παιδική ψυχή και το παραμύθι, περ. Επιθεώρηση παιδικής Λογοτεχνίας, τ.3^{ος}, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 48.

παλικαριά για το αγόρι, και η ομορφιά, η χάρη και ο ρομαντισμός για το κορίτσι.»⁴⁰

Σπουδαία θέση κατέχει το παραμύθι και στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Το παιδί μαθαίνει απ' τα παραμύθια πως το πρόσωπο που αρχικά θεωρείται απειλητικό και απωθητικό για τον ήρωα στην πορεία γίνεται ένας καλός φίλος.⁴¹ Έτσι το παιδί μαθαίνει να μην αποσύρεται εξαιτίας της πρώτης εντύπωσης που του δίνει ένας ξένος, να έχει εμπιστοσύνη στους ανθρώπους και να κάνει υπομονή.

Το λαϊκό παραμύθι έχει χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους από τους ψυχαναλυτές, κυρίως διαγνωστικά. Οι λόγοι που διάλεξαν το παραμύθι σαν μέσο διάγνωσης μπορούν να συμπυκνωθούν στους εξής:

- Ο κόσμος του παραμυθιού έχει πολλά κοινά με τον δικό μας κόσμο.
- Το περιεχόμενο του παραμυθιού είναι πλούσιο σε συμβολισμούς και μηνύματα
- Έχει πολλά κοινά με τον κόσμο των ονείρων
- Οι χαρακτήρες των παραμυθιών είναι διαφορετικοί.
- Όσον αφορά το παιδί, το παραμύθι περιέχει διάφορα στάδια εξέλιξης και προβληματισμούς, στάδια εξέλιξης που το παιδί αντιμετωπίζει καθώς μεγαλώνει.
- Πολλά από τα χαρακτηριστικά των παραμυθιών αντιστοιχούν σε χαρακτηριστικά, που ο Piaget απέδωσε στα παιδιά (όπως ότι τα άψυχα αντικείμενα έχουν ψυχή, ή ότι πάντα επιβάλλεται η δικαιοσύνη κ.α.)⁴²

Το παραμύθι όμως, εκτός από τον ψυχαναλυτικό χαρακτήρα έχει και θεραπευτικό χαρακτήρα. «Τα παιδιά σύμφωνα με τον Bettelheim όπως και τα παραμύθια ζουν σε δύο κόσμους. Έχουν μία εξωτερική και μία εσωτερική πραγματικότητα.» Η πρώτη έχει σχέση με τον εξωτερικό κόσμο, τους φίλους, τα παιχνίδια. Η εσωτερική πραγματικότητα συνδέεται με τις «ψυχικές του ανάγκες

⁴¹ Bruno Bettelheim, ο.π.,σελ.4

⁴² Καρίνα Κουλάκογλου – Ηλιάδη, Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι, περ. Διαδρομές,τ.9 Άνοιξη 1988, σελ.15

τις παράλογες ανησυχίες, τους φόβους τους εφιάλτες. Όλα αυτά τα παράλογα συναισθήματα εξισορροπούνται από τη βεβαιότητα, το θάρρος, την αγωνιστικότητα, την αισιοδοξία και την ελπίδα που ενυπάρχουν στα περισσότερα παραμύθια.»⁴³

Συγκεκριμένα, το παιδί πολύ συχνά φοβάται, τις σκιές τη νύχτα, τους θορύβους, το σκοτάδι, τα μικρά ή μεγάλα ζώα. Οι φόβοι αυτοί γίνονται ακόμη μεγαλύτεροι με τη φαντασία των παιδιών και συχνά καταλήγουν αβάσταχτοι. Παράλληλα η αδιάκοπη σύγκριση που κάνει το παιδί με τον κόσμο των μεγάλων, του δείχνει πόσο αδύναμο είναι.⁴⁴ Το αίσθημα αυτό κατωτερότητας που το ενισχύει η πραγματικότητα, μπορεί να το καταπολεμήσει το παραμύθι. «Το παραμύθι δεν είναι μόνο φυγή απ' την πραγματικότητα της ζωής, αλλά η δημιουργία ενός χωριστού κόσμου, όπου βρίσκουν ικανοποίηση πάρα πολλές από τις ψυχικές ανάγκες του παιδιού.»⁴⁵

Μέσα από το παραμύθι βρίσκουν λύση σύμφωνα με τον Bettelheim, πολλά από τα προβλήματα των παιδιών, με τους γονείς τους, που τους βλέπουν σαν γίγαντες και τους τρέμουν όταν επιβάλλουν με τη δύναμη που έχουν, τη δική τους θέληση, και άποψη.

Έτσι το κάθε παιδί ταυτίζεται όχι μόνο ψυχικά αλλά και «σωματικά» με τους ήρωες των παραμυθιών, αφού τους συγκρίνει με τις δικές του διαστάσεις. Δεν είναι τυχαίο κατά τη γνώμη του Bettelheim, πως όλοι οι αγαπημένοι ήρωες των παιδιών είναι μικρόσωμοι και γεννήθηκαν τελευταίοι.⁴⁶

Μεγάλη λοιπόν η επίδραση που ασκούν τα παραμύθια στην ψυχολογία των παιδιών. Όπως είπε άλλωστε και ο γερμανός ποιητής Σίλλερ: «Βαθύτερο νόημα βρίσκεται στα λαϊκά παραμύθια που άκουσα κατά την παιδική μου ηλικία παρά στην αλήθεια που μου δίδαξε η ζωή.»⁴⁷

⁴³ Ανδρέας Μιχαηλίδης - Νουάρος, ο.π.,σελ.53

⁴⁴ Ανδρέας Μιχαηλίδης - Νουάρος, ο.π. , σελ. 49

⁴⁵ Ανδρέας Μιχαηλίδης - Νουάρος, ο.π. , σελ.49

⁴⁶ Ανδρέας Μιχαηλίδης - Νουάρος, ο.π., σελ.49

⁴⁷ Κούλα Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, ο.π., σελ,20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Το Παραμύθι και η Εικονογράφηση

«Από τη στιγμή που η αποκλειστικότητα μετάδοσης του παραμυθιού με τον προφορικό λόγο άρχισε να περνά στο παρελθόν, και ο λόγος άρχισε να δίνεται πια μέσα από το τυπωμένο χαρτί ήρθε και η σειρά του παραμυθιού να δίνεται μέσα απ' αυτό»³³ Τα πρώτα παραμύθια δημοσιεύτηκαν το 1698, με ασπρόμαυρη εικονογράφηση, και ήταν «Τα παραμύθια της μάνας μου της Χήνας» του Charles Perrault. Ενώ η πρώτη δημοσίευση παραμυθιού με έγχρωμη εικονογράφηση έγινε μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.³⁴

Με τον όρο εικονογράφηση εννοούμε κατά τον Αντ. Μπενέκο «το σύνολο των εικόνων και άλλων διακοσμητικών κυρίως στοιχείων που ενταγμένα οργανικά στο κείμενο έχουν σκοπό να το καταστήσουν ελκυστικότερο και περισσότερο ή να το τεκμηριώσουν και να το προεκτείνουν στη σκέψη του ανθρώπου.»³⁵

Στην εποχή μας, με την εισαγωγή της τεχνολογίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης και κυρίως της τηλεόρασης στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, η εικόνα έχει εξελιχθεί σε κύριο μέσο επικοινωνίας. Άλλωστε όπως έχει πει και ο Αριστοτέλης «η ψυχή ποτέ δεν σκέφτεται χωρίς μία εικόνα»³⁶ Για το λόγο αυτό λοιπόν η εικονογράφηση των παραμυθιών είναι σημαντική. Κατά καιρούς όμως εκφράστηκαν και κάποιες απόψεις που αντιμάχονται την εικονογράφηση των παραμυθιών και των παιδικών βιβλίων γενικότερα. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Bruno Bettelheim, ο οποίος υποστήριζε πως «οι εικόνες εκτρέπουν από την παιδευτική διαδικασία, γιατί εμποδίζουν το παιδί να οικειοποιηθεί την ιστορία με το δικό του τρόπο»³⁷

Κατά γενική ομολογία όμως η εικονογράφηση στο παραμύθι έχει ευεργετικό χαρακτήρα,³⁸ είναι σύμφωνα με τη Βάσω Ψαράκη, «μία μύηση στη

³³ Χάρης Σακελαρίου, *Το παραμύθι χτες και σήμερα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 144

³⁴ Χάρης Σακελαρίου, ο.π., σελ. 144

³⁵ Γεώργιος Δ. Κιτσάρας, *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*, Εκδόσεις Παλαζήση, Αθήνα 1993, σελ.19

³⁶ Γεώργιος Δ. Κιτσάρας, ο.π., σελ.13

³⁷ Χάρης Σακελαρίου, ο.π., σελ.145

³⁸ Γεώργιος Δ. Κιτσάρας, *Ο ρόλος του εικονογραφημένου βιβλίου στις δραστηριότητες του Νηπιαγωγείου*, περ. Διαδρομές τ.39, σελ.172

ίδια τη ζωή.»³⁹ Πρώτα απ' όλα αφυπνίζει το ενδιαφέρον των παιδιών, συμβάλλει στη γλωσσική και αισθητηριακή ανάπτυξη, διευρύνει την πνευματική τους ευρηματικότητα. Επίσης, αναπτύσσει την παρατηρητικότητα και συντελεί στην απόκτηση εμπειριών. Τέλος, ανοίγει δρόμους που οδηγούν σε μια αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση. Δεν πρέπει όμως να ξεχνούμε πως οι εικόνες εκτός από την παιδευτική σημασία που έχουν, είναι κυρίως πηγή χαράς και διασκέδασης.⁴⁰ Γι' αυτό το λόγο και ένας εικονογράφος είναι δάσκαλος ονείρων, ένας μάγος του μυαλού, που αναζητεί την ομορφιά.⁴¹ Κείμενο και εικόνα μαζί, αναπτύσσουν το γνωστικό επίπεδο του παιδιού, αφού απ' αυτές παίρνει πληροφορίες για ανθρώπους άλλων χωρών, για πράγματα άγνωστα, συναισθήματα και προβλήματα, καθώς και ιδέες για την αντιμετώπιση τους.⁴²

Επίσης, οι εικόνες σύμφωνα με τον καθηγητή Απόστολο Μαγουλιώτη, «παρουσιάζουν τα πράγματα όταν αυτά είναι απόντα και μπορούν να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια απ' αυτά. Έχουν έναν δικό τους κώδικα επικοινωνίας και μάλιστα διεθνή, έχουν μια δική τους γλώσσα, μέσα από την οποία το παιδί αρχίζει να ερευνά με περισσότερη ακρίβεια.»⁴³

Πολλά λοιπόν πλεονεκτήματα της εικονογράφησης. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει και το κινεζικό ρητό που λέει πως «μια εικόνα είναι ίση με χίλιες λέξεις.» Προκειμένου όμως η εικονογράφηση να επιφέρει καρπούς θα πρέπει να τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις:⁴⁴

- Δεν πρέπει να υποκαθιστά τη φαντασία του παιδιού, αλλά να τη διεγείρει εποικοδομητικά.
- Δεν πρέπει να χαλαρώνει (η εικονογράφηση) το παιδί, αλλά να το ενθαρρύνει και να το χαροποιεί.
- Δεν πρέπει, τέλος, να εξαντλεί το γνωστικό και αισθητικό του κόσμο, αλλά να λειτουργεί ως αφορμή για θετική επεξεργασία των νέων ψυχικών δομών.

³⁹ Βάσω Ψάρακη, Σκέψεις για την εικονογράφηση στο παιδικό βιβλίο, περ. Διαδρομές, τ.53 άνοιξη 1999, σελ.17

⁴⁰ Γεώργιος Δ. Κιτσάρας, ο.π., σελ.65

⁴¹ Rychlicki, Εικονογραφώντας παιδικά βιβλία – Σκοποί και Μέθοδοι, περ. Διαδρομές, τ.21 Άνοιξη 1991, σελ.50

⁴² Ειρήνη Γενειατάκη, ο.π. σελ.194

⁴³ Απόστολος Μαγουλιώτης, Η εικονογράφηση στο παραμύθι, περ. Διαδρομές, τ.9 άνοιξη 1988, σελ.57

⁴⁴ Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, ο.π., σελ.165

Επίσης, το παραμύθι/ βιβλίο θα πρέπει να έχει λίγες εικόνες, έτσι ώστε η εικόνα να μην είναι σε βάρος του λόγου. Το χιούμορ θα πρέπει να είναι κατανοητό και το κείμενο τέτοιο ώστε να μπορεί να λειτουργήσει ως πρόκληση στο παιδί για ζωγραφική.⁴⁵

Βέβαια, η εικονογράφηση δεν παίζει τον ίδιο ρόλο σε όλα τα βιβλία και παραμύθια. Ανάλογα λοιπόν με τη θέση που έχει σε κάθε βιβλίο, αυτά διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:⁴⁶

1. Σε βιβλία όπου οι εικόνες συνοδεύουν απλώς το λόγο και η εικονογράφηση παίζει ρόλο καθαρά διακοσμητικό με σκοπό να ξεκουράζει το μάτι, να ευχαριστεί τον αναγνώστη και να κάνει το βιβλίο πιο ελκυστικό για το παιδί. «Όμως η εικόνα δεν περιορίζεται σ' αυτόν τον ρόλο, ούτε από το κείμενο. Κι αν παίρνει την έμπνευση της από το κείμενο δεν μπορεί να μείνει μόνο σ' αυτό. Η εικόνα μπορεί και πρέπει να λέει περισσότερα απ' όσα λέει ο λόγος ή να λέει λιγότερα και ερεθίζει τον αναγνώστη να σκεφτεί κι άλλα.»⁴⁷
2. Σε βιβλία όπου η εικόνα είναι τοποθετημένη εδώ κι εκεί, κι έχει σκοπό να τονίσει ένα γεγονός, να χαρακτηρίσει πρόσωπα και πράγματα, ή να εξηγήσει ένα σημαντικό περιστατικό.
3. Σε βιβλία όπου ο λόγος και η εικόνα έχουν απόλυτη ισοτιμία και η απόδοση της ιστορίας είναι αποτέλεσμα της στενής συνεργασίας συγγραφέα και ζωγράφου. Η εικονογράφηση άλλωστε δεν είναι μια συνοδεία του κειμένου, αλλά μία παράλληλη μετάδοση του νοήματος του, μέσα από ένα διαφορετικό εκφραστικό μέσο, εκτός του λόγου, μέσα από την εικόνα.⁴⁸ «Το κείμενο και η εικονογράφηση» άλλωστε σύμφωνα με την εικονογράφο Βάσω Ψαράκη, «έχουν κοινή αφετηρία, αλλά διαφορετικούς δρόμους χωρίς να συμπίπτουν.»⁴⁹

Στα πλαίσια του προγράμματος του Νηπιαγωγείου η εικονογράφηση έχει πρωτεύουσα σημασία, καθώς τα παιδιά δεν γνωρίζουν ανάγνωση κι έτσι ο μόνος δρόμος για να μάθουν είναι ένας δρόμος πολύχρωμος, όμορφος, χωρίς φόβο,

⁴⁵ Ζωή Γκενάκου, Δάσκαλος και παιδική Λογοτεχνία, περ. Διαδρομές, τ.25 Άνοιξη 1992, σελ.32-33

⁴⁶ Άννα Μενδρινού, Η σημασία της εικονογράφησης και ο ρόλος του εικονογράφου στο παιδικό βιβλίο, Εισηγήσεις Β' Σεμιναρίου του Κύκλου Παιδικού Βιβλίου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988 σελ.146

⁴⁷ Βάσω Ψαράκη, ο.π., σελ.17

⁴⁸ Γζώρτζης Παρμενίδης, Εικονογραφώντας ένα βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας, περ. Διαδρομές, τ.2 Καλοκαίρι 1986, σελ.100

ένας κόσμος όπου νικούν πάντοτε οι καλοί, γεμάτος ήλιο και χαρά, με πολλά ερεθίσματα, αυτός ο δρόμος είναι οι εικόνες. «Στη γένεση της παιδικής φαντασίας άλλωστε, η εικόνα προηγείται της λέξης. Όμως, χρειάζεται να συμπληρωθεί με λέξεις ειπωμένες είτε από το παιδί είτε από τον μεγάλο. Ας θεωρήσουμε λοιπόν την εικόνα σαν λέξη και την λέξη στη εικονική της αίσθηση.»⁵⁰ Γι' αυτό το λόγο και η εικονογράφηση κυριαρχεί στη διδασκαλία των παιδιών μικρής ηλικίας, κυρίως νηπίων και πρωτοσχολικής ηλικίας, όπου ο γραπτός λόγος δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα. «Το παιδί παίρνει με την εικόνα ένα κομματάκι κόσμο στα χέρια του, μπορεί να της φέρεται σύμφωνα με τη δική του κρίση, να την αλλάζει με τη φαντασία του και να χρονοτριβεί λιγότερο ή περισσότερο με αυτή.»⁵¹

«Η εικόνα είναι στην ουσία η μόνη γλώσσα που τα μηνύματα της γίνονται κατανοητά από όλους, πέρα από τα γλωσσικά σύνορα, πέρα από συνήθειες και πολιτισμούς.»⁵²

⁴⁹ Βάσω Ψαράκη, ο.π., σελ.17

⁵⁰ Δώρας Θεοδούλου, Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί, Εισηγήσεις Β' Σεμιναρίου του Κύκλου Παιδικού Βιβλίου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ.78

⁵¹ Γεώργιος Δ. Κιτσαράς, ο.π., σελ.56

⁵² Βάσω Ψαράκη, ο.π., σελ.18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Το παιδικό σχέδιο

Το παιδικό σχέδιο όπως και το παραμύθι αποτελούν δύο αγαπημένες δραστηριότητες των παιδιών. Όπως προαναφέρθηκε για το παραμύθι, έτσι και το παιδικό σχέδιο, κατέχει μία πολύ σημαντική θέση στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου, ενώ στο Δημοτικό Σχολείο δεν χρησιμοποιείται τόσο συχνά. Παρόλα αυτά όμως η προσφορά και των δύο στο παιδί είναι μεγάλη: και τα δύο δημιουργούν ένα αίσθημα ευχαρίστησης και χαράς και ενώ το παραμύθι επηρεάζει την ψυχολογία και την εσωτερική ζωή του παιδιού (όπως προαναφέρθηκε) το παιδικό σχέδιο μπορεί να φέρει στην επιφάνεια στοιχεία της εσωτερικής ζωής του παιδιού, αφού μέσα από αυτό εκφράζεται.

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, σημειώθηκε μεγάλο ενδιαφέρον από παιδαγωγούς και ψυχολόγους για το παιδικό σχέδιο, την παιδική ζωγραφική. «Η ζωγραφική αναγνωρίζεται αναμφισβήτητα ως ένας από τους σημαντικότερους τρόπους έκφρασης που διαθέτουν τα παιδιά και έχει επανειλημμένα συνδεθεί με την αποτύπωση της πραγματικότητας και των συναισθημάτων τους. Θεωρείται ότι οι ζωγράφοι των παιδιών αντανakλούν τον εσωτερικό τους κόσμο, απεικονίζουν ποικίλα συναισθήματα και στοιχεία που αφορούν την ψυχολογική κατάσταση και το διαπροσωπικό ύφος.»⁵³

Στο διάστημα αυτό διατυπώθηκαν διάφορες ψυχολογικές θεωρίες⁵⁴ με σκοπό να ερμηνεύσουν τα χαρακτηριστικά του παιδικού σχεδίου:

- Κλινικές – προβολικές θεωρίες: Το σχέδιο χρησιμοποιείται ως μέσο διάγνωσης των συναισθηματικών διαταραχών και των προβλημάτων συμπεριφοράς του παιδιού. Πολλοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν πως «τα παιδιά προβάλλουν τα συναισθήματα και τα κίνητρα τους στις ζωγραφιές τους», άποψη που συναντάται όχι μόνο στις κλινικές αλλά και στις γνωστικές καλλιτεχνικές θεωρίες. Το παιδικό σχέδιο ωστόσο χρησιμοποιήθηκε ευρέως

⁵³ Cathy A. Malchiodi, Κατανοώντας τη ζωγραφική των παιδιών, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ.23

⁵⁴ Φωτεινή Μπινιώτη, Τα παιδιά εικονογραφούν ένα λαϊκό παραμύθι, από το Λαϊκή Παράδοση και Σχολείο, επιμέλεια Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σελ.49

τόσο στην κλινική ψυχολογία όσο και στη ψυχιατρική. Ο Sigmund Freud υποστήριξε για το παιδικό σχέδιο πως η καλλιτεχνική έκφραση των παιδιών επηρεάζεται έντονα από «ασύνειδες» επιθυμίες και τους φόβους τους, αν και αυτές οι επιθυμίες και οι φόβοι μπορεί να παρουσιάζονται στο σχέδιο, συγκαλυμμένα με συμβολική μορφή.⁵⁵ Άλλωστε υπάρχει και η άποψη πως το σχέδιο αποτελεί μία «βαλβίδα ασφαλείας», αφού το παιδί με την έκφραση συναισθημάτων εκτονώνεται, και δεν τα εσωτερικεύει, έτσι ώστε να γίνουν επικίνδυνα.⁵⁶

- Γνωστικές – Εξελικτικές θεωρίες: Οι θεωρίες αυτές τονίζουν τη σπουδαιότητα των περιορισμών που θέτει το επίπεδο της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού στη σχεδιαστική διαδικασία και το τελικό αποτέλεσμα φυσικά. Σύμφωνα με τις θεωρίες αυτές λοιπόν τα παιδιά, όσον αφορά το σχέδιο τους, περνούν από κάποια εξελικτικά στάδια που αλλάζουν, όσο αναπτύσσεται το γνωστικό τους επίπεδο και οι γραφικές τους δεξιότητες. Κύριος υπέρμαχος αυτής της θεωρίας ήταν ο Piaget, ο οποίος «χρησιμοποίησε το σχέδιο ως πηγή μαρτυρίας για την αναπτυσσόμενη αναπαράσταση του κόσμου του παιδιού.»⁵⁷
- Καλλιτεχνικές – Αισθητικές θεωρίες: Οι θεωρίες αυτές βλέπουν την καλλιτεχνική – αισθητική διάσταση του παιδικού σχεδίου και το ρόλο αυτού στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη του παιδιού. Πολλοί ειδικοί υποστήριξαν πως τα μικρά παιδιά αντλούν ευχαρίστηση και ικανοποίηση από το σχέδιο τους. Η Kellogg όμως έκανε τη διάκριση ανάμεσα στην «κινητική ευχαρίστηση» και την «οπτική ευχαρίστηση» που μπορούν τα παιδιά να αντλήσουν από το σχέδιο.⁵⁸ Η κινητική ευχαρίστηση προέρχεται από την κίνηση που κάνει το παιδί με το μολύβι, ενώ μουτζουρώνει. Ενώ η οπτική ευχαρίστηση, προέρχεται από τον έλεγχο του τελικού αποτελέσματος του σχεδίου και την ικανοποίηση που αντλούν από αυτό. Αν και πιο σημαντικό παράγοντα θεωρεί τον οπτικό, όχι τον κινητικό, γιατί τα παιδιά σταματούν

⁵⁵ Γκλυν Τόμας & Ανζελ Σιλκ, Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ.94

⁵⁶ Γκλυν Τόμας & Ανζελ Σιλκ, ο.π., σελ.95

⁵⁷ Γκλυν Τόμας & Ανζελ Σιλκ, ο.π., σελ.91

⁵⁸ Γκλυν Τόμας & Ανζελ Σιλκ, ο.π., σελ.97

να μουτζουρώνουν όταν δουν πως το μολύβι δεν αφήνει ίχνη. Άλλωστε σύμφωνα με τον Arnheim «η όραση είναι μια δημιουργική δραστηριότητα του ανθρώπινου νου. Η αντίληψη επιτυγχάνει στο αισθητηριακό επίπεδο αυτό που στη σφαίρα της λογικής είναι γνωστό ως κατανόηση. Η όραση κάθε ανθρώπου προδιαγράφει, ως ένα βαθμό τη δικαίως θαυμαζόμενη ικανότητα του καλλιτέχνη να παράγει διατάξεις που ερμηνεύουν την εμπειρία με εγκυρότητα διάμεσου της οργάνωσης της μορφής. Η όραση είναι ενόραση»⁵⁹

Οι ψυχολόγοι προκειμένου να εξηγήσουν τι κρύβεται πίσω από το παιδικό σχέδιο, καθόρισαν κάποια εξελικτικά στάδια απ' τα οποία περνά το παιδί από τη στιγμή που θα πιάσει για πρώτη φορά μολύβι στα χέρια του, μέχρι να φτάσει στο σημείο να απεικονίζει ρεαλιστικά ό,τι βλέπει. Τα στάδια⁶⁰ αυτά σύμφωνα με τον Luguet είναι:

- i. Το στάδιο του τυχαίου ρεαλισμού (από 18 μηνών έως 2,5 χρόνων). Το παιδί στο στάδιο αυτό αρχίζει να κάνει μουτζουρώματα χωρίς να θέλει να αναπαραστήσει κάτι συγκεκριμένο. Δεν ανακοινώνει όμως τις προθέσεις του πριν αρχίσει, αλλά ερμηνεύει το σχέδιο αφού το ολοκληρώσει. «Τα μουτζουρώματα αυτά δεν αποτελούν ασυντόνιστες κινήσεις, αλλά δείχνουν επίγνωση των σχηματικών παραστάσεων, και αυξανόμενο συντονισμό ματιού- χεριού.»⁶¹
- ii. Το στάδιο της συνθετικής ανικανότητας η συμβολικού ρεαλισμού (από 2,5 χρόνων έως 5 χρονών). Κατά το στάδιο αυτό το παιδί έχει την πρόθεση να αναπαραστήσει κάτι συγκεκριμένο, αλλά η αδεξιότητα των κινήσεων του και η περιορισμένη προσοχή του, το εμποδίζουν. Στο στάδιο αυτό τα παιδιά σχεδιάζουν τον «γυρίνο», τυπικό δείγμα της ανθρώπινης φιγούρας, που περιλαμβάνει έναν κύκλο που αναπαριστά τόσο το κεφάλι, όσο και τον κορμό ενώ τα χέρια και τα πόδια ξεκινούν από αυτόν τον κύκλο. Εδώ τα σχέδια λειτουργούν σαν σύμβολα (δεν έχουν σκοπό τη ρεαλιστική αναπαράσταση) και τα παιδιά δηλώνουν τις προθέσεις τους πριν αρχίσουν

⁵⁹ Rudolf Arnheim, Τέχνη και οπτική αντίληψη - η ψυχολογία της δημιουργικής όρασης, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σελ.62

⁶⁰ Φάνου Μπινώτη, Σύγχρονες προσεγγίσεις στο παιδικό σχέδιο, περ. Διαδρομές, τ.39, σελ. 188-191

⁶¹ Γκλυν Τόμας & Ανζελ Σιλκ, ο.π., σελ.53

να σχεδιάζουν και το εξηγούν πριν τελειώσουν. Συχνά όμως το αποτέλεσμα μοιάζει με κάτι άλλο από αυτό που δήλωσαν αρχικά.⁶²

- iii. Το στάδιο του νοητικού ρεαλισμού (από 5 χρονών έως 8 χρονών). Στο στάδιο αυτό τα σχέδια του παιδιού γίνονται πιο ρεαλιστικά, αν και περιέχουν στοιχεία που δεν είναι ορατά στην πραγματικότητα, αλλά το παιδί γνωρίζει ότι υπάρχουν. Ζωγραφίζει αυτό που ξέρει και όχι αυτό που βλέπει, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Luquet, με αποτέλεσμα να προκύπτουν σχέδια διαφάνειες – ακτινογραφίες. Σημαντικό είναι πως στο στάδιο αυτό η ανθρώπινη φιγούρα αποκτά σώμα, και περιέχονται περισσότερες λεπτομέρειες, όπως δάχτυλα, ρουχισμός κ.τ.λ.
- iv. Τέλος το στάδιο του οπτικού ρεαλισμού (από 8 ετών και άνω). Τα σχέδια εδώ περιλαμβάνουν αναλογίες, προοπτική και απόσταση. Οι ζωγραφιές δεν θεωρούνται σαν αποτυπώσεις της νοητικής εικόνας που έχει το παιδί αλλά σαν κατασκευές που η τελική μορφή τους εξαρτάται από τη διαδικασία κατά την οποία παρήχθησαν. Τα παιδιά στο στάδιο αυτό δείχνουν ανικανοποίητα από το σχέδιο τους και αποφεύγουν να ασχοληθούν μ' αυτή τη δραστηριότητα

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω τα παιδιά μόλις φτάσουν στο στάδιο του οπτικού ρεαλισμού παύουν να ασχολούνται με το σχέδιο. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι το σχέδιο δεν κατέχει βασική θέση στην εκπαίδευση των μεγαλύτερων παιδιών και έτσι σταματούν να ζωγραφίζουν και χρησιμοποιούν ως κύριο και μοναδικό τρόπο έκφρασης το λόγο. Το αποτέλεσμα είναι να μην αναγνωρίζεται η σχεδιαστική του πρόοδος και να μην υπάρχει βοήθεια στην προσπάθεια του παιδιού να κάνει ένα ικανοποιητικό σχέδιο. Κι εδώ είναι που πρέπει να αναλάβει και να παίξει σημαντικό ρόλο ο ενήλικας, και κυρίως ο/η Νηπιαγωγός – Δάσκαλος/α.⁶³

Έτσι λοιπόν ο γονιός και κυρίως ο δάσκαλος θα πρέπει να ενημερωθεί κατ' αρχήν για τα χαρακτηριστικά του παιδικού σχεδίου και τα στάδια του και στη συνέχεια να ενθαρρύνει τα παιδιά στη σχεδιαστική τους προσπάθεια και να τα παροτρύνει να διευρύνουν το «σχεδιαστικό τους ρεπερτόριο». Πολλοί γονείς και

⁶² Φάνου Μπονώτη, Ψυχολογία του παιδικού σχεδίου, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος 1998, σελ.3

⁶³ Φάνου Μπονώτη, ο.π., σελ. 94

δάσκαλοι συχνά κριτικάρουν και «γελοιοποιούν» τα παιδιά που κάνουν γυρίνους. Αυτό βέβαια είναι πολύ μεγάλο λάθος, και μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες, όπως η άρνηση του παιδιού να ξαναζωγραφίσει. Επιτακτική προβάλλει η απαίτηση λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί να είναι πολύ προσεκτικοί έτσι ώστε πρώτα να ζητούν διευκρινήσεις από το παιδί, για το σχέδιο του, έπειτα να του πουν τι να αλλάξει και φυσικά να του υποδείξουν τον τρόπο με τον οποίο θα το αλλάξει. Το σημαντικότερο όμως που έχει να κάνει ένας δάσκαλος είναι να ενθαρρύνει και να επιβραβεύει τις προσπάθειες των παιδιών και φυσικά να τονίζει πως δεν υπάρχει μόνο ένας και μοναδικός τρόπος για τον σχεδιασμό ενός αντικειμένου, ζώου ή ανθρώπου.

Β' ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

A' EPEYNA

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ Α΄ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σύμφωνα με την εικονογράφο Βάσω Ψαράκη⁶⁴ « η ζωγραφική είναι μια τέχνη ανεξάρτητη, με δικές τις αξίες. Κι αν παίρνει την έμπνευση της κι από το κείμενο δεν μπορεί να μείνει μόνο σ' αυτό. Γιατί έτσι δεν θα υπήρχε λόγος ύπαρξης της, ούτε απαιτήσεις θα είχαμε για την ποιότητα της. Η εικόνα μπορεί και πρέπει να λέει περισσότερα από όσα λέει ο λόγος, ή να λέει λιγότερα και να ερεθίζει τον αναγνώστη να σκεφτεί κι άλλα. Έτσι μέσα στα πλαίσια της έρευνας αυτής έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί η συμβολή της εικονογράφησης στην ποιότητα των σχεδίων που ζωγραφίζουν τα παιδιά. Στόχος μας δηλαδή είναι να δούμε αν η εικονογράφηση αναπτύσσει την φαντασία, δίνει ερεθίσματα και οδηγεί προς ένα καλύτερο σχεδιαστικό αποτέλεσμα.

Επίσης, ένας από τους στόχους αυτής της έρευνας ήταν να δούμε αν η ηλικία των παιδιών παίζει σημαντικό ρόλο στην ικανότητα τους να θυμούνται περισσότερες σκηνές ενός παραμυθιού ή αν αυτή επηρεάζεται μόνο από την εικονογράφηση. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκαν δύο διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, προκειμένου να συγκρίνουμε την απεικονιστική ικανότητα των ομάδων αυτών, που ανήκουν σε διαφορετικά σχεδιαστικά στάδια (νήπια – στάδιο νοητικού ρεαλισμού, μαθητές Γ΄ τάξης – στάδιο οπτικού ρεαλισμού), όπως τα καθόρισε ο Luquet.⁶⁵

Προκειμένου λοιπόν να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι, στην αρχή της έρευνας, τέθηκαν κάποια ερευνητικά ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά είναι τα εξής:

1. Επηρεάζει η εικονογράφηση την ποιότητα των σχεδίων;
 2. Παίζει ρόλο η ηλικία, στην καλύτερη αναπαράσταση του παραμυθιού από τα παιδιά, αλλά και στον σχεδιασμό περισσότερων στοιχείων του παραμυθιού;
- Με βάση λοιπόν τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, διατυπώθηκαν και οι ανάλογες υποθέσεις:

⁶⁴ Βάσω Ψαράκη, ο.π., σελ. 17

⁶⁵ Φάνη Μπινιώτη, Σύγχρονες προσεγγίσεις στο σχέδιο, περ, Διαδρομές, τ.37 σελ. 188

- A. Υποθέσαμε δηλαδή πως η έκθεση των παιδιών στην εικονογράφηση επηρεάζει την ποιότητα των σχεδίων τους, και άρα τα σχέδια των παιδιών που δέχτηκαν την επιρροή της εικονογράφησης θα είναι πιο ρεαλιστικά, παρουσιάζοντας περισσότερες λεπτομέρειες και μεγαλύτερο αριθμό σκηνών.
- B. Επίσης, υποθέσαμε πως το ηλικιακό στάδιο των παιδιών παίζει σημαντικό ρόλο στην καλύτερη και πιο «πλούσια» αναπαράσταση του παραμυθιού απ' τα παιδιά, και επομένως τα σχέδια των νηπίων θα είναι πιο «φτωχά», τόσο σε αριθμό σκηνών όσο και λεπτομερειών, από τα σχέδια των μαθητών/ τριών της Γ' τάξης του Δημοτικού.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε σε Νηπιαγωγεία και Δημοτικά Σχολεία της πόλης του Βόλου και περιλαμβάνει την αναπαράσταση ενός παραμυθιού από τα παιδιά της προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας.

Δείγμα: Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 203 παιδιά απ' τα οποία τα 102 ήταν νήπια ηλικίας 5,1 έως 6,3 ετών και τα 101 ήταν μαθητές/τριες της Γ' Δημοτικού, ηλικίας 8,3 έως 9,10 ετών. Η μέση ηλικία της πρώτης ομάδας ήταν 5,5 ετών, ενώ της δεύτερης 8,7 ετών. Το δείγμα μας όμως εκτός από τις δύο ηλικιακές ομάδες, αποτελούνταν και από δύο άλλες ομάδες: **την πειραματική ομάδα και την ομάδα ελέγχου**. Την πειραματική ομάδα απαρτίζουν τα παιδιά που παρατήρησαν εικόνες του παραμυθιού πριν το αναπαραστήσουν και την ομάδα ελέγχου τα παιδιά που δεν είδαν καθόλου εικόνες. Το δείγμα αυτό επιλέχθηκε τυχαία. Η έρευνα διήρκεσε από τις 4 Μαρτίου έως τις 29 Μαρτίου του 2002.

	ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ			
	ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΟΜΑΔΑ ΕΛΕΓΧΟΥ	
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΝΗΠΙΑ	25	28	23	26
Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	26	26	27	22

Διαδικασία: Στην έρευνα, χρησιμοποιήθηκε ένα παραμύθι των Grimm με τίτλο «**Η Χιονάτη και η Τριανταφυλλένια**», καθώς και έγχρωμες πλαστικοποιημένες εικόνες με σκηνές και πρόσωπα του παραμυθιού, τις οποίες είδε μόνο η πειραματική ομάδα. Μετά την αφήγηση του παραμυθιού λοιπόν, δινόταν κάθε φορά στα παιδιά για το σχεδιασμό:

- ⇒ Μία κόλλα Α4.
- ⇒ Ξυλομπολιές .
- ⇒ Μολύβι.

για να υπάρχει η δυνατότητα σχεδίασης περισσότερων και ευκρινέστερων λεπτομερειών και να μην επηρεαστεί το μεγάλο μέγεθος των φιγούρων από το γραφικό μέσο.

Έπειτα δόθηκε η εξής σχεδιαστική εντολή:

«Ζωγραφίστε όσα περισσότερα θυμάστε από το παραμύθι που ακούσατε»

Πολλές φορές δίνονταν στα παιδιά εξηγήσεις, όσον αφορά τη σχεδιαστική εντολή, λέγοντας τους να ζωγραφίσουν όχι μόνο ένα πράγμα ή πρόσωπο, αλλά όσα περισσότερα θυμούνται και τους άρεσαν, είτε πρόσωπα, είτε σκηνές.

Όσον αφορά την κυρίως πορεία της έρευνας, πραγματοποιήθηκε ομαδική εξέταση. Δυστυχώς δεν υπήρχαν τα χρονικά περιθώρια να εξεταστούν τα παιδιά σε μικρές ομάδες των 5 – 6 ατόμων, αφού δεν μου δινόταν περισσότερη από μία ώρα για να τα απασχολήσω.

Πριν αρχίσει η αφήγηση τα παιδιά που δεν είδαν εικόνες, προτρέπονταν να φανταστούν, τις εικόνες του παραμυθιού. Κάθε φορά λοιπόν, αφού τελείωνε η αφήγηση του παραμυθιού δινόταν στα παιδιά η σχεδιαστική εντολή και κατόπιν άρχιζαν να σχεδιάζουν.

Στο στάδιο αυτό φρόντιζα ώστε τα παιδιά να μην βλέπουν το σχέδιο του διπλανού τους και επηρεάζονται, και σ' αυτό το σημείο είχα τη βοήθεια του εκάστοτε δασκάλου/λας ή Νηπιαγωγού. Γι' αυτό το λόγο τα νήπια, όσο και τα παιδιά της Γ' Δημοτικού, κάθονταν στα θρανία ή στα τραπεζάκια, όσο πιο μακριά γινόταν ο ένας απ' τον άλλο, και έχοντας γυρισμένη την πλάτη τους (όσο ήταν δυνατόν κάτι τέτοιο) στο διπλανό τους.

Μετά το τέλος του σχεδιαστικού μέρους της έρευνας, ερχόταν ένα – ένα παιδί και προσπαθούσε να εξηγήσει τι ακριβώς ζωγράφισε και για ποιο λόγο το σχεδίασε και του έδωσε τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η αποδελτίωση των αποτελεσμάτων έγινε βασιζόμενη σε μια ποιοτική ανάλυση, των στοιχείων, όπως τα πρόσωπα και ο αριθμός των προσώπων που σχεδιάστηκαν, οι σκηνές και ο αριθμός σκηνών, το μέγεθος, οι λεπτομέρειες, και η κίνηση.

Αφού λοιπόν συγκεντρώθηκαν οι ζωγραφιές τόσο των νηπίων όσο και των μαθητών /τριών της Γ' τάξης λαμβάνοντας υπ' όψιν και το σχεδιασμό που έκαναν τα ίδια τα παιδιά για τα σχέδια τους, έγινε η ανάλυση τους, απ' την οποία προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

Αναπαράσταση προσώπων του παραμυθιού.

Όσον αφορά τα πρόσωπα που προτιμούν να ζωγραφίζουν τα νήπια, φάνηκε πως σε σύνολο 102 νηπίων, το 63% ζωγράφησε τη Χιονάτη, ενώ το 58% την Τριανταφυλλένια.

Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό νηπίων, το 43% έδειξε πως προτιμάει τον νάνο, ενώ το 38% την αρκούδα. Ο Πρίγκιπας προτιμήθηκε από το 27% των νηπίων, ενώ ο αδελφός του, επίσης Πρίγκιπας από το 22,5 %.

Τέλος, το 22,5% των νηπίων ζωγράφησε και το ψάρι, ενώ το 16% το πουλί. Η μαμά πήρε μόλις το 2,9% του ποσοστού.

Θέλοντας όμως να εξετάσουμε τα αποτελέσματα σε σχέση με την εικονογράφηση, χωρίσαμε τα νήπια σε δύο ομάδες:

Την πειραματική ομάδα που είδε εικόνες, και την *ομάδα ελέγχου* που δεν είδε εικόνες. Έτσι λοιπόν, το 71% των νηπίων που είδαν εικόνες σχεδίασε τη Χιονάτη και το 66% την Τριανταφυλλένια. Αντίστοιχα μόλις το 53% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες ζωγράφησε τη Χιονάτη, ενώ το 49% την Τριανταφυλλένια.

Ο νάνος προτιμήθηκε από τα νήπια που είδαν εικόνες του παραμυθιού με ποσοστό 49%, ενώ το ποσοστό των νηπίων στα οποία δεν δείξαμε εικόνες, έφτανε το 36%. Το 43% των νηπίων που είδαν εικόνες σχεδίασε την αρκούδα, ενώ απ' τα νήπια που δεν είχαν την δυνατότητα να δουν το παραμύθι εικονογραφημένο, τη σχεδίασε μόλις το 32%.

Επίσης σε αρκετά σχέδια νηπίων που είδαν εικόνες εμφανίστηκε τόσο ο πρίγκιπας, όσο και ο αδελφός του με ποσοστό 32%. Ενώ στα σχέδια των νηπίων στα οποία δεν δείξαμε εικόνες, ο Πρίγκιπας εμφανίστηκε σε ποσοστό 22% και ο αδελφός του σε ποσοστό μόλις 12%.

Τέλος, το 28% των νηπίων που είδαν εικόνες σχεδίασε το ψάρι, ενώ το 15% το πουλί. Τα αντίστοιχα ποσοστά των νηπίων που δεν είδαν εικόνες έφτασαν το 16% τόσο για το ψάρι όσο και για το πουλί.

Η φιγούρα την μητέρας ήταν, φυσικά, η πιο σπάνια αφού εμφανίζεται για λίγο μόνο στην αρχή του παραμυθιού και γι' αυτό τη ζωγράφισε μόλις το 2% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 4% αυτών που δεν είδαν.

Χαρακτήρες	Μαμά	Χιονάτη	Τριανταφυλλένια	Αρκούδα	Νάνος	Ψάρι	Πουλί	Πρίγκιπας	Αδελφός πρίγκιπα
Νήπια που είδαν εικόνες	1/53 2%	38/53 71%	35/53 66%	23/53 43%	26/53 49%	15/53 28%	8/53 15%	17/53 32%	17/53 32%
Νήπια που δεν είδαν εικόνες	2/49 4%	26/49 53%	24/49 49%	16/49 32%	18/49 36%	8/49 16%	8/49 16%	11/49 22%	6/49 12%
Σύνολο	3/102 3%	64/102 63%	59/102 58%	39/102 38%	44/102 43%	23/102 22,5%	16/102 16%	28/102 27%	23/102 22,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Όσον αφορά τώρα τα παιδιά της Γ' Δημοτικού, θα λέγαμε πως σε σύνολο 101 μαθητών το 65% σχεδίασε την Χιονάτη και το 60% την Τριανταφυλλένια.

Ο νάνος προτιμήθηκε από το 63% των μαθητών, ενώ η αρκούδα από το 38%. Αρκετά υψηλό ποσοστό προτίμησης είχε το ψάρι, το 41,5%, ενώ το πουλί χαμηλότερο, το 21%.

Τέλος τον Πρίγκιπα σχεδίασε το 16%, τον αδελφό του το 14%, ενώ τη μαμά μόλις το 1%.

Και στην περίπτωση των Δημοτικών, η εικονογράφιση επηρέασε τα σχέδια των παιδιών. Έτσι βλέπουμε πως τη Χιονάτη τη ζωγράφισε το 82% των μαθητών που είδαν εικόνες, και το 50% αυτών που δεν είδαν, ενώ την Τριανταφυλλένια τη σχεδίασε το 80% και το 41% αντίστοιχα.

Επίσης, το 56% των μαθητών που είδαν εικόνες σχεδίασε το νάνο, και την αρκούδα το 31%. Οι μαθητές όμως που δεν είδαν εικόνες σχεδίασαν τον νάνο σε ποσοστό 72%, ενώ την αρκούδα σε ποσοστό 46%.

Το ψάρι προτιμήθηκε από το 43% των μαθητών που είδαν εικόνες και από το 41% αυτών που δεν είδαν, ενώ το πουλί από το 11% και 31% αντίστοιχα.

Ο πρίγκιπας τέλος, επιλέχθηκε από το 21% των μαθητών που είδαν εικόνες, όπως και ο αδελφός του (21%), ενώ το 10% των παιδιών που δεν είδαν εικόνες σχεδίασε τον πρίγκιπα, και μόλις το 6% τον αδελφό του.

Η μαμά σχεδιάστηκε από το 2% των μαθητών που είδαν εικόνες, ενώ δεν τη σχεδίασε κανείς από τους μαθητές που δεν είδαν εικόνες.

Χαρακτήρες	Μαμά	Χιονάτη	Τριανταφυλλένια	Αρκούδα	Νάνος	Ψάρι	Πουλί	Πρίγκιπας	Αδελφός πρίγκιπα
Παιδιά Γ' Δημοτικού που είδαν εικόνες	1/52 2%	42/52 82%	41/52 80%	16/52 31%	29/52 56%	22/52 43%	6/52 11%	11/52 21%	11/52 21%
Παιδιά Γ' Δημοτικού που δεν είδαν εικόνες	0/49 0%	24/49 50%	20/49 41%	22/49 46%	35/49 72%	20/49 41%	15/49 31%	5/49 10%	3/49 6%
Σύνολο	1/101 1%	66/101 65%	61/101 60%	38/101 38%	64/101 64%	42/101 41%	21/101 21%	16/101 16%	14/101 14%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Εκτός όμως από τις διαφορές που παρατηρήθηκαν ανάμεσα στα παιδιά που είδαν εικόνες ή όχι, παρατηρήθηκαν και σημαντικές διαφοροποιήσεις (όπως φαίνεται στους παραπάνω πίνακες) στα σχέδια των παιδιών ανάλογα με την ηλικία. Έτσι βλέπουμε πως τη Χιονάτη τη σχεδίασε το 65% των μαθητών και το 63% των νηπίων, ενώ την Τριανταφυλλένια το 60% των μαθητών και το 58% των νηπίων.

Παρόμοια και ο νάνος σχεδιάστηκε από το 64% των μαθητών και το 43% των νηπίων. Το ψάρι επιλέχθηκε από το 41% των μαθητών και το 22,5% των νηπίων. Ενώ η αρκούδα σχεδιάστηκε εξίσου από μαθητές και νήπια με ποσοστό 38%. Το πουλί επιλέχθηκε από το 21% των μαθητών και το 16% των νηπίων.

Τέλος μόνο στην περίπτωση του πρίγκιπα, του αδελφού του, και της μητέρας έχουμε μια αλλαγή. Έτσι ο πρίγκιπας επιλέχθηκε με ποσοστό 16% από τους μαθητές και 27% από τα νήπια, ο αδελφός του με 14% από τους μαθητές και 22,5% από τα νήπια, ενώ η μαμά με 1% και 3% αντίστοιχα.

Συμπερασματικά δηλαδή, θα λέγαμε πως όσον αφορά την αναπαράσταση προσώπων του παραμυθιού επηρεάστηκε τόσο από την ύπαρξη ή όχι εικονογράφησης, όσο και από την ηλικία των παιδιών. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε πως τα νήπια που είδαν εικόνες όπως και τα παιδιά της Γ' τάξης

που είδαν εικόνες σχεδίασαν περισσότερα πρόσωπα, απ' τα παιδιά που δεν είδαν (νήπια και μαθητές). Το ίδιο ισχύει και για την ηλικία, όπου παρατηρήθηκε πως οι μαθητές της Γ' τάξης στο σύνολο σχεδίασαν περισσότερα πρόσωπα απ' ότι τα νήπια. Όσον αφορά τα πρόσωπα εμφανίζονταν πιο συχνά η Χιονάτη, ακολουθούσε η Τριανταφυλλένια, ο νάνος, το ψάρι, η αρκούδα, έπειτα ο πρίγκιπας, ο αδελφός του και τελευταία η μαμά.

Αριθμός προσώπων που αναπαραστάθηκαν.

Επίσης έγινε μία προσπάθεια ανάλυσης του αριθμού των προσώπων που περιείχε το σχέδιο κάθε παιδιού. Έτσι, σε σύνολο 102 νηπίων το 40% ζωγράφισε 1 με 2 πρόσωπα, το 36% 3 με 4 πρόσωπα, το 13% 5 έως 6 πρόσωπα και μόνο 1% 7 έως 9 πρόσωπα. Υπήρξαν και κάποια νήπια το 10% που δεν ζωγράφισε κανένα πρόσωπο.

Θέλοντας, στη συνέχεια, να λάβουμε υπόψην μας και την επιρροή της εικονογράφησης στον αριθμό των προσώπων που σχεδιάστηκαν, θα λέγαμε πως το 32% των νηπίων που είδαν εικόνες ζωγράφισε 1 έως 2 πρόσωπα, ενώ τον ίδιο αριθμό προσώπων σχεδίασε το 49% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες. Επίσης το 41,5% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες επέλεξε να σχεδιάσει 3 με 4 πρόσωπα. Και το 17% 5-6 πρόσωπα, ενώ τα νήπια που δεν είδαν εικόνες ζωγράφισαν 3 - 4 πρόσωπα με ποσοστό 31% και 5 - 6 πρόσωπα με ποσοστό 8%.

Τέλος, 1 νήπιο από αυτά που είδαν εικόνες σχεδίασε 7 έως 9 πρόσωπα ενώ δεν σχεδίασε τόσα πρόσωπα κανένα από αυτά που δεν είδαν εικόνες.. Υπήρξε όμως και ένα ποσοστό νηπίων αυτών που είδαν εικόνες (8%) και 12% αυτών που δεν είδαν, που δεν ζωγράφισαν κανένα πρόσωπο.

Αριθμός προσώπων	0	1-2	3-4	5-6	7-9
Νήπια που είδαν εικόνες	4 8%	17 32%	22 41,5%	9 17%	1 2%
Νήπια που δεν είδαν εικόνες	6 12%	24 49%	15 31%	4 8%	0 0
Σύνολο	10 10%	41 40%	37 36%	13 13%	1 1%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Όσον αφορά, τώρα τους μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης παρατηρήθηκε πως σε σύνολο 101 παιδιών, το 35% σχεδίασε 1 έως 2 πρόσωπα, το 32% 3 έως 4 πρόσωπα και το 20% 5 έως 6 πρόσωπα. Υπήρξε όμως και ένα 5% νηπίων που σχεδίασαν 7 έως 9 πρόσωπα, και ένα 9% που δεν ζωγράφισαν κανένα.

Συγκεκριμένα, 1 με 2 πρόσωπα ζωγράφισε το 29% των μαθητών που είδαν εικόνες, και το 41% αυτών που δεν είδαν. Ενώ 3 έως 4 πρόσωπα, σχεδίασε το 33% των μαθητών που είδαν εικόνες και το 31% των μαθητών που δεν είδαν εικόνες, και 5 με 6 πρόσωπα, σχεδίασε το 23% των μαθητών που είδαν εικόνες και το 16% αυτών που δεν είδαν. Τέλος μόλις το 6% των μαθητών που είδαν εικόνες ζωγράφισε 7 – 9 πρόσωπα και το 5% αυτών που δεν είδαν. Υπήρχαν όμως και παιδιά (10%) απ' αυτά που είδαν εικόνες, και (9%) απ' αυτά που δεν είδαν, που δεν σχεδίασαν κανένα πρόσωπο.

Αριθμός προσώπων	0	1-2	3-4	5-6	7-9
Μαθητές/τριες που είδαν εικόνες	5 10%	15 29%	17 33%	12 23%	3 6%
Μαθητές/τριες που δεν είδαν εικόνες	4 8%	20 41%	15 31%	8 16%	2 5%
Σύνολο	9 9%	35 35%	32 32%	20 20%	5 5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Συγκρίνοντας τους δύο παραπάνω πίνακες θα μπορούσαμε να πούμε, πως ο αριθμός των προσώπων που αναπαραστάθηκαν σε κάθε σχέδιο, εξαρτάται εκτός από τη χρησιμοποίηση εικονογράφησης και από την ηλικία των παιδιών. Παρατηρήθηκε λοιπόν πως το 10% των νηπίων και το 9% των μαθητών/τριων της Γ΄ Δημοτικού δεν σχεδίασαν κανένα πρόσωπο. Είναι εμφανές όμως πως τα μεγαλύτερα παιδιά περιέλαβαν στα σχέδια τους περισσότερα πρόσωπα από ότι τα νήπια. Έτσι το 40% των νηπίων και το 35% των παιδιών της Γ΄ τάξης ζωγράφισαν 1 έως 2 πρόσωπα. Επίσης, το 36% των νηπίων και το 32% των μαθητών σχεδίασε 3 έως 4 πρόσωπα. Μόλις το 13% όμως των νηπίων σχεδίασε 5-6 πρόσωπα, καθώς και το 20% των μαθητών της Γ΄ τάξης. Τέλος, 7-9 πρόσωπα ζωγράφισε το 1% των νηπίων και το 5% των μαθητών της τρίτης.

Παρατηρώντας τους δύο πίνακες προκύπτει το συμπέρασμα πως τα περισσότερα νήπια ζωγράφισαν 1-4 πρόσωπα, ενώ αντίθετα τα παιδιά της Γ΄ Δημοτικού σχεδίασαν περισσότερα πρόσωπα έως και 5-6, ενώ αρκετά σχεδίασαν και 7-9 πρόσωπα.

Τρόπος αναπαράστασης προσώπων.

Εκτός όμως από την αναπαράσταση, σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρήθηκαν και στον τρόπο αναπαράστασης των προσώπων αυτών σε κάθε σχέδιο. Οι διαφοροποιήσεις αυτές αφορούν το μέγεθος των ηρώων, τις λεπτομέρειες που αυτοί περιείχαν και την κίνηση που τους πρόσδιδαν τα παιδιά.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά το μέγεθος παρατηρήθηκαν τα εξής:

Τόσο τα νήπια που είδαν εικόνες όσο και εκείνα που δεν είδαν, σχεδίασαν τους ήρωες με το μέγεθος που θα έπρεπε να έχουν. Δηλαδή το 32% των νηπίων που είδαν εικόνες, και το 18% αυτών που δεν είδαν σχεδίασαν τη Χιονάτη ίση με την Τριανταφυλλένια. Επίσης το 24,5% των νηπίων που είδαν εικόνες ζωγράφισε το νάνο μικρότερο από τα κορίτσια και την αρκούδα, ενώ το ίδιο μέγεθος του έδωσε μόλις το 12% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες. Τέλος η αρκούδα σχεδιάστηκε μεγαλύτερη απ' τους υπόλοιπους ήρωες, από το 24,5% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 16% αυτών που δεν είδαν.

Υπήρχαν όμως και κάποια νήπια που έδωσαν άλλες διαστάσεις στους ήρωες. Έτσι, το 17% των νηπίων που είδαν εικόνες του παραμυθιού, και το 12% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες σχεδίασαν τη Χιονάτη μεγαλύτερη από την Τριανταφυλλένια. Επίσης το 9% των νηπίων που είδαν εικόνες ζωγράφισε τον νάνο ίσο με τα κορίτσια και μερικές φορές ίσο και με την αρκούδα, τις ίδιες διαστάσεις του έδωσε το 6% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες. Επίσης η αρκούδα σχεδιάστηκε ίση με τα κορίτσια και τον νάνο απ' το 7,5% των νηπίων που είδαν εικόνες, και μικρότερη από το 5% . Απ' τα νήπια που δεν είδαν εικόνες, το 2% τη ζωγράφισε ίση με τα κορίτσια και τον νάνο, και το 4% μικρότερη. Τέλος ένα ελάχιστο ποσοστό (2% τόσο των νηπίων που είδαν εικόνες όσο και αυτών που δεν είδαν) σχεδίασε το νάνο μεγαλύτερο απ' τους άλλους ήρωες και τη Χιονάτη μικρότερη από την Τριανταφυλλένια.

Μέγεθος	Χιονάτη-Τριανταφυλλένια ίσες	Νάνος μικρότερος	Αρκούδα μεγαλύτερη	Χιονάτη μεγαλύτερη από Τριανταφυλλένια	Χιονάτη μικρότερη από Τριανταφυλλένια	Αρκούδα ίση με υπόλοιπους	Αρκούδα μικρότερη	Νάνος ίσος	Νάνος μεγαλύτερος
Νήπια που είδαν εικόνες	32%	24,5%	24,5%	17%	2%	7,5%	5%	9%	2%
Νήπια που δεν είδαν εικόνες	18%	12%	16%	12%	2%	2%	4%	6%	2%
Σύνολο	25%	19%	20,5%	15%	2%	5%	5%	8%	2%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Όσον αφορά τώρα τα παιδιά του Δημοτικού, θα λέγαμε πως και εδώ υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στο μέγεθος των ηρώων. Έτσι εξετάζοντας τα σχέδια παρατηρήθηκαν τα εξής:

Η Χιονάτη σχεδιάστηκε ίση με την Τριανταφυλλένια από το 44% των παιδιών που είδαν εικόνες και μόλις από το 10% αυτών που δεν είδαν. Επίσης το 15% των μαθητών που είδαν εικόνες και το 24% αυτών που δεν είδαν σχεδίασαν τον νάνο μικρότερο από του άλλους ήρωες. Τέλος, η αρκούδα σχεδιάστηκε μεγαλύτερη από τους άλλους ήρωες από το 15% των μαθητών που είδαν εικόνες και από το 22% αυτών που δεν είδαν εικόνες.

Βέβαια υπήρξε και ένα 15% των μαθητών που είδαν εικόνες και ζωγράρισαν τη Χιονάτη μεγαλύτερη από την Τριανταφυλλένια. Τη Χιονάτη με τις ίδιες διαστάσεις ζωγράφισε και το 8% των μαθητών που δεν είδαν εικόνες. Επίσης το 8% των μαθητών που είδαν εικόνες και το 2% αυτών που δεν είδαν ζωγράφισαν τη Χιονάτη μικρότερη από την Τριανταφυλλένια. Ένα 10% των μαθητών που είδαν εικονογράφηση του παραμυθιού, και ένα 4% αυτών που δεν είδαν σχεδίασαν την αρκούδα ίση με τους υπόλοιπους ήρωες, ενώ κανένας μαθητής που είδε εικόνες και μόλις το 4% αυτών που δεν είδαν τη ζωγράφισε μικρότερη. Τέλος ένα μεγάλο ποσοστό τόσο των μαθητών που είδαν εικόνες όσο και αυτών που δεν είδαν (21% και 20% αντίστοιχα), σχεδίασε το νάνο ίσο με τα υπόλοιπα πρόσωπα, ενώ ένα 10% των μαθητών που είδαν εικόνες και 4% αυτών που δεν είδαν σχεδίασαν τον νάνο μεγαλύτερο από τους υπόλοιπους ήρωες.

Μέγεθος	Χιονάτη-Τριανταφυλλένια	Νάνος μικρότερος	Αρκούδα μεγαλύτερη	Χιονάτη μεγαλύτερη από Τριανταφυλλένια	Χιονάτη μικρότερη από Τριανταφυλλένια	Αρκούδα ίση με υπόλοιπους	Αρκούδα μικρότερη	Νάνος ίσος	Νάνος μεγαλύτερος
Γ' Δημοτικό που είδαν εικόνες	44%	15%	15%	15%	8%	10%	0%	21%	10%
Γ' Δημοτικό που δεν είδαν εικόνες	10%	24%	22%	8%	2%	4%	4%	20%	4%
Σύνολο	28%	20%	19%	12%	5%	7%	2%	21%	7%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Συγκρίνοντας τώρα τις ηλικίες των παιδιών αναφορικά με το μέγεθος, θα λέγαμε πως το 25% των νηπίων, το 28% των μαθητών σχεδίασαν τις δύο αδελφές ίσες σε μέγεθος. Επίσης το 19% των νηπίων σχεδίασε τον νάνο μικρότερο από τα άλλα πρόσωπα, ενώ τις ίδιες διαστάσεις του έδωσε το 20% των μαθητών. Μικρή διαφορά παρατηρήθηκε ανάμεσα στα νήπια και τους μαθητές ως προς το ότι σχεδίασαν την αρκούδα μεγαλύτερη από τα άλλα πρόσωπα (20,5% των νηπίων και 19% των μαθητών). Επίσης, το 15% και το 2% των νηπίων σχεδίασε τη Χιονάτη μεγαλύτερη και μικρότερη απ' την Τριανταφυλλένια αντίστοιχα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των μαθητών ήταν 12% και 5% για την κάθε μία. Το 5% των νηπίων σχεδίασε την αρκούδα ίση και μικρότερη απ' τα άλλα πρόσωπα, ενώ την αρκούδα ίση με τους υπόλοιπους ήρωες τη σχεδίασε το 7% των μαθητών και μικρότερη το 2%. Τέλος ο νάνος σχεδιάστηκε ίσος με τα άλλα πρόσωπα από το 8% των νηπίων και μεγαλύτερος από το 2%, καθώς και από 21% και το 7% των μαθητών αντίστοιχα.

Όσον αφορά τώρα τις λεπτομέρειες που περιείχαν τα πρόσωπα παρατηρήθηκε πως το 20,5% τόσο των νηπίων που είδαν εικόνες, όσο και αυτών που δεν είδαν έβαλαν ίσες λεπτομέρειες σε όλα τα πρόσωπα. Κανένα νήπιο από όσα είδαν εικόνες δεν έδωσε περισσότερες λεπτομέρειες στη Χιονάτη, ενώ το έκανε το 8% όσων δεν είδαν εικόνες. Επίσης το 4% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 2% αυτών που δεν είδαν σχεδίασε το νάνο με περισσότερες λεπτομέρειες, ενώ ένα άλλο 4% τόσο αυτών που είδαν εικόνες όσο και αυτών που δεν είδαν, έδωσε στο νάνο λιγότερες λεπτομέρειες. Επίσης το 6% των νηπίων που είδαν

εικόνες και το 4% αυτών που δεν είδαν ζωγράφησε την αρκούδα με περισσότερες λεπτομέρειες, ενώ το 6% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 8% αυτών που δεν είδαν σχεδίασε την αρκούδα με λιγότερες λεπτομέρειες από τα άλλα πρόσωπα. Ενώ κανένα νήπιο δεν έδωσε περισσότερες λεπτομέρειες στην Τριανταφυλλένια.

Λεπτομέρειες	Ίσες λεπτομέρειες σε όλα	Χιονάτη περισσότερες	Νάνος περισσότερες	Νάνος λιγότερες	Αρκούδα περισσότερες	Αρκούδα λιγότερες	Τριανταφυλλένια περισσότερες
Νήπια με εικόνες	20,5%	0%	4%	4%	6%	6%	0%
Νήπια χωρίς εικόνες	20,5%	8%	2%	4%	4%	8%	0%
Σύνολο	20,5%	4%	3%	4%	5%	7%	0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Όσον αφορά τα παιδιά της Γ' δημοτικού θα λέγαμε πως και εδώ τα περισσότερα παιδιά έδωσαν τις ίδιες λεπτομέρειες σε όλα τα πρόσωπα ανεξαρτήτως εικονογράφησης (20,5% και 20,5%). Το 6% των μαθητών όμως που είδαν εικόνες σχεδίασε τη Χιονάτη με περισσότερες λεπτομέρειες, ενώ κανένα απ' αυτά που δεν είδαν εικόνες δεν έδωσε περισσότερες λεπτομέρειες στη Χιονάτη. Επίσης, το 8% των μαθητών που είδε εικόνες και το 6% αυτών που δεν είδε έδωσε, περισσότερες λεπτομέρειες στο νάνο, ενώ το 2% των παιδιών που δεν είδαν και κανένα απ' τα παιδιά που είδαν σχεδίασαν τον νάνο με λιγότερες λεπτομέρειες. Τέλος, το 4% και το 2% των μαθητών που είδαν εικόνες και το 2% και το 6% αυτών που δεν είδαν σχεδίασαν την αρκούδα με περισσότερες και λιγότερες λεπτομέρειες αντίστοιχα, ενώ η Τριανταφυλλένια σχεδιάστηκε με περισσότερες λεπτομέρειες από το 4% των μαθητών που είδαν εικόνες και από κανέναν απ' τους μαθητές που δεν είδαν.

Λεπτομέρειες	Τσες λεπτομέρειες σε όλα	Χιονάτη περισσότερες	Νάνος περισσότερες	Νάνος λιγότερες	Αρκούδα περισσότερες	Αρκούδα λιγότερες	Τριανταφυλλένια περισσότερες
Γ' Δημοτικού που είδαν εικόνες	73%	6%	8%	4%	4%	2%	4%
Γ' Δημοτικού που δεν είδαν εικόνες	61%	0%	6%	0%	2%	6%	0%
Σύνολο	67%	3%	7%	2%	3%	4%	2%

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Τέλος, μια άλλη διαφοροποίηση που παρατηρήθηκε στον τρόπο αναπαράστασης των προσώπων, ήταν η κίνηση που τους προσδίδονταν. Έτσι παρατηρήθηκε στα σχέδια των νηπίων που είδαν εικόνες, υπήρχε μόνο ένα που περιείχε κίνηση, ενώ απ' αυτά που δεν είδαν εικόνες κανένα σχέδιο δεν περιείχε κίνηση. Αντίθετα στα σχέδια των παιδιών της Γ' τάξης συναντήσαμε πιο συχνά κίνηση. Έτσι σε 4 σχέδια μαθητών που είδαν εικόνες και σε 7 μαθητών που δεν είδαν εικόνες, περιέχονταν κίνηση.

Από τον τρόπο αναπαράστασης των προσώπων προέκυψαν τα παρακάτω: ως προς το μέγεθος διαπιστώσαμε το ίδιο μέγεθος στη Τριανταφυλλένια και τη Χιονάτη έκαναν τον νάνο μικρότερο και την αρκούδα μεγαλύτερη απ' τα υπόλοιπα πρόσωπα. Και λίγα ήταν τα παιδιά που διαφοροποίησαν τα μεγέθη, κάνοντας είτε την Χιονάτη μεγαλύτερη απ' την Τριανταφυλλένια, είτε τον νάνο μεγαλύτερο ή την αρκούδα μικρότερη. Ωστόσο όμως φαίνεται από τους πίνακες πως τα παιδιά που είδαν εικόνες έδωσαν τις σωστές διαστάσεις στα πρόσωπα, με μεγαλύτερο ποσοστό απ' αυτά που δεν είδαν. Το ίδιο ισχύει και για τις λεπτομέρειες σε όλα τα πρόσωπα, αν και τα παιδιά της Γ' τάξης που έδωσαν τις σωστές λεπτομέρειες στα πρόσωπα ήταν περισσότερα απ' ότι τα νήπια.

Αναπαράσταση σκηνών.

Εκτός από τα πρόσωπα, όμως, το δείγμα, περιείχε στα σχέδια του και σκηνές του παραμυθιού. Έτσι, στα νήπια σε σύνολο 102 παιδιών, βρέθηκε πως το 49% προτίμησε να σχεδιάσει την πρώτη σκηνή, το σπίτι δηλαδή με τον κήπο (ίσως λόγω ευκολίας), και το 31% την τελευταία σκηνή, τους γάμους δηλαδή, της

Χιονάτης με τον Πρίγκιπα – αρκούδα και της Τριανταφυλλένιας με τον αδελφό του.

Η δεύτερη και Τρίτη σκηνή, που απεικόνιζαν την αρκούδα στο σπίτι / δάσος και τον νάνο με το ψάρι στη λίμνη αντίστοιχα, προτιμήθηκαν από τα νήπια σε ποσοστό 20,5%. Ενώ το 15% των νηπίων περιέλαβε στα σχέδια του το δεύτερο πάθημα του νάνου, δηλαδή εκείνο που τον άρπαξε ένα γιγαντιαίο πουλί.

Τέλος, η σκηνή του νάνου που συναντάει την αρκούδα πήρε το 11% του ποσοστού, ενώ η σκηνή που προτιμήθηκε λιγότερο ήταν αυτή του νάνου που μετρούσε το χρυσάφι του κάτω από ένα δέντρο, με ποσοστό μόλις το 3% των νηπίων.

Στην συνέχεια εμπλέκοντας στην ανάλυση και την εικονογράφηση, προέκυψαν κάποια άλλα αποτελέσματα. Έτσι, η πρώτη σκηνή, που απεικόνιζε το σπίτι των δύο κοριτσιών με τον κήπο του και ήταν αρκετά εύκολη, προτιμήθηκε από το 42% των νηπίων, στα οποία δείξαμε εικόνες, και από το 57% αυτών που δεν δείξαμε.

Η αμέσως επόμενη σκηνή σε σειρά προτίμησης ήταν η τελευταία, των γάμων, που τη ζωγράφισε το 34% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 28% αυτών που δεν είδαν εικόνες.

Επίσης, το 28% των νηπίων που είδαν εικόνες του παραμυθιού ζωγράφισε την αρκούδα στο σπίτι/ δάσος καθώς και τον νάνο με το ψάρι στη λίμνη. Ενώ τα νήπια που δεν είδαν εικόνες σχεδίασαν και τις δύο αυτές σκηνές σε ποσοστό μόλις 18%.

Αρκετά συχνά όμως εμφανίζεται και ο νάνος με το πουλί. Έτσι, τα νήπια που δεν είδαν εικόνες, ζωγράφισαν αυτή τη σκηνή με ποσοστό 16%, ενώ αυτά που είδαν με ποσοστό 13%.

Επίσης η προτελευταία σκηνή του παραμυθιού, εκείνη του νάνου με την αρκούδα, προτιμήθηκε από το 9% των νηπίων που δείξαμε εικόνες, ενώ από το 12% εκείνων στα οποία δεν δείξαμε εικόνες.

Τέλος η σκηνή που εμφανιζόταν πιο σπάνια, τόσο στα νήπια που είδαν εικόνες όσο και σε αυτά που δεν είδαν, ήταν αυτή του νάνου που μετρούσε το χρυσάφι του κάτω από ένα δέντρο. Τη σκηνή αυτή σχεδίασε μόλις το 2% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 4% αυτών που δεν είδαν.

Σκηνές	Σπίτι με κήπο	Αρκούδα στο σπίτι /δάσος	Νάνος με το ψάρι	Νάνος με το πουλί	Νάνος με το χρυσάφι στο δέντρο	Νάνος με την αρκούδα	Γάμοι
Νήπια με εικόνες	22/53 42%	15/53 28%	15/53 28%	7/53 13%	1/53 2%	5/53 9%	18/53 34%
Νήπια χωρίς εικόνες	28/49 57%	9/49 18%	9/49 18%	8/49 16%	2/49 4%	6/49 12%	14/49 28%
Σύνολο	50/102 49%	24/102 20,5%	24/102 20,5%	15/102 15%	3/102 3%	11/102 11%	32/102 31%

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Σε σύνολο 101 μαθητών της Γ' Δημοτικού το 84% αυτών που είδαν εικόνες ζωγράφισαν το σπίτι με τον κήπο (1^η σκηνή) καθώς επίσης και το 50% των παιδιών που δεν είδαν εικόνες.

Στα παιδιά του δημοτικού όμως δεύτερη σκηνή σε προτίμηση δεν έρχονται οι γάμοι (τελευταία σκηνή), αλλά η σκηνή του νάνου με το ψάρι. Τη σκηνή αυτή λοιπόν σχεδίασε το 43% των παιδιών που είδαν εικόνες και το 40% αυτών που δεν είδαν εικόνες του παραμυθιού.

Επίσης, το 12% των μαθητών στους οποίους δείξαμε εικόνες, και το 31% εκείνων που δεν δείξαμε, προτίμησε να ζωγραφίσει τη σκηνή του νάνου με το πουλί. Ενώ το 10% των παιδιών που είδαν εικόνες και το 23% αυτών που δεν είδαν, σχεδίασαν τη σκηνή με το νάνο και την αρκούδα στο δάσος.

Η δεύτερη σκηνή, της αρκούδας στο σπίτι/ δάσος προτιμήθηκε από το 16% των μαθητών που είδαν εικόνες και από το 25% εκείνων που δεν είδαν, ενώ το 23% των παιδιών που είδαν εικόνες ζωγράφισε την τελευταία σκηνή των γάμων, και μόλις το 6% των παιδιών που δεν είδαν εικόνες ζωγράφισε την ίδια σκηνή.

Τέλος, και στη περίπτωση αυτή των μεγαλύτερων παιδιών, η σκηνή του νάνου με το χρυσάφι κάτω από το δέντρο, ήταν αυτή που σχεδιάστηκε λιγότερο, αφού την επέλεξε μόλις το 6% των μαθητών που είδαν εικόνες και το 10% αυτών που δεν είδαν.

Σκηνές	Σπίτι με κήπο	Αρκούδα στο σπίτι /δάσος	Νάνος με το ψάρι	Νάνος με το πουλί	Νάνος με το χρυσάφι στο δέντρο	Νάνος με την αρκούδα	Γάμοι
Γ' Δημοτικού που είδαν εικόνες	43/52 84%	8/52 16%	22/52 43%	6/52 12%	3/52 6%	5/52 10%	12/52 23%

Γ' Δημοτικού που δεν είδαν εικόνες	24/49 50%	12/49 25%	19/49 40%	15/49 31%	5/49 10%	11/49 23%	3/49 6%
Σύνολο	67/101 66%	20/101 20%	41/101 40,5%	21/101 21%	8/101 8%	16/101 21%	15/101 15%

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Και στην περίπτωση προτίμησης σκηνών, η ηλικία όπως παρατηρήθηκε έπαιξε σημαντικό ρόλο. Έτσι το 66% των μαθητών επέλεξε την πρώτη σκηνή του σπιτιού με τον κήπο, ενώ την ίδια σκηνή επέλεξε το 49% των νηπίων. Η σκηνή του νάνου με το ψάρι σχεδιάστηκε από το 40,5% των μαθητών και το 20,5% των νηπίων.

Η σκηνή της αρκούδας στο σπίτι ή στο δάσος επιλέχθηκε σχεδόν με το ίδιο ποσοστό και από τις δύο ηλικιακές ομάδες, 20% για τους μαθητές και 20,5% για τα νήπια.

Ενώ οι γάμοι επιλέχθηκαν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα νήπια, (31%) παρά από τους μαθητές (15%). Οι υπόλοιπες τρεις σκηνές όμως επιλέχθηκαν πιο πολύ από τους μαθητές με ποσοστό 21%, 8% και 21% για το νάνο με το πουλί, το νάνο με το χρυσάφι, και το νάνο με την αρκούδα αντίστοιχα. Τα νήπια ζωγράφισαν τις παραπάνω σκηνές με ποσοστό 15%, 3% και 11% αντίστοιχα.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα πως τα περισσότερα νήπια σχεδίαζαν την πρώτη και την τελευταία σκηνή με μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι τις ενδιάμεσες σκηνές, ενώ τα παιδιά του Δημοτικού επέλεξαν να ζωγραφίσουν και πολλές απ' τις ενδιάμεσες σκηνές.

Αριθμός σκηνών που αναπαραστάθηκαν.

Τέλος, έγινε ανάλυση των σχεδίων και ως προς τον αριθμό των σκηνών που ζωγράφισαν τα παιδιά. Σε σύνολο 102 νηπίων το 63% σχεδίασε 1 σκηνή, το 34% περιέλαβε στα σχέδια του 2 έως 3 σκηνές, ενώ μόλις το 1% σχεδίασε 4 έως 5 σκηνές, και το 2% σχεδίασε 6 έως 7 σκηνές.

Όσον αφορά τώρα αν η εικονογράφηση επηρεάζει τον αριθμό των σκηνών που ζωγραφίζει κάθε παιδί, θα λέγαμε πως το 55% των νηπίων που είδαν εικόνες και το 71% εκείνων που δεν είδαν εικόνες σχεδίασε μία μόνο

σκηνή, ενώ το 43% αυτών στα οποία δείξαμε εικόνες και το 24% αυτών που δεν είδαν, σχεδίασε 2 έως 3 σκηνές. Όμως μόλις το 1% των νηπίων που δεν είδαν εικόνες και κανένα νήπιο απ' αυτά που είδαν εικόνες του παραμυθιού σχεδίασε 4 έως 5 σκηνές.

Τέλος, ένα 2% τόσο των νηπίων που είδαν εικόνες όσο και αυτών που δεν είδαν ζωγράφησε 6 έως 7 σκηνές του παραμυθιού.

Αριθμός σκηνών	1	2-3	4-5	6-7
Νήπια που είδαν εικόνες	29/53 55%	23/53 43%	0/53 0%	1/53 2%
Νήπια που δεν είδαν εικόνες	35/49 71%	12/49 24%	1/49 2%	1/49 2%
Σύνολο	64/102 63%	47/102 34%	1/102 1%	2/102 2%

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Τα μεγαλύτερα παιδιά της Γ' Δημοτικού όπως είναι αναμενόμενο σχεδίασαν περισσότερες σκηνές από τα νήπια. Έτσι λοιπόν, το 40,5% των μαθητών σχεδίασε μία μόνο σκηνή, το 49,5% 2 έως 3 σκηνές, το 9% 4 έως 5 σκηνές, ενώ κι εδώ μόνο το 1% ζωγράφησε 6 έως 7 σκηνές.

Συγκεκριμένα το 36% των μαθητών που είδαν εικόνες σχεδίασαν μία σκηνή του παραμυθιού, το 57%, ένα αρκετά υψηλό ποσοστό, σχεδίασε 2 έως 3 σκηνές, και μόλις το 6% σχεδίασε 4 έως 5 σκηνές. Χαρακτηριστικό είναι πως κανένας μαθητής/τρια δεν σχεδίασε περισσότερες από 5 σκηνές.

Όσον αφορά τέλος, τους μαθητές/τριες που δεν είχαν την ευκαιρία να δουν το παραμύθι εικονογραφημένο, θα λέγαμε πως το 44% ζωγράφησε 1 μόνο σκηνή, το 41% από 2 έως 3 και το 12% 4 έως 5 και μόλις το 2% 6 έως 7 σκηνές.

Αριθμός σκηνών	1	2-3	4-5	6-7
Παιδιά Γ' Δημοτικού που είδαν εικόνες	19/52 36%	30/52 57%	3/52 6%	0/52 0%
Παιδιά Γ' Δημοτικού που δεν είδαν εικόνες	22/49 44%	20/49 41%	6/49 12%	1/49 2%
Σύνολο	41/101 40,5%	50/101 49,5%	9/101 9%	1/101 1%

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Τέλος, και στην περίπτωση του αριθμού των σκηνών που σχεδίασαν τα παιδιά των δύο ηλικιακών ομάδων, βλέπουμε αρκετά μεγάλες διαφοροποιήσεις. Παρατηρήθηκε λοιπόν πως τα νήπια σχεδίαζαν με μεγαλύτερη συχνότητα 1 σκηνή με ποσοστό 63% ενώ μία σκηνή ζωγράφισε το 40,5% των μαθητών. Οι μαθητές όμως είχαν μεγαλύτερα ποσοστά σχεδιάζοντας τα περισσότερα 2-3 ή 4-5 σκηνές. Έτσι ενώ 2- 3 σκηνές ζωγράφισε το 49,5% των μαθητών, τις ίδιες σκηνές ζωγράφισε μόνο το 34% των νηπίων. Ενώ 4-5 σκηνές ζωγράφισε το 9% των μαθητών/ τριών της Γ' τάξης και 1% των νηπίων. Τέλος 6-7 σκηνές ζωγράφισαν ελάχιστα παιδιά και των δύο ηλικιακών ομάδων (το 2% των νηπίων και το 1% των παιδιών της Γ' Δημοτικού).

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω αποτελέσματα φάνηκε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπίων ζωγράφισε μία μόνο σκηνή και ακόμη περισσότερα ήταν τα νήπια που δεν είδαν εικόνες. Αντίθετα οι μαθητές/ τριες σχεδίασαν με μεγαλύτερη συχνότητα 2-3 σκηνές, ενώ κι εδώ τα παιδιά που δεν είδαν εικόνες και σχεδίασαν 2-3 σκηνές ήταν λιγότερα απ' αυτά που είδαν.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Από μία εξέταση των αποτελεσμάτων παρατηρήθηκε πως οι στόχοι που είχαμε θέσει αρχικά, πραγματοποιήθηκαν. Δηλαδή, διαπιστώθηκε πως η έκθεση των παιδιών στην εικονογράφηση επηρεάζει την ποιότητα των σχεδίων, με αποτέλεσμα να βλέπουμε σχέδια πιο ρεαλιστικά, πιο πλούσια σε λεπτομέρειες. Βέβαια και όσον αφορά τον δεύτερο στόχο, την επίδραση δηλαδή της ηλικίας στην ποιότητα των σχεδίων, θα λέγαμε πως και αυτός ο στόχος πραγματοποιήθηκε.

Λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους και τις υποθέσεις της έρευνας, τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρατήρηση των αποτελεσμάτων είναι τα παρακάτω:

Αναπαράσταση προσώπων

Αρχικά, όσον αφορά τα πρόσωπα που αναπαράστησαν τα παιδιά, παρατηρήθηκε πως τα περισσότερα νήπια ,τόσο αυτά που είδαν εικόνες, όσο κι εκείνα που δεν είδαν, έδειξαν μια ιδιαίτερη προτίμηση στη Χιονάτη, είτε γιατί είναι το κεντρικό πρόσωπο του παραμυθιού μαζί με την Τριανταφυλλένια, είτε γιατί είναι ήδη πρόσωπο οικείο στα παιδιά απ' το γνωστό παραμύθι «Η Χιονάτη και οι επτά Νάνοι». Αυτό ίσως εξηγεί και το γεγονός ότι η Τριανταφυλλένια, παρόλο που είναι κεντρικό πρόσωπο, ερχόταν δεύτερη σε σειρά προτίμησης. Αμέσως μετά την Τριανταφυλλένια, τρίτος σε σειρά προτίμησης ήρθε ο νάνος με αρκετά υψηλό ποσοστό, γεγονός που ίσως οφείλεται στο ότι είναι και αυτός γνωστό πρόσωπο στα παιδιά από παραμύθια. Επίσης είναι πιθανόν να τον επέλεξαν τα παιδιά γιατί κίνησαν το ενδιαφέρον τους και έτσι τον θυμούνταν.

Η αρκούδα δεν επιλέχθηκε με μεγάλο ποσοστό, ίσως επειδή είναι πρόσωπο που φοβούνται τα παιδιά και θέλουν να το αποφύγουν. Με πιο χαμηλό ποσοστό ακολουθεί ο πρίγκιπας και μετά ο αδελφός του, ίσως γιατί αναφέρονται στο τέλος του παραμυθιού. Μετά ακολουθεί το ψάρι, το πουλί και τελευταία η μητέρα, γιατί φαίνεται μόνο στην αρχή και στο τέλος του παραμυθιού για πολύ λίγο.

Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι τα νήπια που δεν είδαν εικόνες επέλεξαν πάλι τα ίδια πρόσωπα, αλλά με μικρότερα ποσοστά . Αυτό σημαίνει πως τα νήπια που είδαν εικόνες σχεδίασαν περισσότερα από ένα πρόσωπα. Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνει την αρχική υπόθεση που κάναμε πως η εικονογράφηση επηρεάζει την καλύτερη ποιότητα των σχεδίων. Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά της γ' τάξης ,αν και πρέπει να σημειωθεί ότι ζωγράφισαν ακόμη περισσότερα πρόσωπα, απ' ότι τα νήπια. Κι εδώ επίσης, οι μαθητές που δεν είδαν εικόνες σχεδίασαν λιγότερα πρόσωπα.

Τρόπος αναπαράστασης προσώπων

Στη συνέχεια, όσον αφορά το μέγεθος, θα λέγαμε πως το πιο σύνηθες ήταν η Χιονάτη να είναι ίση σε μέγεθος με την Τριανταφυλλένια, ο νάνος μικρότερος από όλα τα πρόσωπα και η αρκούδα μεγαλύτερη. Αυτό ισχύει τόσο για τα νήπια που είδαν εικόνες, όσο και για αυτά που δεν είδαν. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως η Χιονάτη σε αρκετά σχέδια παρουσιάζεται μεγαλύτερη από την Τριανταφυλλένια. Αυτό ίσως εξηγείται όπως προαναφέρθηκε, από το ότι είναι πρόσωπο γνωστό στα παιδιά, ενώ πολύ πιθανόν είναι να μεγαλώνει σε μέγεθος επειδή τα παιδιά της δίνουν περισσότερες λεπτομέρειες. Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις ο νάνος παρουσιάζεται ίσος σε μέγεθος με τα δύο κορίτσια, γεγονός που μπορεί να οφείλεται στο ότι ο νάνος συνήθως σχεδιάζόταν με σκουφί, το οποίο του προσέθετε ύψος.

Επίσης, ένα αξιοσημείωτο ποσοστό νηπίων σχεδίασε την αρκούδα ίση σε μέγεθος με τα κορίτσια ή τον νάνο ή και μικρότερη, για να την κάνει να φαίνεται όσο το δυνατόν λιγότερο επικίνδυνη. Παρόμοια είναι και τα συμπεράσματα που βγήκαν για τα νήπια που δεν είδαν την εικονογράφηση του παραμυθιού με τη διαφορά πως αυτά σχεδίασαν λιγότερα πρόσωπα με διαφοροποιήσεις στο μέγεθος και έκαναν πιο συχνά την αρκούδα μικρότερη απ' αυτά που είδαν εικόνες, προσπαθώντας να την κρατήσουν όσο το δυνατόν πιο μακριά τους. Περίπου τα ίδια συμπεράσματα βγαίνουν και από τα σχέδια των μαθητών της Γ' τάξης, με τη μόνη διαφορά πως τα μεγαλύτερα παιδιά σχεδιάζουν περισσότερα πρόσωπα, και έτσι επαληθεύεται και η υπόθεση μας ότι η ηλικία επηρεάζει τον σχεδιασμό των προσώπων.

Όσον αφορά τις λεπτομέρειες προέκυψαν κάποια γενικά συμπεράσματα, σύμφωνα με τα οποία τα περισσότερα παιδιά ανεξαρτήτως ηλικίας, έβαλαν τις ίδιες λεπτομέρειες σε όλα τα πρόσωπα που σχεδίαζαν. Όπως όμως παρατηρήθηκε τα παιδιά που δεν είδαν εικόνες παρουσίασαν περισσότερες διαφοροποιήσεις στα πρόσωπα που σχεδίασαν. Τέλος, κατά γενική ομολογία, τα νήπια έδωσαν λιγότερες λεπτομέρειες στα πρόσωπα που ζωγράφισαν απ' ότι οι μαθητές, κατά πάσα πιθανότητα λόγω ηλικίας, και κατά συνέπεια, διαφορετικού σχεδιαστικού σταδίου.

Ως προς την κίνηση που προσδίδονταν στα πρόσωπα, παρατηρήθηκε πως τα νήπια δεν αποτύπωσαν κίνηση στα σχέδιά τους, εκτός από ένα, το οποίο είχε δει εικόνες του παραμυθιού. Αντίθετα τα μεγαλύτερα παιδιά απεικόνιζαν τα πρόσωπα με κίνηση πιο συχνά απ' τα νήπια. Αυτό οφείλεται μάλλον, στο διαφορετικό σχεδιαστικό στάδιο, στο οποίο βρίσκεται κάθε μια από τις δύο ηλικιακές ομάδες.

Σκηνές που αναπαραστήθηκαν

Όσον αφορά τις σκηνές που προτίμησαν τα παιδιά, παρατηρήθηκε πως τα νήπια, τόσο αυτά που είδαν εικόνες όσο και αυτά που δεν είδαν, προτίμησαν να σχεδιάσουν στην πλειοψηφία τους την πρώτη και την τελευταία σκηνή του παραμυθιού, αν και μερικά από τα νήπια που είχαν δει την εικονογράφηση, ζωγράφιζαν και ενδιάμεσες σκηνές. Το ότι τα νήπια στάθηκαν περισσότερο στην πρώτη και τελευταία σκηνή, πολύ πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός πως λόγω της έλλειψης συγκέντρωσης της προσοχής τους συχνά, σύμφωνα με μια παρόμοια έρευνα της κ. Μπονώτη με θέμα «Τα παιδιά εικονογραφούν ένα λαϊκό παραμύθι»⁶⁶, είναι ευκολότερο να ανακαλούν στη μνήμη τους τις πρώτες και τις τελευταίες σκηνές παρά τις ενδιάμεσες. Επίσης η επιλογή των συγκεκριμένων εικόνων μπορεί να οφείλεται και στη συναισθηματική φόρτιση που αυτές δημιουργούν στο παιδί. Για παράδειγμα πολλοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν πως «μέσα από το παραμύθι το παιδί αναβιώνει τις δυσκολίες

⁶⁶ Φωτεινή Μπονώτη, Τα παιδιά εικονογραφούν ένα λαϊκό παραμύθι από το λαϊκή παράδοση και σχολείο, Εμπέλια Β.Δ Αναγνωστόπουλος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σελ.49

κατ τα εμπόδια της καθημερινής ζωής, και το αισιόδοξο τέλος του παρέχει την πολυπόθητη κάθαρση.»⁶⁷

Τα παιδιά της γ' τάξης, αντίθετα, προτίμησαν την πρώτη σκηνή και τις ενδιάμεσες, κυρίως, αυτές των παθημάτων του νάνου. Αυτές οι σκηνές μάλλον κέντρισαν το ενδιαφέρον τους και γι' αυτό χαρακτηχκαν στη μνήμη τους. Τέλος, όπως ήταν αναμενόμενο οι σκηνές που μπορούσαν να αναπαρασταθούν πιο εύκολα (ήταν πιο οικείες στα παιδιά) επιλέχθηκαν πιο συχνά από ότι τα παιδιά που δεν είδαν εικόνες.

Αριθμός σκηνών που αναπαραστήθηκαν

Συνεχίζοντας, καταγράφοντας τον αριθμό των σκηνών, που σχεδίασε το κάθε παιδί, συμπεράναμε πως από τα νήπια, τα περισσότερα σχεδίασαν μια σκηνή, και πολύ περισσότερο εκείνα που δεν είδαν εικόνες. Τα νήπια που είδαν εικόνες αντίθετα σχεδίασαν περισσότερες σκηνές επαληθεύοντας την αρχική υπόθεση μας, πως η εικονογράφηση συμβάλλει στον σχεδιασμό περισσότερων στοιχείων, είτε αυτά είναι πρόσωπα, είτε σκηνές, είτε λεπτομέρειες. Οι μαθητές από την άλλη, σχεδίαζαν πιο συχνά δύο έως τρεις σκηνές παρά μια, ενώ αυτοί που δεν είδαν εικόνες σχεδίαζαν πιο συχνά δύο ως τρεις σκηνές, από ότι τα νήπια. Στο σημείο αυτό όμως πρέπει να αναφέρουμε ότι η απεικόνιση των σκηνών επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό και από την ηλικία των παιδιών, γεγονός με το οποίο συμφωνούν και τα αποτελέσματα νιας παρόμοιας έρευνας που έγινε από την κ. Μπονώτη, με θέμα «αναπαράσταση τοπικών θρύλων σε σχέδια παιδιών σχολικής ηλικίας.»⁶⁸

Τέλος όσον αφορά τον αριθμό των προσώπων, θα λέγαμε πως τα περισσότερα νήπια που είδαν εικόνες, σχεδίασαν περισσότερα πρόσωπα απ' ότι αυτά που δεν είδαν. Και φυσικά τα νήπια που είδαν εικόνες ζωγράφισαν πιο συχνά από τα άλλα ακόμη και πέντε έως έξι πρόσωπα, ή και επτά έως εννέα. Τα ίδια συμπεράσματα προέκυψαν και από τα σχέδια των μαθητών της γ' τάξης, μόνο που αυτοί σχεδίασαν περισσότερα πρόσωπα από τα νήπια.

⁶⁷ Φωτεινή Μπονώτη, ο.π. σελ.54

⁶⁸ Φωτεινή Μπονώτη, Αναπαράσταση τοπικών θρύλων σε σχέδια παιδιών σχολικής ηλικίας από τα τρικαλινά, τομ.20ος, Εκδόσεις Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος, Τρίκαλα 2000, σ.438

Συμπερασματικά λοιπόν, θα λέγαμε πως οι υποθέσεις που είχα θέσει αρχικά επαληθεύτηκαν, και πραγματοποιήθηκαν όλοι οι στόχοι μου. Συγκεκριμένα, συνοψίζοντας τα ευρήματα αυτής της έρευνας θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μορφή αλλά και η ποιότητα των σχεδίων επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό, τόσο από τη ύπαρξη ή όχι εικονογράφησης στο παραμύθι, όσο και από την ηλικία που είχαν τα παιδιά. Βέβαια μπορεί να επέδρασαν στο αποτέλεσμα και κάποιοι άλλοι παράγοντες, όπως η συναισθηματική φόρτιση που δημιουργούσε το κάθε πρόσωπο ή η κάθε σκηνή, καθώς και η γνώση ή όχι του συγκεκριμένου παραμυθιού.

Κλείνοντας, τα συμπεράσματα, θα ήθελα να πω, πως κατά τη γνώμη μου το παιδικό σχέδιο θα πρέπει να χρησιμοποιείται πιο συχνά και συστηματικά, ώστε να εξοικειώνονται ακόμη και τα μικρά παιδιά, αφού αποτελεί μέσο έκφρασης όπως, έχει ειπωθεί και στο θεωρητικό κομμάτι. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό να αξιοποιείται όσο το δυνατόν περισσότερο η εικονογράφηση τόσο παραμυθιών, όσο και βιβλίων, γιατί μέσω αυτής τα παιδιά κατανοούν το θέμα που τους δίνεται και το αποδίδουν καλύτερα. Γι' αυτό το λόγο θα μπορούσε κάλλιστα να χρησιμοποιηθεί για τη διδασκαλία διάφορων θεμάτων, τόσο στο Δημοτικό όσο και στο Νηπιαγωγείο. Για να υπάρξει όμως ένα πιο εμπειριστατωμένο αποτέλεσμα, θα πρέπει στο μέλλον να γίνουν και άλλες έρευνες πάνω στο θέμα αυτό, που θα λαμβάνουν υπόψην πιο πολλές ηλικιακές ομάδες, μεγαλύτερο δείγμα, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, καθώς και κάποιους άλλους παράγοντες, όπως το φύλο και ο τύπος του σχολείου (αγροτικό ή αστικό).

B' EPEYNA

Παράλληλα με την πρώτη έρευνα διεξήχθη και μια δεύτερη μικρότερη έρευνα που βασίστηκε στο θεωρητικό κομμάτι που αφορούσε την θέση του παραμυθιού στην εκπαίδευση. Έτσι λοιπόν με την έρευνα αυτή θελήσαμε να δούμε ποια είναι η θέση του στο νηπιαγωγείο αλλά και στο δημοτικό σχολείο και πως το αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δίνοντας τους κάποια ερωτηματολόγια.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ Β' ΕΡΕΥΝΑΣ

Αυτό το μέρος της έρευνας έγινε προκειμένου να διαπιστωθεί ποια είναι η θέση του παραμυθιού στην εκπαίδευση σήμερα, και πως το αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί.

Βασικός στόχος λοιπόν αυτής της μικρής έρευνας ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσο το παραμύθι και οι δυνατότητες του αξιοποιούνται στα πλαίσια του προγράμματος του Νηπιαγωγείου, όσο και του Δημοτικού σχολείου.

Επίσης, έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί και η θέση του παιδικού σχεδίου και της εικονογράφησης στο Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο και να γίνει μία σύγκριση.

Προκειμένου λοιπόν να διαπιστωθεί αν αυτοί οι στόχοι πραγματοποιήθηκαν, τέθηκαν κάποιες υποθέσεις:

1. Αν οργανώνονται δραστηριότητες που βασίζονται στο παραμύθι, ή γίνονται μαθήματα με βάση ή αφορμή το παραμύθι.
2. Αν οι δάσκαλοι και οι Νηπιαγωγοί πιστεύουν πως οι συνάδελφοι τους αξιοποιούν και κατά πόσο το παραμύθι στο πρόγραμμά τους.
3. Αν η θέση του παιδικού σχεδίου είναι βασική στο Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό και κατά πόσο αξιοποιείται η εικονογράφηση βιβλίων ή παραμυθιών.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στο κομμάτι αυτό της έρευνας έλαβαν μέρος, εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, σχολείων και Νηπιαγωγείων της πόλης του Βόλου.

Δείγμα: Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν συνολικά 60 εκπαιδευτικοί, από τους οποίους οι 30 ήταν Νηπιαγωγοί και οι 30 Δάσκαλοι, σε σχολεία του Βόλου. Η έρευνα διεξήχθη στο διάστημα από 5 Μαρτίου έως 23 Απριλίου.

Έργα: Στο κομμάτι αυτό χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για τους Νηπιαγωγούς και τους Δασκάλους, με κάποιες διαφοροποιήσεις στις ερωτήσεις που είχαν οι Νηπιαγωγοί, απ' αυτές που είχαν οι Δάσκαλοι. Τα ερωτηματολόγια αφορούσαν τη θέση του παραμυθιού, του παιδικού σχεδίου και της εικονογράφησης στο σχολείο και το νηπιαγωγείου.

Διαδικασία: Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη διεξαγωγή της έρευνας ήταν η παρακάτω:

Μετά από επίσκεψη μου στα σχολεία και αφού ερχόμουν σε συνεννόηση με τον διευθυντή δινόταν ένα ερωτηματολόγιο σε κάθε δάσκαλο, εξηγούσα τις ερωτήσεις και διευκρίνιζα τα σημεία που δεν καταλάβαιναν, άφηνα τα ερωτηματολόγια για να τα συμπληρώσουν και επέστρεφα ξανά μετά από 2-3 ημέρες, για να τα πάρω πίσω. Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε και με τους Νηπιαγωγούς.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥΣ

ΘΕΜΑ: «Μια διερεύνηση της επίδρασης της εικονογράφησης στην ικανότητα των μικρών παιδιών να αναπαριστούν ένα παραμύθι.»

Ημερομηνία:.....

Νηπιαγωγείο:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πόσα βιβλία με παραμύθια υπάρχουν στη βιβλιοθήκη σας;

.....
.....
.....

2. Τα παιδιά απασχολούνται στη γωνιά της βιβλιοθήκης με τα παραμύθια;

.....
.....
.....

3. Οργανώνονται δραστηριότητες που να βασίζονται στο παραμύθι και ποιες;

.....
.....
.....

4. Πιστεύετε πως το παραμύθι μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία σε δραστηριότητες γραφής και ανάγνωσης;

5. Πιστεύετε πως οι νηπιαγωγοί αξιοποιούν το παραμύθι και τις δυνατότητες του, για να οργανώσουν δραστηριότητες;

.....
.....
.....

6. Τι θέση έχει το παιδικό σχέδιο στο πρόγραμμα σας;

.....
.....
.....

7. Αξιοποιείται η εικονογράφηση των βιβλίων / παραμυθιών και πως;

.....
.....
.....

Ευχαριστώ πολύ για τη
βοήθεια σας.
Παρούση Μαγδαληνή

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ/ΤΙΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ/ΕΣ

ΘΕΜΑ: « Μια διερεύνηση της επίδρασης της εικονογράφησης στην ικανότητα των μικρών παιδιών να αναπαριστούν ένα παραμύθι.»

Ημερομηνία:.....

Νηπιαγωγείο:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Υπάρχουν βιβλία με παραμύθια στη βιβλιοθήκη του σχολείου σας, και πόσα;

.....
.....
.....

2. Χρησιμοποιείτε το παραμύθι στα πλαίσια κάποιου μαθήματος σας (όπως η ανάγνωση, η γλώσσα, η γραφή/ ορθογραφία κ.α.); με σκοπό να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με το παραμύθι;

.....
.....
.....

3. Πιστεύετε πως οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν το παραμύθι ως διδακτικό μέσο και πως;

.....
.....
.....

4. Με ποιους τρόπους οδηγείτε τα παιδιά στη γνώση της λαϊκής παράδοσης και κατά συνέπεια και του παραμυθιού;

.....

.....
.....

5. Νομίζετε πως τα παραμύθια που υπάρχουν στα βιβλία του δημοτικού και τα ανθολόγια, είναι αρκετά; Θα μπορούσαν να είναι περισσότερα;

.....
.....
.....

6. Τι θέση έχει το παιδικό σχέδιο στο πρόγραμμα σας;

.....
.....
.....

7. Αξιοποιείται η εικονογράφηση των βιβλίων/ παραμυθιών και πως;

.....
.....
.....

Ευχαριστώ πολύ για τη
βοήθεια σας!
Παρούση Μαγδαληνή

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Με την ανάλυση των ερωτηματολογίων που πήραμε από τους Νηπιαγωγούς και δασκάλους προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα.

Στην πρώτη ερώτηση που αφορούσε τα πόσα βιβλία με παραμύθια υπάρχουν στη βιβλιοθήκη τους και αφορούσε τόσο τους Νηπιαγωγούς όσο και τους δασκάλους, το 30% των Νηπιαγωγών απάντησε πως υπάρχουν αρκετά, ενώ το 37% πως υπάρχουν πολλά,. Επίσης ένα 16% απάντησε πως η βιβλιοθήκη τους περιλαμβάνει περίπου 50 βιβλία, το 7% πως έχει πάνω από 60 και ένα άλλο 7% πως έχει λίγα. Ενώ μόλις το 3% έδωσε άλλες απαντήσεις.

Απ' την πλευρά των δασκάλων τώρα, το 33% απάντησε πως υπάρχουν αρκετά, το 33% πως υπάρχουν γύρω στα 50, και το 16% πως υπάρχουν λίγα. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός πως ένα 12% των δασκάλων απάντησαν πως διαθέτουν περίπου 500 βιβλία με παραμύθια και. το 3% απάντησε πως διαθέτουν πολλά παραμύθια. Τέλος, ένα 3% έδωσε άλλες απαντήσεις

ΠΟΣΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΑΣ;

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Περίπου 50	16%	33%
Πάνω από 60	7%	0
500	0	13%
Λίγα	0	17%
Πολλά	37%	3%
Αρκετά	30%	33%
Άλλες απαντήσεις	3%	3%
Σύνολα	100%	100%

Προσπαθώντας στη συνέχεια να αναλύσουμε την δεύτερη ερώτηση, που αφορά μόνο τους Νηπιαγωγούς, και εξέταζε το αν τα παιδιά απασχολούνται στη γωνιά της βιβλιοθήκης με παραμύθια, θα λέγαμε πως η πλειοψηφία (63%) των Νηπιαγωγών, απάντησε πως απασχολούνται καθημερινά, το 17% ότι απασχολούνται μόνο σε ελεύθερες δραστηριότητες ή μετά από το τέλος μιας δραστηριότητας, ενώ μόλις το 11% απάντησε πως απασχολούνται, αλλά όχι κάθε μέρα. Επίσης, το 9% των Νηπιαγωγών απάντησε πως απασχολούνται για πολύ

λίγο τα παιδιά εκεί, πως απασχολούνται λίγα παιδιά μόνο, και πως δεν απασχολούνται ιδιαίτερα στη γωνιά της βιβλιοθήκης, σε ποσοστό 3% για κάθε απάντηση.

**ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΜΕ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ;**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ
Καθημερινά	63%
Ναι, αλλά όχι καθημερινά	11%
Σε ελεύθερες δραστηριότητες & παιδική λογοτεχνία	17%
Άλλες απαντήσεις	9%
Σύνολο	100%

Όσον αφορά τώρα τη ερώτηση αν το παραμύθι χρησιμοποιείται στα πλαίσια κάποιου μαθήματος ή σε δραστηριότητες, η συντριπτική πλειοψηφία των Νηπιαγωγών απάντησε πως χρησιμοποιείται σε δραστηριότητες δραματοποίησης (77%), το 50% απάντησε στη ζωγραφική – εικαστικά και το 23% στο κουκλοθέατρο. Ένα 20% συμφώνησε στο θεατρικό παιχνίδι, ένα άλλο 20% στην αναδιήγηση και ένα 20% στη συζήτηση – προβληματισμό. Επίσης, το 17% των Νηπιαγωγών χρησιμοποιεί το παραμύθι σε γλωσσικά παιχνίδια, ενώ ένα άλλο 17% στη μουσική. Το 10% των Νηπιαγωγών χρησιμοποιεί το παραμύθι σε αναπαράσταση παραμυθιού, σε προμαθηματικά και ψυχοκινητικό. Το 7% το χρησιμοποιεί σε ανατροπή μύθων, ταξινόμηση βιβλίων και ποιήματα προανάγνωση και προγραφή και πάζλ.

Στη ίδια ερώτηση οι δάσκαλοι απάντησαν, πως χρησιμοποιούν το παραμύθι και περισσότερο στη γλώσσα, (με ποσοστό 60%). Το 13% απάντησε στη ανάγνωση, και τι 7% στην ορθογραφία, στη μελέτη του περιβάλλοντος και ένα 3% στο ανθολόγιο. Υπήρχε κι ένα 7% που το χρησιμοποιεί ευκαιριακά, ένα 3% που το χρησιμοποιεί σπάνια, καθώς κι ένα 7% που δεν το χρησιμοποιεί καθόλου.

**ΟΡΓΑΝΩΝΟΝΤΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΟ
ΠΑΡΑΜΥΘΙ;**

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ
Δραματοποίηση	77%
Ζωγραφική	50%
Αναπαράσταση παραμυθιού	10%
Θεατρικό παιχνίδι	20%
Ανατροπή μύθων	7%
Προμαθηματικά	10%
Ψυχοκινητικός	10%
Αναδιήγηση	20%
Συζήτηση – προβληματισμός	20%
Κουκλοθέατρο	23%
Γλωσσικά παιχνίδια	17%
Μουσική	17%
Ταξινόμηση	7%
Προανάγνωση	3%
Προγραφή	3%
Ποιήματα	7%
Άλλες απαντήσεις (μυθοπλασία. Παραμυθοσαλάτα, χειροτεχνίες, παζλ.)	15%

* Το σύνολο των απαντήσεων σε αυτήν τη ερώτηση ξεπερνάει το 100% γιατί, οι Νηπιαγωγοί έδωσαν πάνω από μία απάντηση ο καθένας..

**ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΚΑΠΟΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ;**

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Ανάγνωση	13%
Ορθογραφία	7%
Γλώσσα	60%
Μελέτη περιβάλλοντος	7%
Ανθολόγιο	3%
Πολλές φορές	7%
Ναι	13%
Ευκαιριακά	7%
Σπάνια	3%
Όχι	7%

*Το ίδιο ισχύει και για αυτόν τον πίνακα: επειδή οι απαντήσεις κάθε δασκάλου ήταν πάνω από μία, το σύνολο ξεπερνά το 100%

Συνεχίζοντας στην επόμενη ερώτηση που αφορούσε τους Νηπιαγωγούς, για το αν πιστεύουν πως το παραμύθι μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία σε ανάγνωση και γραφή, διαπιστώθηκε, πως το 73% είπε ναι, ενώ το 13% είπε πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα μικρά κείμενα, με μεγάλα γράμματα και γνωστά ονόματα, ενώ το 7% πιστεύει πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί πιο πολύ στην ανάγνωση παρά στη γραφή. Τέλος, το 4% πιστεύει μπορεί να χρησιμοποιηθούν μόνο τα γνωστά παραμύθια, ενώ υπήρξε κι ένα 3% που είπε πως δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ανάγνωση και γραφή.

**ΜΠΟΡΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙ ΕΠΙΤΥΧΩΣ ΣΤΗΝ
ΓΡΑΦΗ & ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ;**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ
Ναι	73%
Σε μικρά κείμενα με μεγάλα γράμματα	13%
Τα πιο γνωστά	4%
Πιο πολύ στην ανάγνωση παρά στη γραφή	7%
Δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί	3%
Σύνολο	100%

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε τόσο τους δασκάλους όσο και τους Νηπιαγωγούς και ήταν σχετική με το αν οι δάσκαλοι και οι Νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν το παραμύθι ως διδακτικό μέσο. Στην ερώτηση αυτή λοιπόν, το 76% των Νηπιαγωγών απάντησαν ναι και το 83% των δασκάλων πάλι ναι, μόνο όμως για το μάθημα της γλώσσας και μόνο στις μικρές τάξεις. Το 13% των Νηπιαγωγών είπε ναι, αλλά όχι συχνά, ενώ το 10% των δασκάλων απάντησε ότι χρησιμοποιείται ευκαιριακά. Επίσης, το 7% των Νηπιαγωγών πιστεύει πως χρησιμοποιείται λίγο, και το 3% όπου υπάρχει ανάλογη γωνιά. Όσον αφορά τους δασκάλους, το 3% είπε πως χρησιμοποιείται από τις μικρές τάξεις, για δραματοποίηση, δημιουργία κλίματος ευχαρίστησης και ξεκούρασης. Τέλος, ένα 3% απάντησε ότι δεν ξέρει τι κάνουν οι άλλοι συνάδελφοι.

**ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΠΩΣ ΟΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ ΑΞΙΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΓΙΑ
ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΟΥΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ;**

ΑΠΟΨΕΙΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ
Ναι	76%
Ναι, όπου υπάρχει γωνιά	3%
Ναι, αλλά όχι πάντα	14%
Λίγο	7%
Σύνολο	100%

**ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΠΩΣ ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΜΕΣΟ;**

ΑΠΟΨΕΙΣ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Στη γλώσσα σε μικρές τάξεις	83%
Σε μικρές τάξεις για δραματοποίηση – ξεκούραση	4%
Μόνο ευκαιριακά	10%
Δεν γνωρίζω	3%
Σύνολο	100%

Στην ερώτηση που απευθυνόταν προς τους δασκάλους, και αφορούσε το πώς αυτοί οδηγούν τα παιδιά στη γνώση της λαϊκής παράδοσης και κατά συνέπεια και του παραμυθιού, το 30% απάντησε μέσα από την αφήγηση του παραμυθιού, το 24% με τα ήθη και τα έθιμα το 17% με επισκέψεις σε μουσεία, το 13% με λαϊκούς μύθους και παραδόσεις. Το 17% μέσω των εορτών ενώ το

10% μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενώ το 7% απάντησε μέσω της γλώσσας, των παροιμιών, τη συζήτηση εμπειριών και σχετικών με την παράδοση, τα έθιμα κ.α. Τέλος υπήρχε κι ένα 9% που έδωσε άλλες απαντήσεις, όπως διαπολιτισμική εκπαίδευση, οι εργασίες των παιδιών ή τα ερωτηματολόγια που δίνουν εκείνα για συμπλήρωση.

**ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΟΔΗΓΕΙΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ
ΛΑΪΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ – ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ;**

ΤΡΟΠΟΙ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Αφήγηση παραμυθιού	30%
Επίσκεψη σε μουσεία	17%
Μέσω της γλώσσας	7%
Περιβαλλοντική εκπαίδευση	10%
Παροιμίες	7%
Ήθη-έθιμα	24%
Λαϊκοί μύθοι – παραδόσεις	13%
Γιορτές	17%
Συζήτηση εμπειριών	7%
Άλλες απαντήσεις	9%

*Το ποσοστό ξεπερνά το 100% γιατί δόθηκαν περισσότερες από μία απαντήσεις

Στην πέμπτη ερώτηση, οι δάσκαλοι, απάντησαν πως θα μπορούσαν τα παραμύθια στα ανθολόγια να είναι περισσότερα (με ποσοστό 50%), πως είναι αρκετά (με ποσοστό 17%) και ότι δεν είναι αρκετά (με ποσοστό 33%).

**ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ & ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΕΙΝΑΙ
ΑΡΚΕΤΑ;**

ΑΠΟΨΕΙΣ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Είναι αρκετά	17%
Θα μπορούσαν να είναι περισσότερα	50%
Όχι δεν είναι αρκετά	33%
Σύνολο	100%

Όσον αφορά τη θέση που έχει το παιδικό σχέδιο στο σχολείο, το 60% των Νηπιαγωγών απάντησε πως το παιδικό σχέδιο έχει βασική θέση στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου, το 20% ότι χρησιμοποιείται σχεδόν κάθε μέρα, ενώ το 10% απάντησε ότι χρησιμοποιείται πολύ συχνά. Μόνο ένα 7% απάντησε ότι

απάντησε ότι χρησιμοποιείται πολύ συχνά. Μόνο ένα 7% απάντησε ότι χρησιμοποιείται μόνο 3-4 φορές την εβδομάδα. Στην ίδια ερώτηση οι δάσκαλοι απάντησαν με ποσοστό 33% ότι το παιδικό σχέδιο χρησιμοποιείται μόνο στο μάθημα των τεχνικών, ενώ το 27% απάντησε ότι έχει σημαντική θέση. Επίσης, το 20% των δασκάλων, απάντησε πως το παιδικό σχέδιο δεν έχει μεγάλη βαρύτητα, το 17% ότι χρησιμοποιείται ευκαιριακά, και το 10% ότι δεν χρησιμοποιείται σχεδόν καθόλου.

ΤΙ ΘΕΣΗ ΕΧΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΑΣ;

ΘΕΣΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Βασική	60%	0
Καθημερινή	20%	0
Πολύ συχνή	12%	28%
Όχι μεγάλη βαρύτητα	0	20%
Ευκαιριακά	8%	17%
Στα τεχνικά	0	33%
Σχεδόν καθόλου	0	12%
Σύνολο	100%	100%

Τέλος, στη ερώτηση που αφορά την αξιοποίηση της εικονογράφησης, το 36% των Νηπιαγωγών απάντησε πως χρησιμοποιείται στη ζωγραφική, το 20% στη γλώσσα, το 34% στην ανάγνωση παραμυθιού, και ένα άλλο 20% στην συζήτηση – προβληματισμό. Επίσης το 13% απάντησε πως αξιοποιείται στα προμαθηματικά το 10% στη προγραφή και προανάγνωση, το 7% σε ασκήσεις μνήμης ενώ το 3% ότι δεν αξιοποιείται σχεδόν καθόλου, παρά μόνο για να παρατηρούν τα παιδιά, ήρωες και σκηνές του παραμυθιού κατά την αφήγηση.

ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ ΚΑΙ**ΠΩΣ;**

ΤΡΟΠΟΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ
Ανάγνωση παραμυθιού	34%
Συζήτηση – προβληματισμός	20%
Γλώσσα	20%
Προμαθηματικά	13%
Ζωγραφική	36%
Προγραφή	10%
Προανάγνωση	10%
Άσκηση μνήμης	7%
Σχεδόν καθόλου	3%

*Το σύνολο ξεπερνά το 100% γιατί δόθηκαν περισσότερες από μία απαντήσεις.

Στην ίδια ερώτηση οι δάσκαλοι απάντησαν πως αξιοποιείται σαν αφορμή για τα τεχνικά (34%) για διήγηση παραμυθιού (20%), για συζήτηση (17%), για κατανόηση κειμένου (10%). Επίσης, το 10% απάντησε πως η αξιοποίηση είναι ικανοποιητική, και το 3% απάντησε πως αξιοποιείται όταν είναι απαραίτητο, και το 6%, όχι πολύ συχνά όταν είναι απαραίτητο.

ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ ΚΑΙ**ΠΩΣ;**

ΤΡΟΠΟΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ
Διήγηση ιστορία – παραμυθιού	20%
Κατανόηση του κειμένου	10%
Συζήτηση – προβληματισμός	17%
Αφορμή για τα τεχνικά	34%
Ικανοποιητική	10%
Όταν είναι απαραίτητο	3%
Όχι πολύ συχνά	6%
Σύνολο	100%

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Λαμβάνοντας υπόψη, τους στόχους και τις υποθέσεις της έρευνας και με την εξέταση των αποτελεσμάτων, προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα:

Αρχικά όσον αφορά το πόσα βιβλία με παραμύθια έχει η βιβλιοθήκη του Δημοτικού ή του Νηπιαγωγείου, διαπιστώθηκε πως υπάρχουν περισσότερα βιβλία με παραμύθια ή παραμύθια στις βιβλιοθήκες των Νηπιαγωγείων απ' ότι των Δημοτικών σχολείων. Αυτό ίσως να οφείλεται και στο γεγονός πως το παραμύθι δεν χρησιμοποιείται στο Δημοτικό τόσο συχνά όσο στο Νηπιαγωγείο. Αξιοσημείωτο όμως είναι πως υπάρχουν κάποια δημοτικά σχολεία που έχουν πολλά βιβλία με παραμύθια, συγκεκριμένα σε ένα από αυτά που επισκεφθήκαμε υπήρχαν περίπου 500 βιβλία με παραμύθια.

Με την εξέταση των απαντήσεων των Νηπιαγωγείων στη δεύτερη ερώτηση διαπιστώθηκε πως τα περισσότερα παιδιά στο Νηπιαγωγείο απασχολούνται καθημερινά στη γωνιά της βιβλιοθήκης με τα παραμύθια. Και σ' αυτό πιστεύω πως συντελεί ο/η νηπιαγωγός, φέρνοντας τα παιδιά σε επαφή με το παραμύθι. Βέβαια υπάρχουν και κάποια νηπιαγωγεία στα οποία τα παιδιά ασχολούνται στη γωνιά της βιβλιοθήκης περισσότερο κατά τις ελεύθερες δραστηριότητες ή ασχολούνται με το παραμύθι αλλά όχι καθημερινά. Ελάχιστα ήταν τα νήπια που απασχολούνταν με τα παραμύθια στη βιβλιοθήκη, για λίγο μόνο ή ακόμη και σπάνια.

Το γεγονός πως στα περισσότερα νηπιαγωγεία τα νήπια απασχολούνται καθημερινά στη βιβλιοθήκη με το παραμύθι, κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται όπως προαναφέρθηκε στο ότι οι Νηπιαγωγοί εντάσσουν το παραμύθι στο καθημερινό πρόγραμμά τους. Και από τις απαντήσεις των Νηπιαγωγών στην αντίστοιχη ερώτηση, διαπιστώθηκε πως το παραμύθι συμπεριλαμβάνεται σε πολλές δραστηριότητες, με κύριες τη δραματοποίηση, τη ζωγραφική και το κουκλοθέατρο. Βέβαια, το παραμύθι είναι σχετικό με αυτές τις δραστηριότητες και είναι ευκολότερο να αποτελέσει μέρος τους. Χρησιμοποιείται όμως συχνά και στο θεατρικό παιχνίδι, τα γλωσσικά παιχνίδια, τα προμαθηματικά, την συζήτηση και τον προβληματισμό, τη μουσική και σε πολλές άλλες.

Βέβαια στο Δημοτικό, όπως ήταν αναμενόμενο το παραμύθι δεν χρησιμοποιείται τόσο συχνά, αντιθέτως αξιοποιείται σε πολύ λίγα μαθήματα και μάλιστα υπάρχουν δάσκαλοι που δεν το διδάσκουν καν, ούτε και αξιοποιούν τις δυνατότητες του, σε κάποια απ' τα μαθήματα που διδάσκουν. Πάντως, όταν χρησιμοποιείται, συνήθως εντάσσεται στο μάθημα της γλώσσας αφού όπως αναφέρει και ο Καθηγητής Β.Δ. Αναγνωστόπουλος⁶⁶ τα αναλυτικά προγράμματα εντάσσουν το παραμύθι στα πλαίσια της γλώσσας και συγκεκριμένα των λεκτικών ασκήσεων και μάλιστα στη Α' & Β' Δημοτικού μόνο. Υπάρχει όμως και ένα πολύ μικρότερο ποσοστό δασκάλων που χρησιμοποιεί το παραμύθι στην ανάγνωση, την ορθογραφία, τη μελέτη του περιβάλλοντος και το Ανθολόγιο.

Στη συνέχεια, σε ερώτηση που τέθηκε στους Νηπιαγωγούς, για το αν το παραμύθι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί επιτυχώς στη γραφή και ανάγνωση, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε πως θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, ενώ λίγοι είπαν πως θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μόνο σε μικρά κείμενα με μεγάλη γράμματα και κυρίως σε γνωστά παραμύθια. Παρόλα αυτά όμως, όπως προαναφέρθηκε, οι περισσότεροι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν το παραμύθι περισσότερο για δραματοποίηση, ζωγραφική και κουκλοθέατρο, παρά για ανάγνωση – γραφή.

Γενικότερη όμως, η πλειοψηφία των Νηπιαγωγών αξιοποιεί το παραμύθι για να οργανώσει δραστηριότητες (όπως φάνηκε και από τις απαντήσεις τους στην αντίστοιχη ερώτηση), ενώ ένα μικρό ποσοστό το αξιοποιεί, αλλά όχι πάντα και ελάχιστοι είναι αυτοί που το χρησιμοποιούν λίγο.

Όσον αφορά τους δασκάλους όμως, η πλειοψηφία τους, αξιοποιεί το παραμύθι, όπως προαναφέρθηκε κυρίως στη γλώσσα και στις μικρές τάξεις, κάποιοι άλλοι το αξιοποιούν σε μικρές τάξεις πάλι, αλλά για δραματοποίηση και ξεκούραση, ενώ υπάρχουν και αρκετοί δάσκαλοι που το χρησιμοποιούν μόνο ευκαιριακά.

Σε μία προσπάθεια, να διαπιστωθεί γιατί το παραμύθι χρησιμοποιείται σε ελάχιστα μαθήματα, στο Δημοτικό Σχολείο, θελήσαμε να δούμε πως οδηγούν τα παιδιά στη γνώση της λαϊκής παράδοσης και κατά συνέπεια του παραμυθιού.

⁶⁶ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, Τέχνη και Τεχνική του παραμυθιού, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθηνά 2002, σελ. 202

Έτσι, λοιπόν οι περισσότεροι δάσκαλοι, απάντησαν πως αυτό επιτυγχάνεται μέσω της αφήγησης ενός παραμυθιού, κάποιοι άλλοι μέσω μιας επίσκεψης σε μουσείο, μέσω των εορτών ή της συζήτησης λαϊκών μύθων και παραδόσεων. Μικρότερα ήταν τα ποσοστά που απάντησαν μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της γνωριμίας με τα ήθη και έθιμα, των δημοτικών τραγουδιών, των παροιμιών, της συζήτησης για τις εμπειρίες τους κ.α.

Ωστόσο, προσπαθώντας να δούμε ποια είναι η γνώμη των δασκάλων για το αν τα παραμύθια που υπάρχουν στα βιβλία και τα ανθολόγια είναι αρκετά οι περισσότεροι απάντησαν πως θα μπορούσαν να είναι περισσότερα, καθώς και αρκετοί ήταν αυτοί που είπαν πως είναι λίγα. Τέλος, λίγοι μόνο απάντησαν πως τα παραμύθια που υπάρχουν στα βιβλία και τα ανθολόγια είναι αρκετά.

Όσον αφορά τώρα το παιδικό σχέδιο και τη θέση που κατέχει αυτό στο Νηπιαγωγείο αλλά και το Δημοτικό, θα λέγαμε πως οι περισσότεροι Νηπιαγωγοί απάντησαν πως είναι βασική, ενώ πολλοί ήταν και αυτοί που την χαρακτήρισαν καθημερινή ή έστω πολύ συχνή. Αντίθετα ελάχιστοι Νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν το παιδικό σχέδιο ευκαιριακά. Απ' την άλλη πλευρά οι δάσκαλοι αξιοποιούν το παιδικό σχέδιο περισσότερο στα τεχνικά, ενώ αρκετοί είναι αυτοί που θεωρούν πως αξιοποιείται πολύ συχνά. Υπάρχει όμως και ένα αξιοσέβαστο ποσοστό που θεωρούν πως το παιδικό σχέδιο δεν έχει μεγάλη βαρύτητα στο πρόγραμμά τους, κάποιοι άλλοι που το χρησιμοποιούν ευκαιριακά, ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό που υποστηρίζει πως δεν το χρησιμοποιεί καθόλου.

Τέλος, αναφορικά με την αξιοποίηση της εικονογράφησης βιβλίων ή παραμυθιών, διαπιστώθηκε πως οι περισσότεροι Νηπιαγωγοί την χρησιμοποιούν για την ανάγνωση ενός παραμυθιού, καθώς και για ζωγραφική, ενώ αρκετοί είναι και αυτοί που πιστεύουν πως αξιοποιείται στη γλώσσα, για συζήτηση ή προβληματισμό, προμαθηματικά, προανάγνωση και προγραφή.

Παρόμοια και οι δάσκαλοι, απάντησαν πως κυρίως αξιοποιείται ως αφορμή για τα τεχνικά, για διήγηση μιας ιστορίας – παραμυθιού καθώς και για συζήτηση ή προβληματισμό και την κατανόηση ενός κειμένου. Υπήρξαν όμως και κάποιοι δάσκαλοι που τη χρησιμοποιούν μόνο όταν είναι απαραίτητο και κάποιοι άλλοι που δεν την αξιοποιούν πολύ.

Συμπερασματικά λοιπόν, θα λέγαμε πως τόσο το παραμύθι, όσο και το παιδικό σχέδιο και η εικονογράφηση κατέχουν σημαντική θέση στο Νηπιαγωγείο, αλλά όχι και στο πρόγραμμα του Δημοτικού. Οι Νηπιαγωγοί κατά πάσα πιθανότητα πιστεύουν περισσότερο στο παραμύθι και τις δυνατότητες του και γι' αυτό το εντάσσουν σχεδόν σε όλες τις δραστηριότητες του προγράμματός τους. Αντίθετα οι δάσκαλοι, αν όχι όλοι, τότε αρκετοί απ' αυτούς θεωρούν πως το παραμύθι είναι μόνο για τα πολύ μικρά παιδιά και σκοπό έχει μόνο να διασκεδάσει, και γι' αυτόν τον λόγο το αξιοποιούν μόνο στα πιο ανάλαφρα μαθήματα, όπως τα τεχνικά.

Τέλος, θα ήθελα να πω πως για να αλλάξει αυτή η νοοτροπία θα πρέπει οι δάσκαλοι να έρθουν σε επαφή με το παραμύθι, να το γνωρίσουν και να πιστέψουν σ' αυτό για να μπορέσουν να το αξιοποιήσουν στη διδασκαλία των μαθημάτων τους. Επίσης, θα πρέπει κάποια στιγμή οι αρμόδιοι να εκτιμήσουν την προσφορά του παραμυθιού και να το εντάξουν μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου σε όλες τις τάξεις και σε πολλά μαθήματα. Αλλά και οι Νηπιαγωγοί αν και το χρησιμοποιούν πολύ συχνά, θα έπρεπε να το συνδέσουν περισσότερο με δραστηριότητες, όπως η ανάγνωση και η γραφή ή τα προμαθηματικά θα πρέπει λοιπόν όλοι μας να δώσουμε μια ευκαιρία στο παραμύθι να δείξει τις δυνατότητες του, γιατί το παραμύθι δεν είναι μόνο για μικρά παιδιά, όπως πιστεύουν πολλοί από μας. Όλοι μας έχουμε την ανάγκη να ξεφύγουμε από την πραγματικότητα, έστω και για λίγο και να ζήσουμε κάτι διαφορετικό και πολύ περισσότερο τα παιδιά του δημοτικού, που μπορεί να μεγάλωσαν λίγο, αλλά δεν παύουν να είναι ακόμη παιδιά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σ' αυτήν την εργασία επεδίωξα να ασχοληθώ με δύο θέματα που έχουν πρωταρχική θέση στη ζωή των παιδιών : το παραμύθι και τη ζωγραφική – εικονογράφηση. Και όντως κατά τη διάρκεια της εργασίας μου διάβασα πολλά εγκώμια που πλέχτηκαν κατά καιρούς τόσο για το παραμύθι, όσο και για την εικονογράφηση. Ωστόσο, κανένα απ' αυτά δεν μπόρεσε να αποδώσει τον ενθουσιασμό και την αγάπη που έδειχναν τα παιδιά στο άκουσμα της λέξης παραμύθι και ζωγραφική.

Είναι ανάγκη λοιπόν να διαβάσουμε παραμύθια στα παιδιά, τόσο στα μικρότερα όσο και στα μεγαλύτερα, γιατί ακόμη και τα παιδιά που πηγαίνουν στο Δημοτικό πλέον μεγάλωσαν μα δεν έπαψαν να είναι παιδιά. Και τα παιδιά έχουν ανάγκη από το παραμύθι. Διψούν για έναν κόσμο στον οποίο βρίσκουν διέξοδο από την καθημερινή ζωή. Ένα δικό τους κόσμο, που αποτελεί ελπίδα μα και χίμαιρα. Το παραμύθι έχει την ικανότητα μέσα από τα αποπνικτικά τείχη της ζωής να ανοίγει ένα παράθυρο στον ουρανό και τα παιδιά προσπαθούν με τη ζωγραφική τους, να μας δείξουν αυτό το παράθυρο, να ταξιδέψουμε κι εμείς σε αυτόν τον ονειρικό κόσμο, έστω και για λίγο.

Ας φέρουμε λοιπόν τα παιδιά κοντά στο παραμύθι, ας τους δώσουμε τη δύναμη για να τα βγάλουν πέρα στις αντιξοότητες της ζωής, το αξίζουν.

Τέλος των παραμυθιών

Καληνύχτα σας...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β.Δ. (επιμέλεια), *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β.Δ., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1997.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β.Δ., *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1994.

ΑΡΝΧΑΙΜ Ρ., *Τέχνη και οπτική αντίληψη- η ψυχολογία της δημιουργικής όρασης*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1999.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ ΕΛ., *Το παιδί προσχολικής ηλικίας και το παραμύθι*, Β' Σεμινάριο του κύκλου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

ΔΕΛΩΝΗΣ Α., *Ελληνική παιδική λογοτεχνία*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1986.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.2\1986.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.9\1988.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.21\1991.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.25\1992.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.27\1992.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.29\1993.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.37\1995.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.39\1995.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.46\1997.

Περιοδικό *Διαδρομές*, τ.53\1999.

Περιοδικό *Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας*, Αφιέρωμα: Το παραμύθι και οι παραμυθάδες, τευχ.3, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1988.

ΖΑΝ Ζ., *Η Δύναμη των παραμυθιών*, μτφ. Τζαφεροπούλου Μ., Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1996.

ΘΕΟΔΟΛΟΥ Δ., *Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί*, Β' Σεμινάρια του Κύκλου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1988.

ΚΙΤΣΑΡΑΣ Γ.Δ., *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1993.

ΛΟΥΚΑΤΟΣ Δ.Σ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985.

MALCHIODI C., *Κατανοώντας τη ζωγραφική των παιδιών*, μτφ. Ξενάκη Χ.-Παπαδοπούλου, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

ΜΑΝΤΑΣ Κ.Γ., *Το παραμύθι(η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του)*, Πάτρα 1972.

ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ Α., *Η σημασία της εικονογράφησης και ο ρόλος του εικονογράφου στο παιδικό βιβλίο*, Β' Σεμινάριο του Κύκλου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

ΜΕΡΑΚΛΗΣ Μ.Γ., *Έντεχνος λαϊκός λόγος*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993.

ΜΠΕΤΕΛΧΑΙΜ ΜΠ., *Η γοητεία των παραμυθιών(μια ψυχαναλυτική προσέγγιση)*, μτφ. Αστερίου Ε., Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1995.

ΜΠΟΝΩΤΗ Φ., *Ψυχολογία του παιδικού σχεδίου*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Βόλος 1998.

ΜΠΟΝΩΤΗ Φ., *Αναπαράσταση τοπικών θρύλων σε σχέδια παιδιών σχολικής ηλικίας από τα Τρικάλινα*, τομ.20ος, Εκδόσεις Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος, Τρίκαλα 2000

Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, *Το παραμύθι και η εκπαίδευση*, Φλώρινα 1994.

Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια –Λεξικό, τόμ.,7^{ος}, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

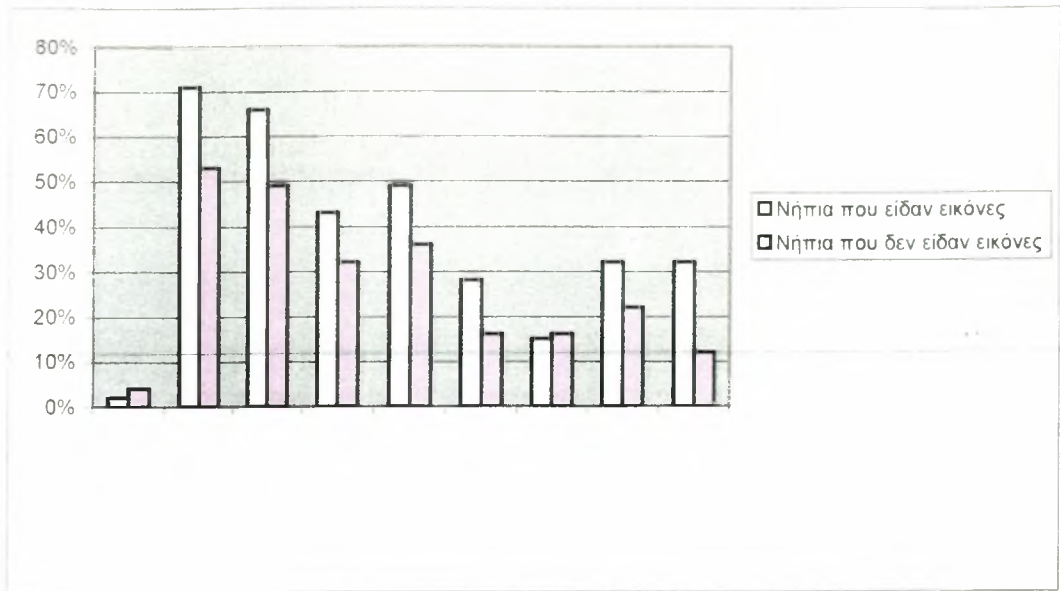
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Χ., *Το παραμύθι χτες και σήμερα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1995.

ΣΟΥΡΛΑΣ Ε.Σ., *Η διδακτική των παραμυθιών –Παραμύθι και λαϊκή ψυχή*, Εκδόσεις Διπτυχο, Αθήνα 1960.

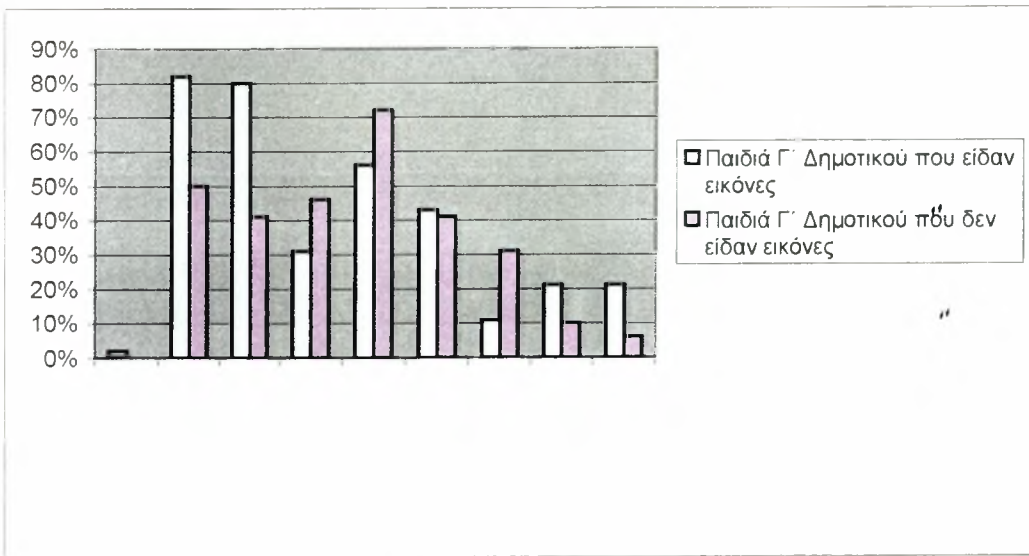
ΤΟΜΑΣ ΓΚ .& ΣΙΑΚ Α., *Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου*, μτφ. Μπονώτη Φ., Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1997.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

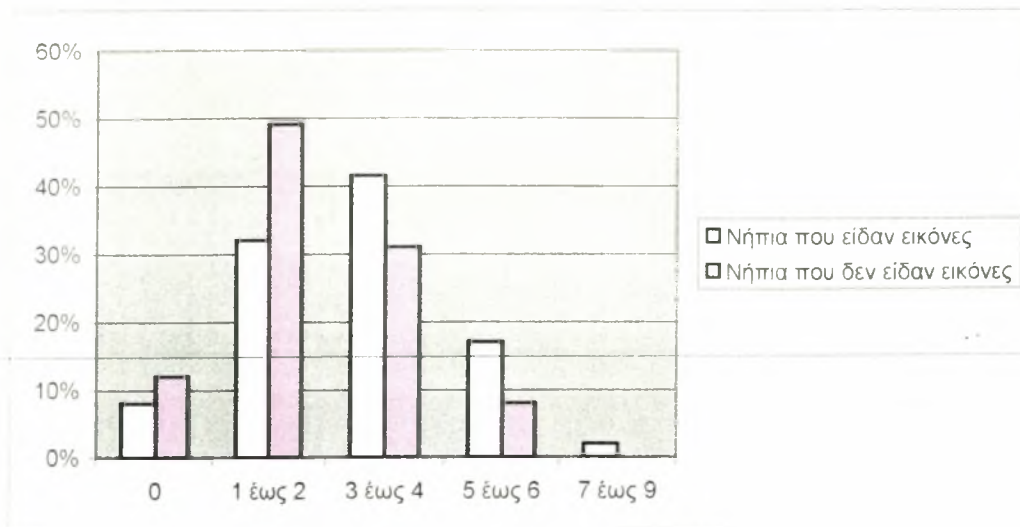
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΡΕΥΝΩΝ

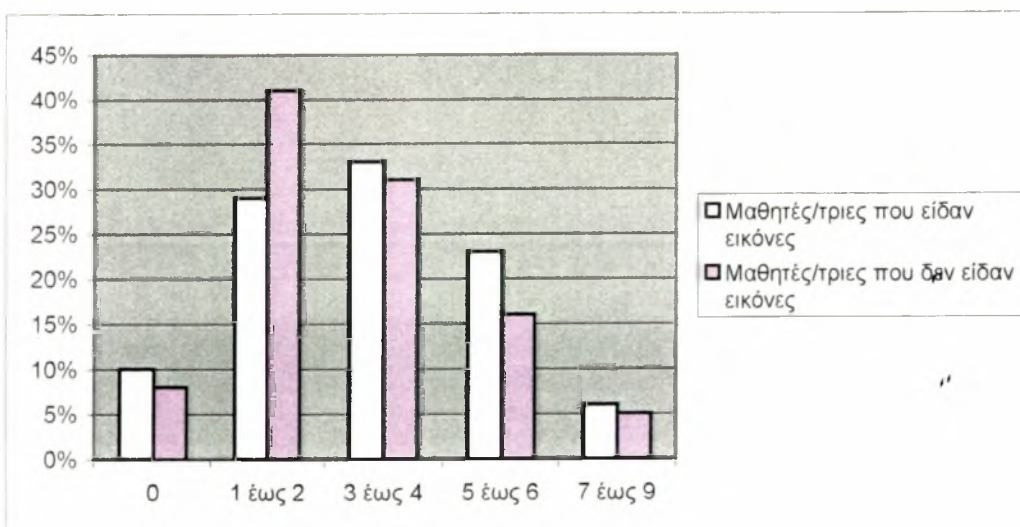
Γράφημα 1- Πίνακας 1

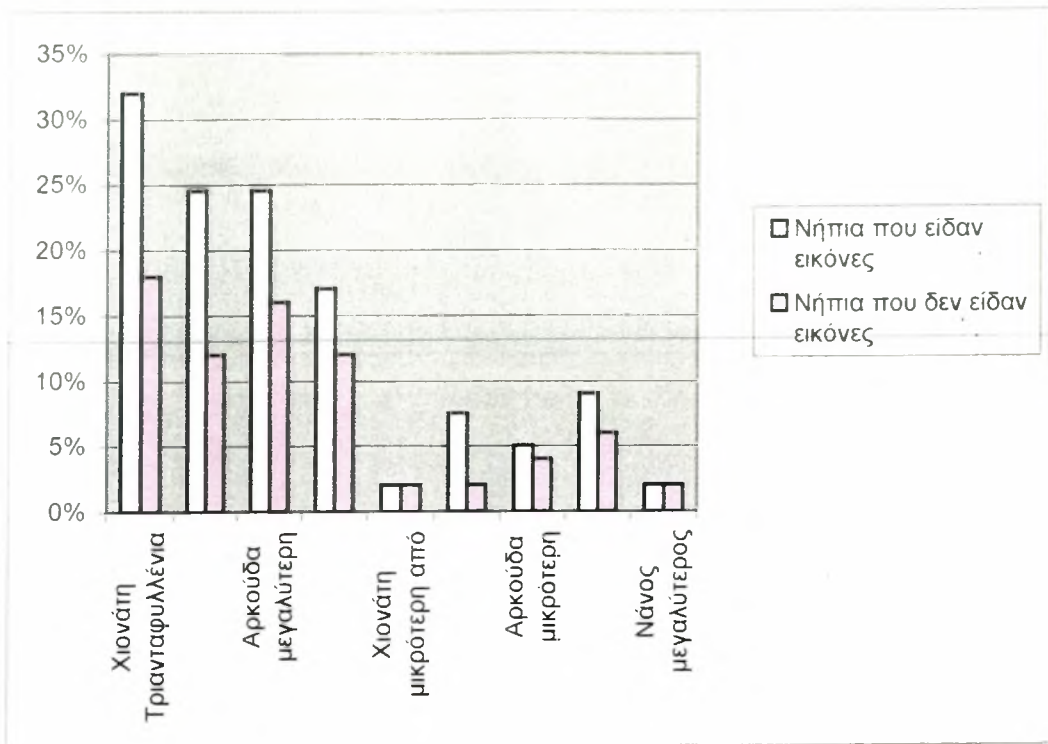
Γράφημα 2- Πίνακας 2

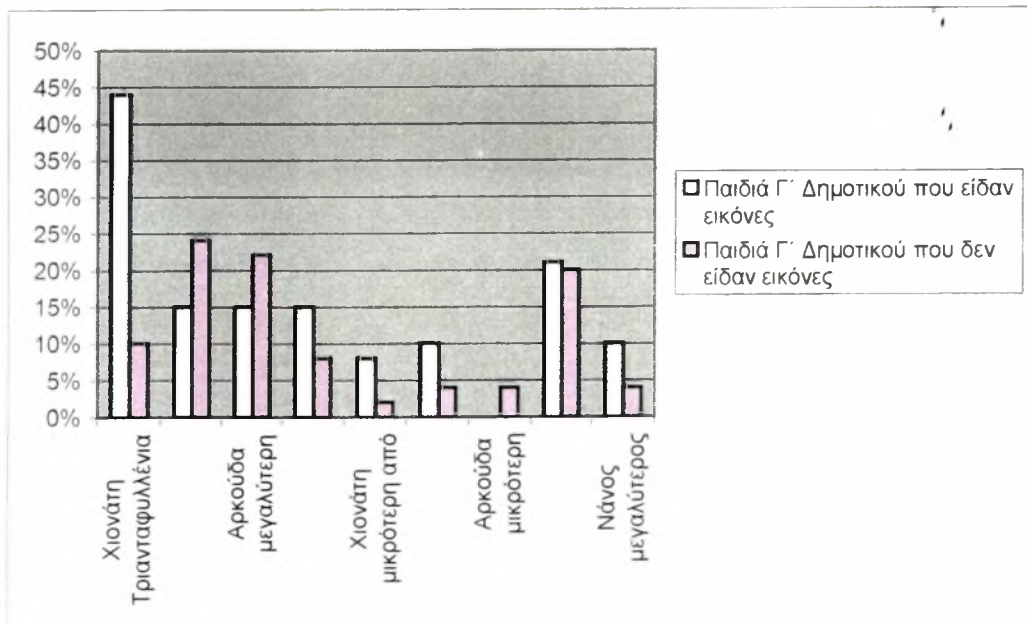
Γράφημα 3- Πίνακας 3

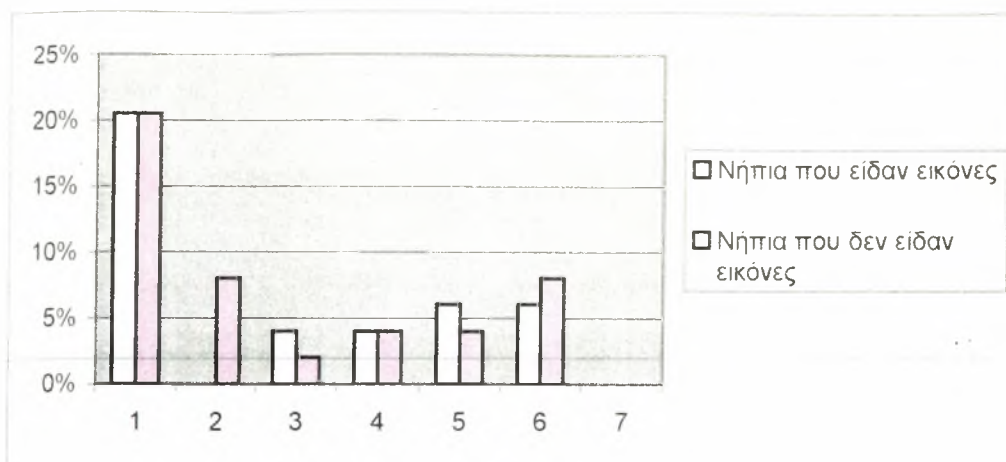
Γράφημα 4- Πίνακας 4

Γράφημα 5- Πίνακας 5

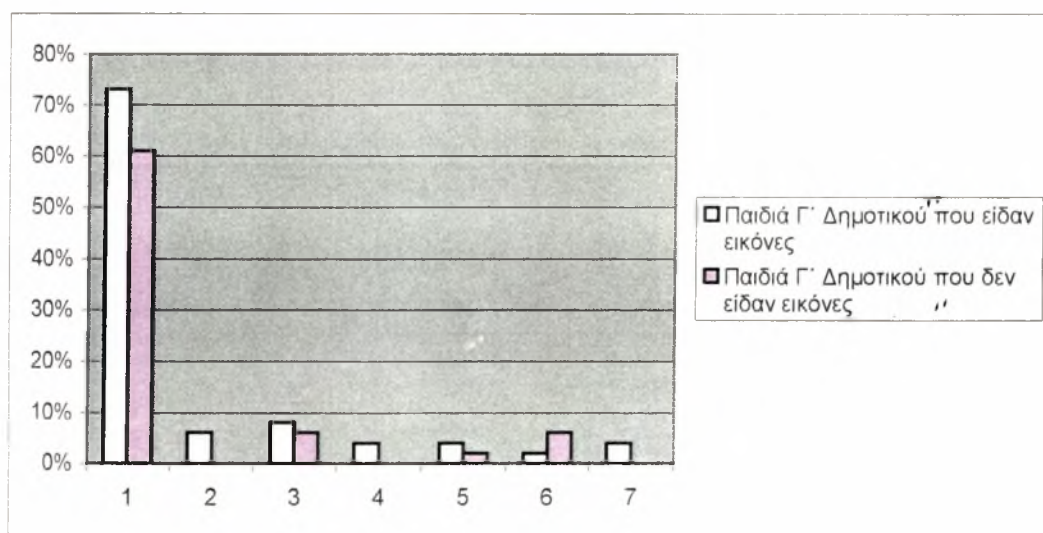

Γράφημα 6- Πίνακας 6

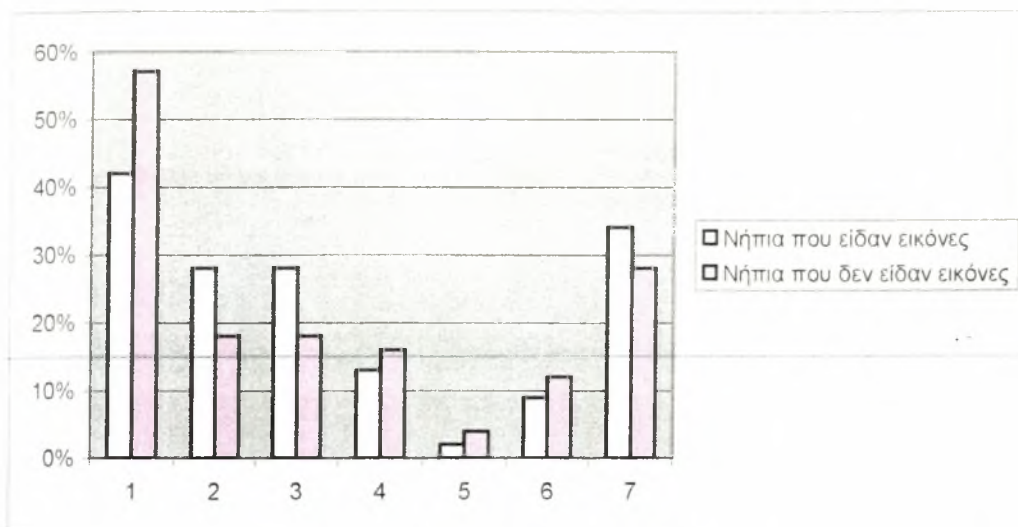
Γράφημα 7- Πίνακας 7

1: Ίσες λεπτομέρειες σε όλα 2: Χιονάτη περισσότερες 3: Νάνος περισσότερες 4: Νάνος λιγότερες 5: Αρκούδα περισσότερες 6: Αρκούδα λιγότερες 7: Τριανταφυλλένια περισσότερες

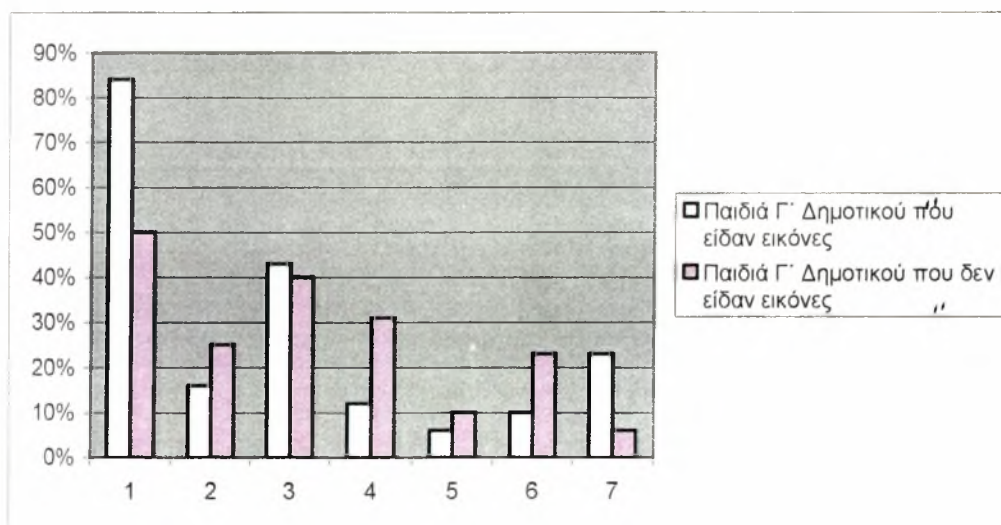
Γράφημα 8- Πίνακας 8

1: Ίσες λεπτομέρειες σε όλα 2: Χιονάτη περισσότερες 3: Νάνος περισσότερες 4: Νάνος λιγότερες 5: Αρκούδα περισσότερες 6: Αρκούδα λιγότερες 7: Τριανταφυλλένια περισσότερες

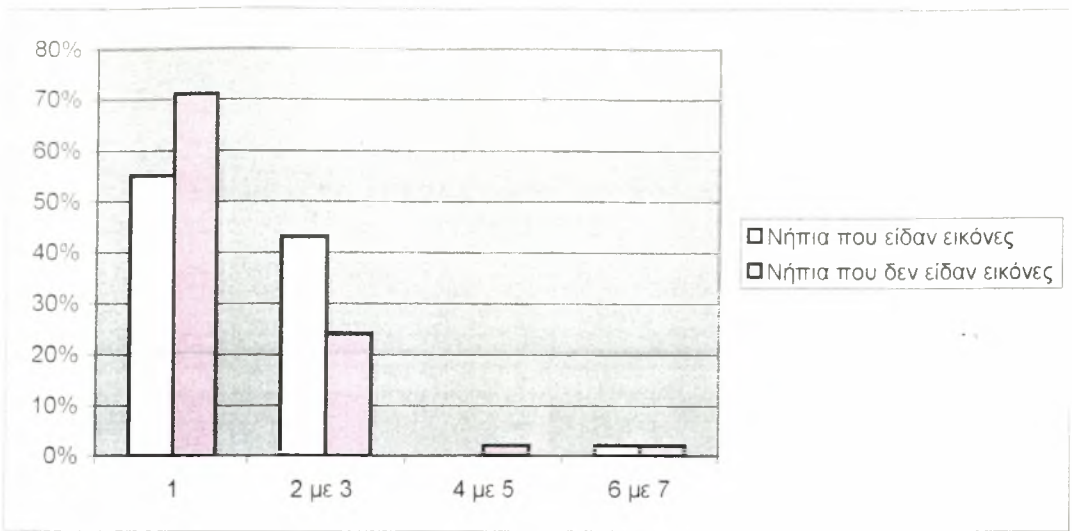
Γράφημα 9- Πίνακας 9

1: Σπίτι με κήπο 2: Αρκούδα στο σπίτι/ δάσος 3: Νάνος – Ψάρι 4: Νάνος – Πουλί 5: Νάνος – Χρυσάφι 6: Νάνος – Αρκούδα 7: Γάμοι

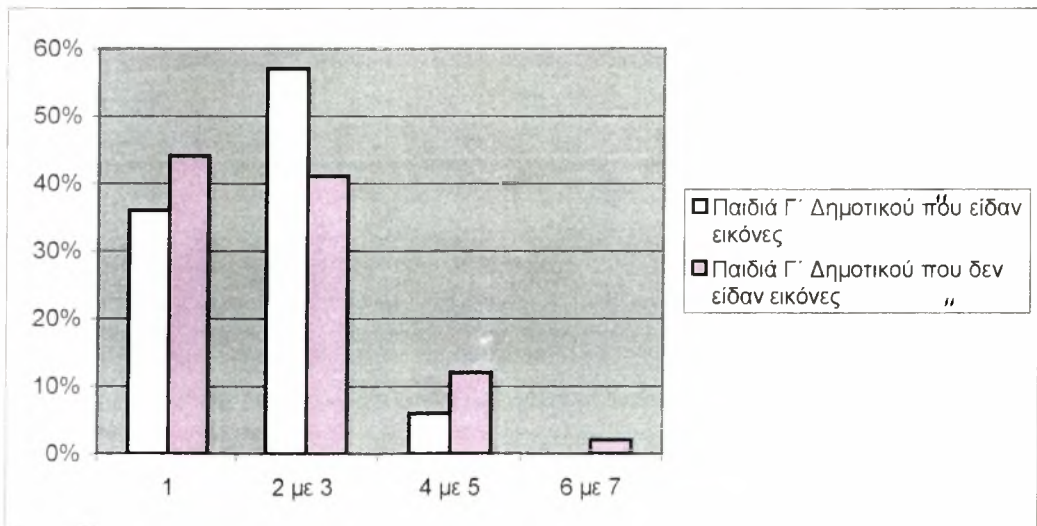

Γράφημα 10- Πίνακας 10

1: Σπίτι με κήπο 2: Αρκούδα στο σπίτι/ δάσος 3: Νάνος – Ψάρι 4: Νάνος – Πουλί 5: Νάνος – Χρυσάφι 6: Νάνος – Αρκούδα 7: Γάμοι

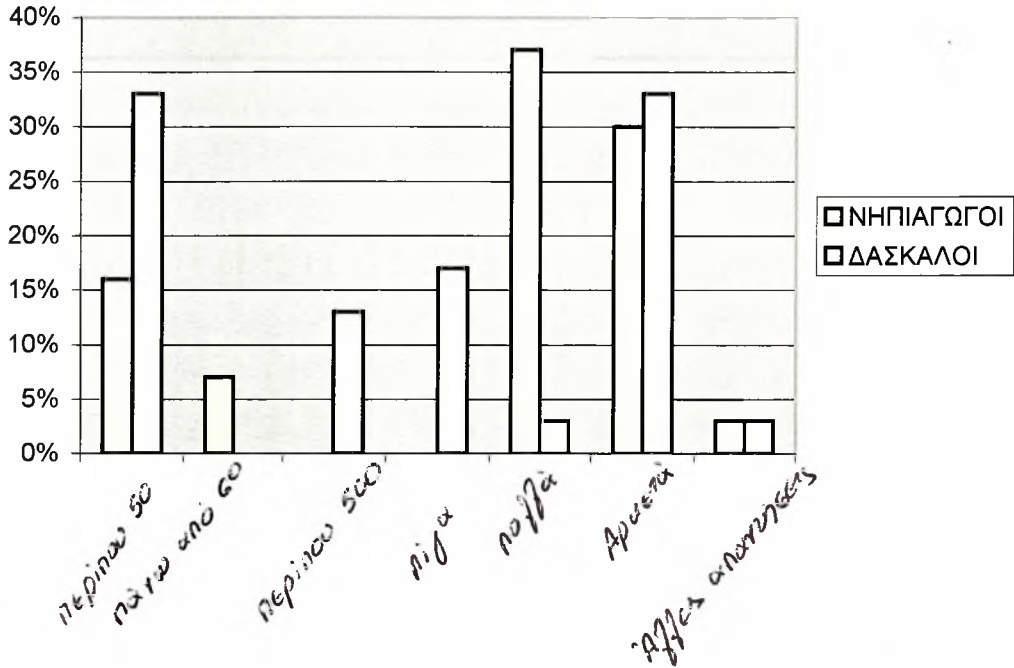

Γράφημα 11- Πίνακας 11

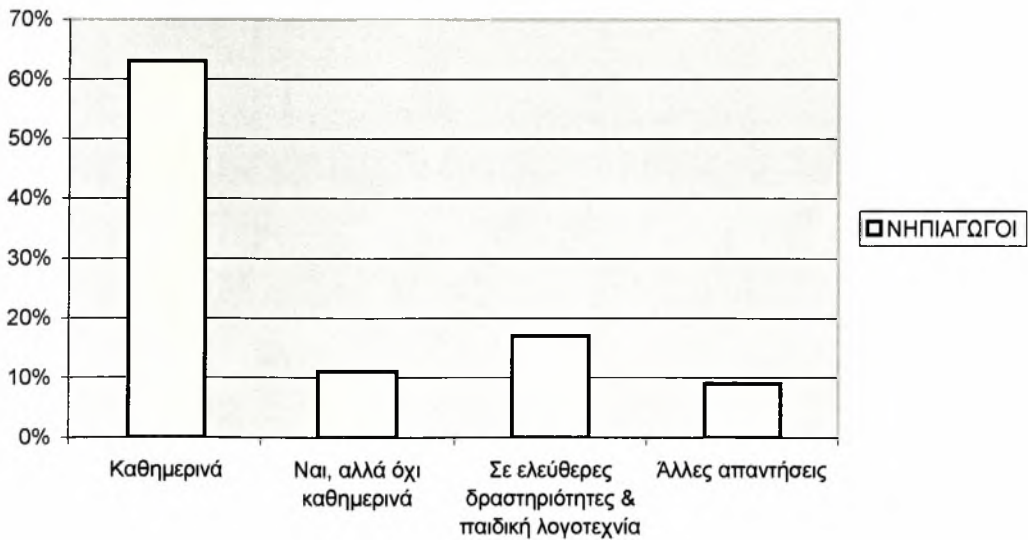

Γράφημα 12- Πίνακας 12

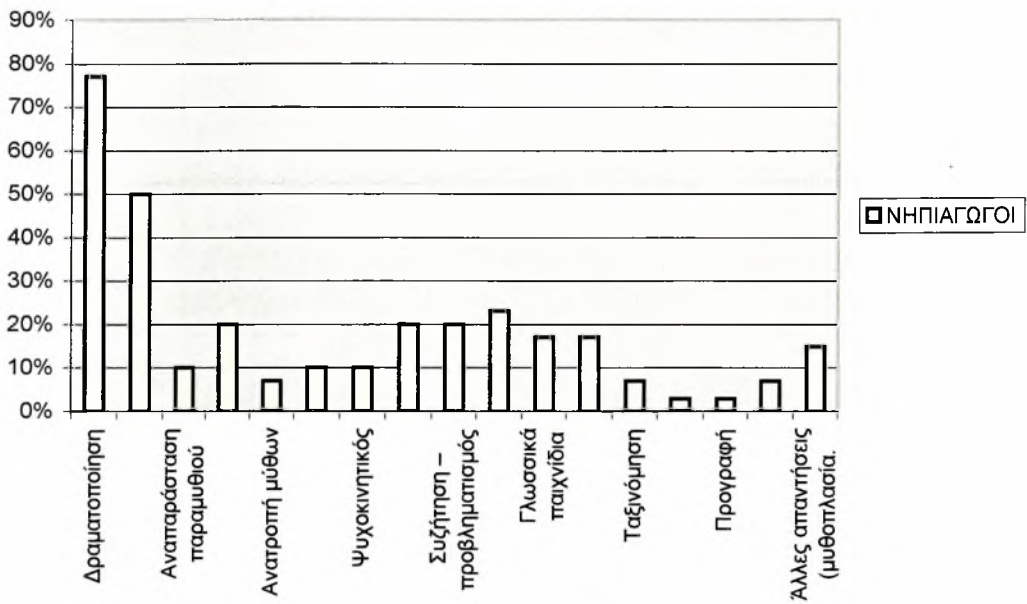
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

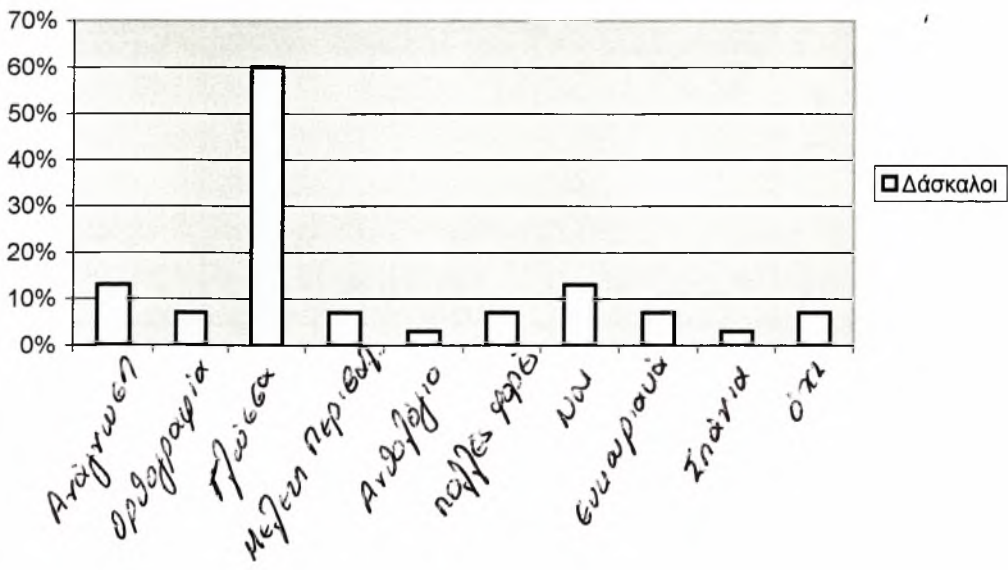
ΧΡΟΝΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

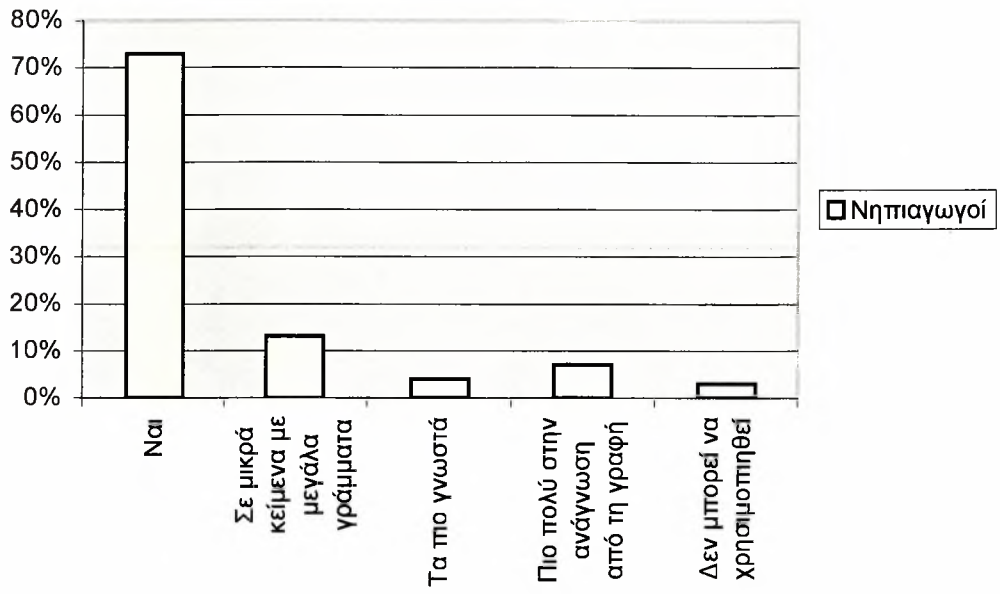
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΒΑΣΙΣΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟ

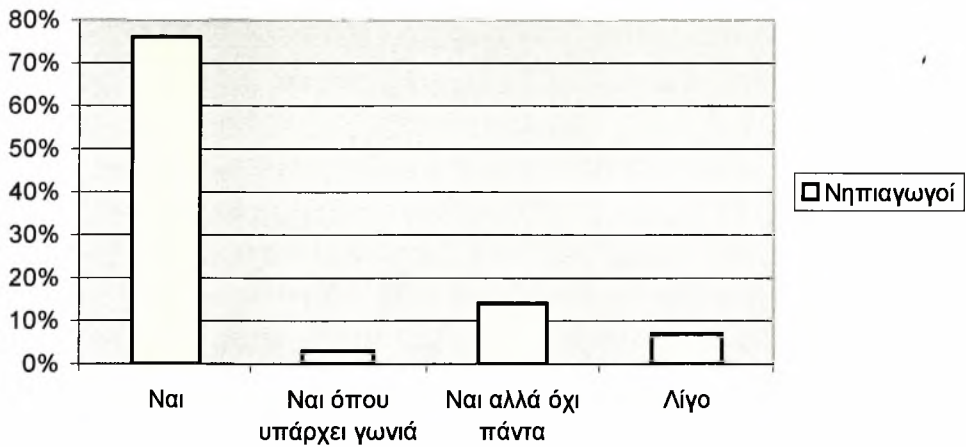
Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

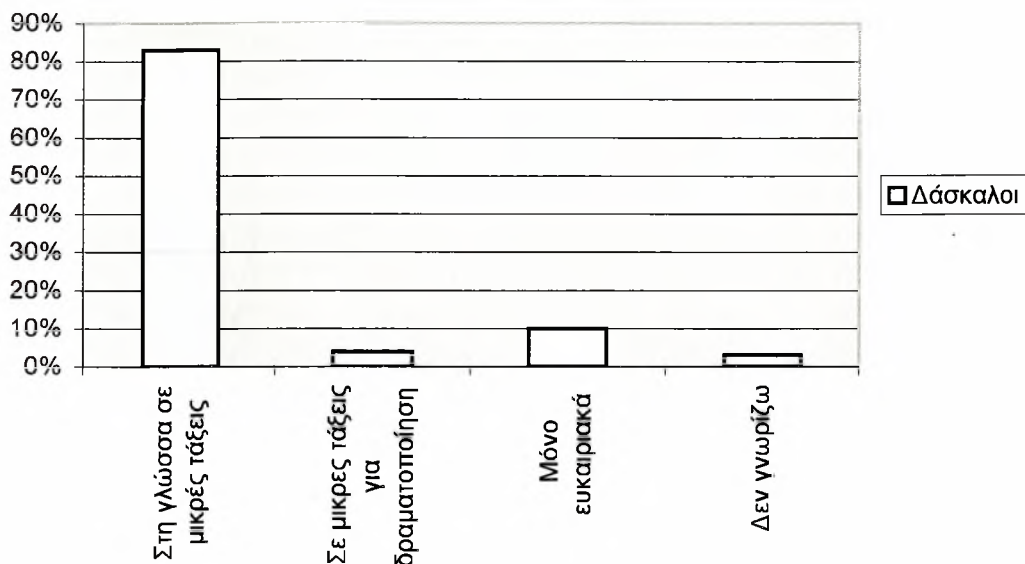
Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΣΤΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

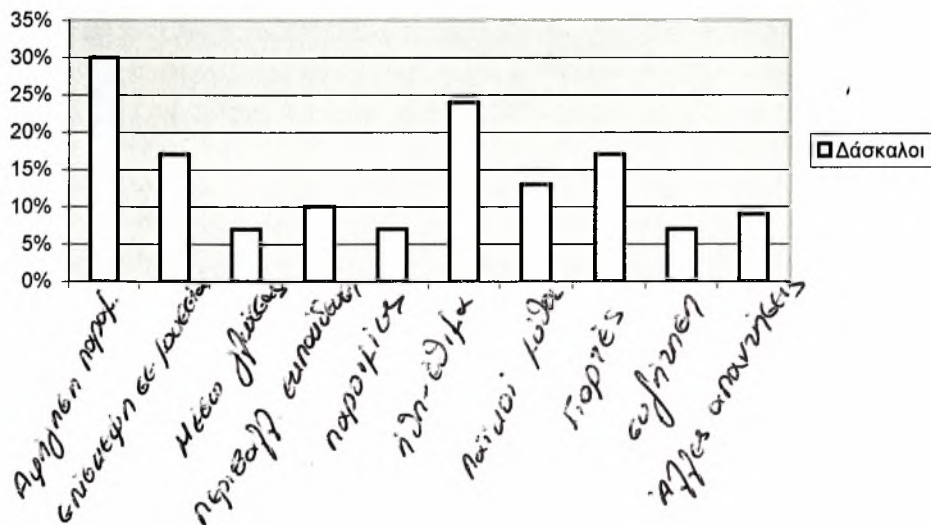
Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥΣ

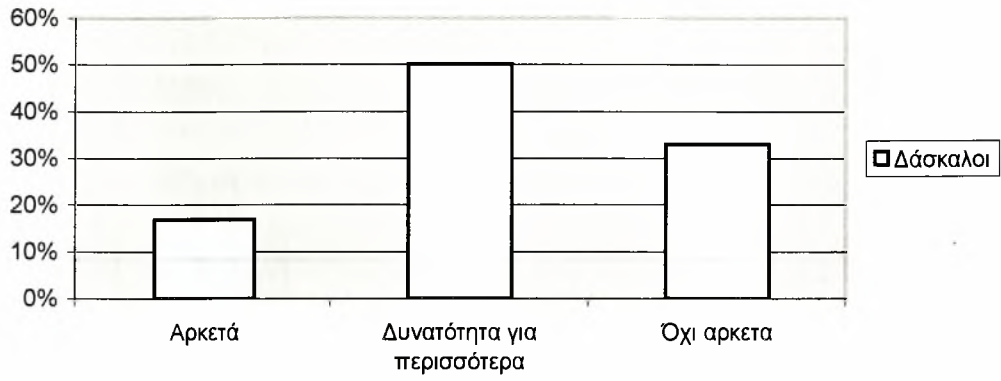
ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΩΣ ΔΙΑΔΑΚΤΙΚΟ ΜΕΣΟ

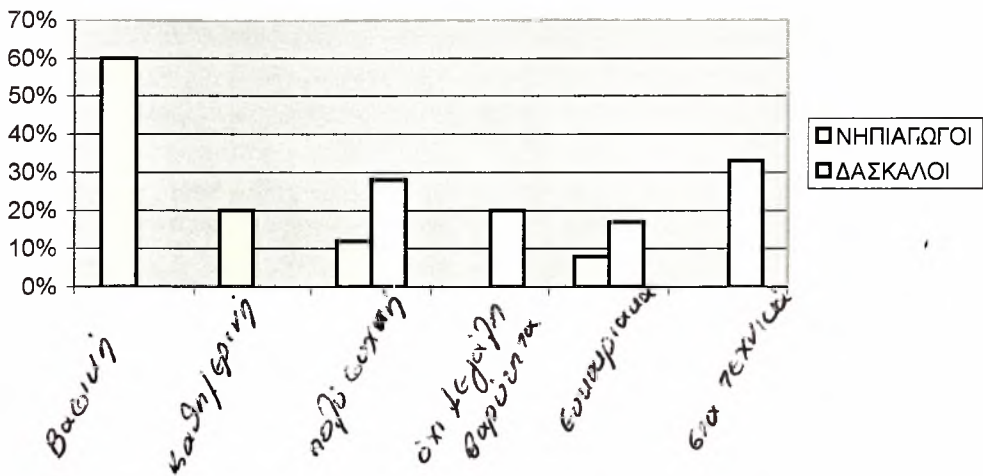
ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΑΦΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΤΗ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

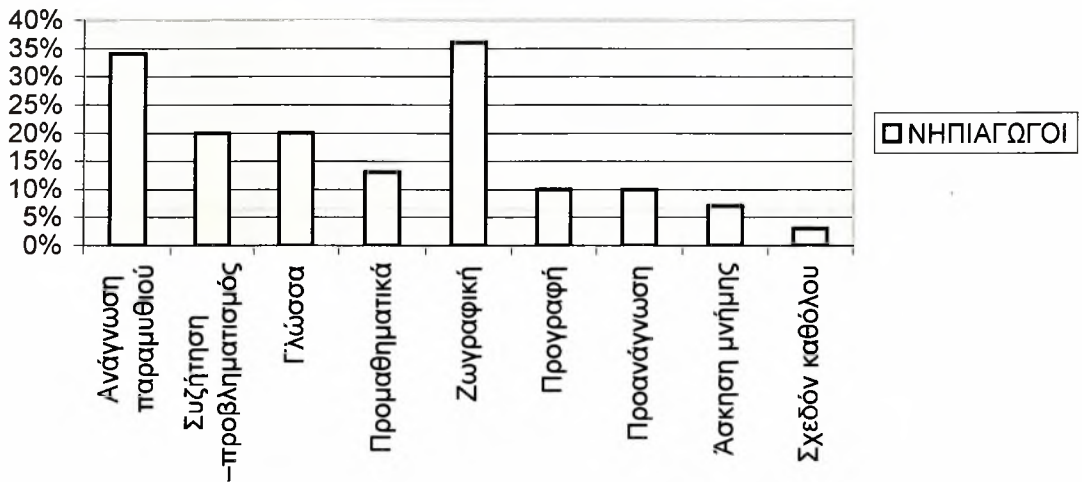
ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ ΣΕ ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

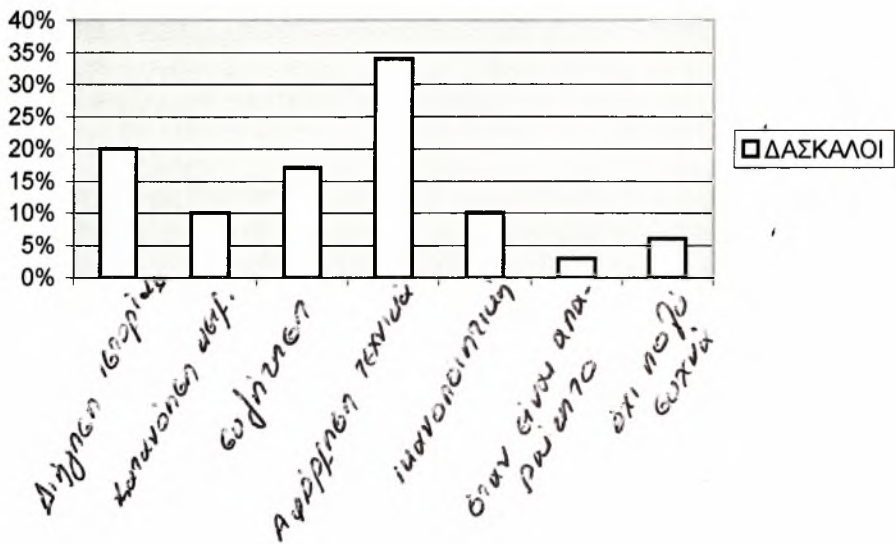
Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΤΟ ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥΣ

Τρόπο αξιοποίησης εικονογράφησης από τους δασκάλους

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

Η ΧΙΟΝΑΤΗ ΚΑΙ Η ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΕΝΙΑ

Μια φορά και έναν καιρό, σ' ένα μικρό σπιτάκι, δίπλα στο βάλτο, ζούσε μία μητέρα με τις δυο της κόρες. Η ζωή τους ήταν φτωχική, αλλά ευτυχισμένη. Τα κορίτσια ήταν πολύ αγαπημένα μεταξύ τους, και βοηθούσαν τη μητέρα τους παντού. Γύρω από άπω σπιτάκι υπήρχε κι ένας όμορφος κήπος με δύο υπέροχες τριανταφυλλιές, η μία με άσπρα και η άλλη με κόκκινα τριαντάφυλλα. Και ξέρετε γιατί; Από τις όμορφες αυτές τριανταφυλλιές, είχαν πάρει και τα κορίτσια το όνομα τους. Έτσι λοιπόν, την κόρη με τα κατάξανθα μαλλιά και το κατάλευκο δέρμα τη φώναζαν Χιονάτη, ενώ την αδερφή της, που είχε κόκκινα μαλλιά, στο χρώμα της άλλης τριανταφυλλιάς τη λέγανε Τριανταφυλλένια.

Οι δύο αδερφές πήγαιναν συχνά στο δάσος για να επισκεφθούν τα ζωάκια που τα αγαπούσαν πολύ. Είχαν κι αυτές δύο ζωάκια στο σπίτι: ένα περιστεράκι που το βρήκαν πληγωμένο, κι ένα προβατάκι, που η μαμά του δεν μπορούσε να το ταΐσει και χρειαζόταν προστασία.

Εντωμεταξύ, το καλοκαίρι είχε φτάσει στο τέλος του και ο χειμώνας ερχόταν βαρύς, αλλά μέσα στο φτωχικό σπιτάκι όλα ήταν όμορφα και ζεστά. Ένα χειμωνιάτικο βράδυ, όμως, που χιόνιζε πολύ ακούστηκε ένα χτύπημα στην πόρτα. Η Τριανταφυλλένια σκέφτηκε πως θα ήταν κάποιος που χρειαζόταν καταφύγιο, άνοιξε την πόρτα και τι να δει! Μπροστά της στεκόταν μία τεράστια, μαύρη αρκούδα. Η Τριανταφυλλένια έβγαλε μία κραυγή και προσπάθησε να κλείσει την πόρτα, αλλά ήταν πια αργά, ενώ η Χιονάτη είδε κρυφτεί μαζί με το προβατάκι κάτω από το τραπέζι. Τότε όμως, η αρκούδα είπε:

«Μη φοβάστε: Δεν θα σας κάνω κακό. Θέλω απλά να ζεσταθώ στη φωτιά σας.»

Από εκείνη τη στιγμή, η αρκούδα δεν ξαναμίλησε, ξάπλωσε στη ζέστη με ευχαρίστηση και σε λίγη ώρα όλο το σπίτι είχε συνηθίσει την παρουσία της τόσο πολύ, που τα δύο κορίτσια έπαιζαν μαζί της και την πείραζαν συνέχεια τρυφερά.

Η αρκούδα έμεινε στο φτωχικό σπιτάκι, όλη τη νύχτα, και με το πρώτο φως της ημέρας, εξαφανίστηκε μέσα στο δάσος. Ξαναγύρισε όμως το επόμενο βράδυ, και από τότε τους επισκεπτόταν κάθε βράδυ. Ο χειμώνας όμως πέρασε και όταν ήρθε η άνοιξη η αρκούδα έφυγε απ' το σπιτάκι για να πάει στο δάσος. Από τότε

πέρασε καιρός και η ζωή στο σπιτάκι κυλούσε όπως πάντα. Όσπου μια μέρα που η Χιονάτη και η Τριανταφυλλένια είχαν πάει στο δάσος για μούρα, άκουσαν μια φωνή που ζητούσε βοήθεια. Η φωνή ερχόταν από το ποτάμι και τα κορίτσια έτρεξαν να δουν. Εκεί αντίκρισαν για πρώτη φορά στη ζωή τους νάνο, με μία μακριά γενειάδα. Είχε πάει για ψάρεμα και καθώς, ψάρευε, άφησε τη γενειάδα του να πέσει στο νερό. Εκείνη τη στιγμή, ένα μεγάλο ψάρι την πέρασε για δόλωμα, και την άρπαξε τόσο γερά που ο νάνος κόντευε να πνίγει.

«Σώστε με! Βουλιάζω! Μα δεν με ακούει κανείς;» ούρλιαζε ο νάνος, καθώς προσπαθούσε να ξεμπλέξει τη γενειάδα του από το ψάρι.

Οι δύο αδερφές τον έπιασαν γερά από τα πόδια, για να τον τραβήξουν έξω, αλλά το ψάρι δεν έλεγε να φύγει.

«Δυστυχώς, είναι αδύνατον και θα πρέπει να σου κόψουμε τη γενειάδα» του είπε η Χιονάτη.

Α, όχι! Αυτό δε θα το ανεχτώ! Ανάξιος! Θα μου καταστρέψετε την ομορφιά του!»

Η Χιονάτη όμως, αδιαφορώντας, του έκοψε λίγη από τη γενειάδα του και έτσι ο νάνος απελευθερώθηκε.

Ήταν όμως τόσο ζαλισμένος που έπεσε κάτω.

«Τι απαίσια και άχρηστα πλάσματα που είστε εσείς οι άνθρωποι.», είπε θυμωμένα, «πρώτα μου κόβετε τη γενειάδα μου και ντρέπομαι να βγω έξω και ύστερα με αφήνετε να πέσω και να τσακιστώ! Μακάρι να μην σας ξαναδώ ποτέ!» «Αν είχαμε έρθει λίγο αργότερα,» του είπε η Χιονάτη, «σίγουρα δεν θα έβλεπες κανέναν ποτέ πια.» Αλλά ο νάνος αδιαφόρησε άρπαξε το καλάμι του και τον σάκο με τα μαργαριτάρια, που ήταν πίσω και εξαφανίστηκε.

Πέρασε καιρός και οι κοπέλες είχαν ξεχάσει τελείως τον κακό νάνο. Όσπου, μια μέρα καθώς προχωρούσαν στο χωριό, άκουσαν θόρυβο και, ανήσυχες έτρεξαν για να δουν τι συμβαίνει. Καθώς όμως πλησίαζαν στο σημείο απ' όπου ερχόταν ο θόρυβος, δυνατά φτερουγίσματα ακούστηκαν και... σηκώνοντας τα μάτια τους ψηλά, είδαν ένα κοπάδι αρπακτικών πουλιών να πετάει πάνω από τα κεφάλια τους.

Σε λίγο, μάλιστα, οι κοπέλες πρόσεξαν ότι τα πουλιά κατέβαιναν στη γη, και μαζεύονταν σ' ένα μέρος απ' όπου ακούγονταν κραυγές βοήθειας.

Ήταν και πάλι ο κακός ο νάνος.

Ένα αρπακτικό τον είχε πιάσει με τα νύχια, για να τον πάρει μαζί του. Τα δύο κορίτσια έτρεξαν αμέσως, και τον τράβηξαν δυνατά από τα πόδια, για να τον γλιτώσουν. Τελικά, το πουλί δεν άντεξε και άφησε το νάνο. Έλα όμως που τον άφησε τόσο ξαφνικά, που ο νάνος και οι κοπέλες έπεσαν όλοι μαζί κάτω!

«Ηλίθιες!» ούρλιαξε και πάλι εκείνος. «δείτε τι κάνατε! Μου σκίσατε το ωραίο μου σακάκι! Πρώτα η γενειάδα, και μετά το σακάκι! Είσαστε απαίσιες!»

«Δεν φταιμε εμείς. Το πουλί φταιει! Εμείς σε πιάσαμε από τα πόδια, και το παντελόνι σου είναι μία χαρά! Και αν δεν ήμαστε εμείς, το πουλί θα σε είχε φαΐ.» , αποκρίθηκε η Χιονάτη.

Άλλα ο νάνος αδιαφόρησε τελείως.

«Με αφήσατε να πέσω κάτω,» τους είπε και εξαφανίστηκε παίρνοντας μαζί του ένα σάκο με κοσμήματα.

Στο δρόμο για το σπίτι οι δύο κοπέλες τον συνάντησαν ξανά. Καθόταν κάτω από ένα μεγάλο δέντρο.

Είχε βγάλει το χρυσάφι από το σάκο και μια το μέτραγε μια το έπαιζε στα δάχτυλα του.

Τα δύο κορίτσια στέκονταν με το στόμα ανοιχτό, μπροστά σε τέτοιο θησαυρό.

«Φύγετε αμέσως, από μπροστά μου, αλλιώς θα σας βρει μεγάλο κακό!» Δεν πρόλαβε όμως, να τελειώσει τα λόγια του κι ακούστηκε ένας φοβερός θόρυβος και μια τεράστια αρκούδα εμφανίστηκε μπροστά στον κακό νάνο, που άρχισε να τρέμει σύγκορμος . «Αχ, σε παρακαλώ αρκουδίτσα μου! Μη με φας κι εγώ, να, θα σου δώσω όλο μου το χρυσάφι και τα κοσμήματα!» έλεγε και ξαναέλεγε.

Και συνέχισε:

« Τι να με κάνεις εμένα, έτσι μικρούλης που είμαι! Να, φάε καλύτερα αυτές τις δύο εκεί που και τρυφερό δέρμα έχουν και πολύ ενοχλητικές είναι.» Μα η αρκούδα δεν το λυπήθηκε καθόλου, και του έδωσε ένα τόσο γερό χτύπημα με τα πόδια, που ο νάνος πετάχτηκε μακριά στον αέρα. Οι κοπέλες το έβαλαν στα πόδια, αλλά η αρκούδα τις φώναζε πίσω. «Μη φοβάστε! Εγώ είμαι!», είπε

τότε μόνο αναγνώρισαν τον παλιό τους φίλο, την αρκούδα που είχε περάσει όλο το χειμώνα στο φτωχικό τους σπιτάκι. Σταμάτησαν και γύρισαν πίσω. Και τότε είδαν την αρκούδα να μαζεύει το χρυσάφι που είχε αφήσει ο νάνος. Μόλις, όμως, η αρκούδα άγγιξε το χρυσάφι άλλαξε και μεταμορφώθηκε σε έναν όμορφο πρίγκιπα.

«είμαι ο γιος του βασιλιά,» είπε, «και ο νάνος αυτός με έκλεψε και με καταράστηκε να γίνω αρκούδα. Τώρα όμως είναι νεκρός και τα μάγια λύθηκαν. Επιτέλους!»

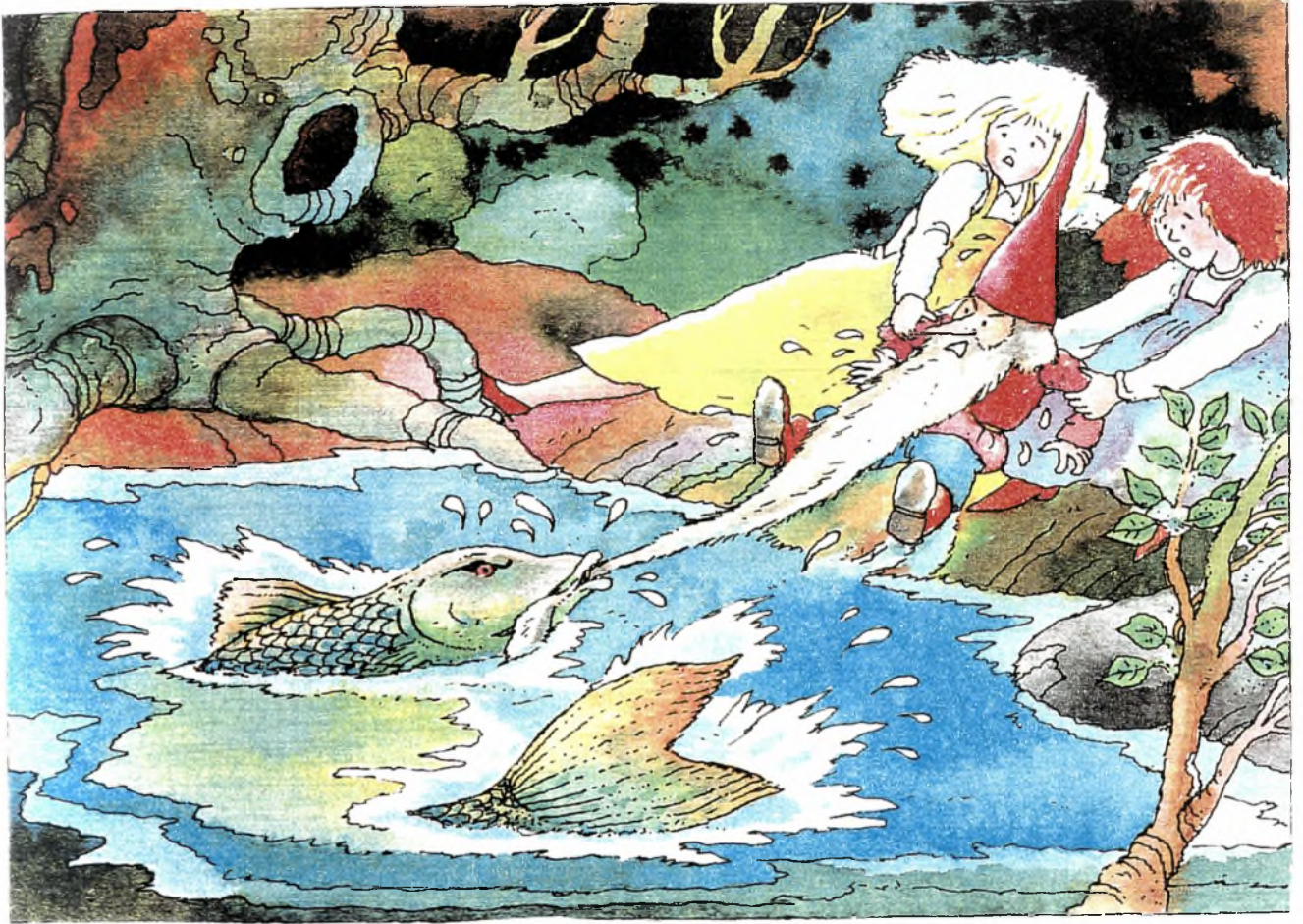
Και αφού συνόδευσε τις κοπέλες στο σπίτι τους, ο πρίγκιπας έτρεξε να πει τα καλά νέα στον πατέρα του.

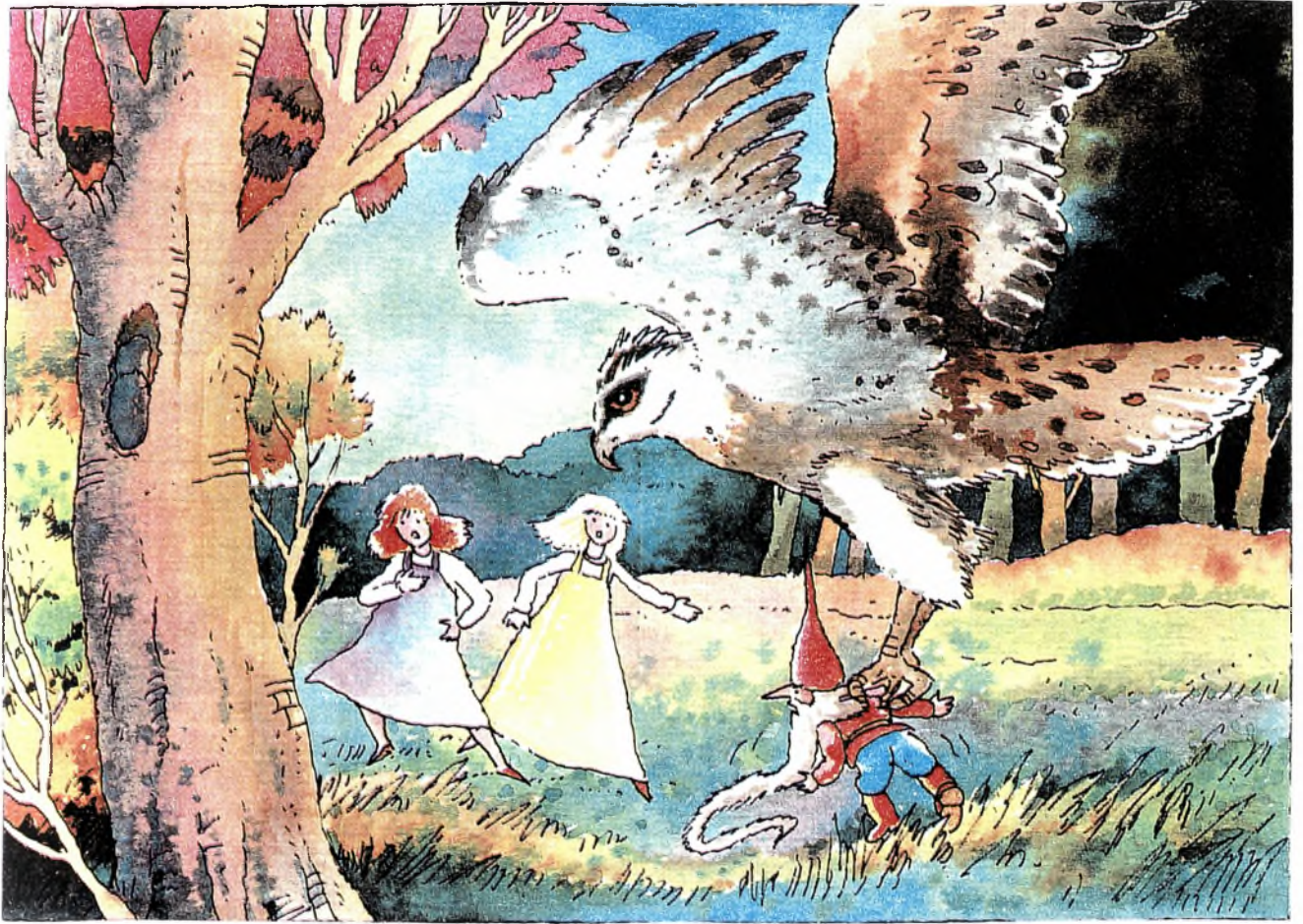
Λίγες μέρες αργότερα, επέστρεψε στο σπιτάκι, μαζί με τον δίδυμο αδελφό του, και ύστερα από μία εβδομάδα, έγιναν οι γάμοι της Χιονάτης με τον Πρίγκιπα αρκούδα και της Τριανταφυλλένιας με τον αδελφό του. Και έζησαν με πλούτη πολλά, σ' ένα μεγάλο πύργο. Τα δύο κορίτσια έφεραν και τη μητέρα τους να ζήσει μαζί τους, καθώς και το περιστεράκι τους με το προβατάκι. Έτσι λοιπόν οι δύο αδελφούλες κράτησαν την υπόσχεση τους να μην χωρίσουν ποτέ η μία από την άλλη, και έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα!!!

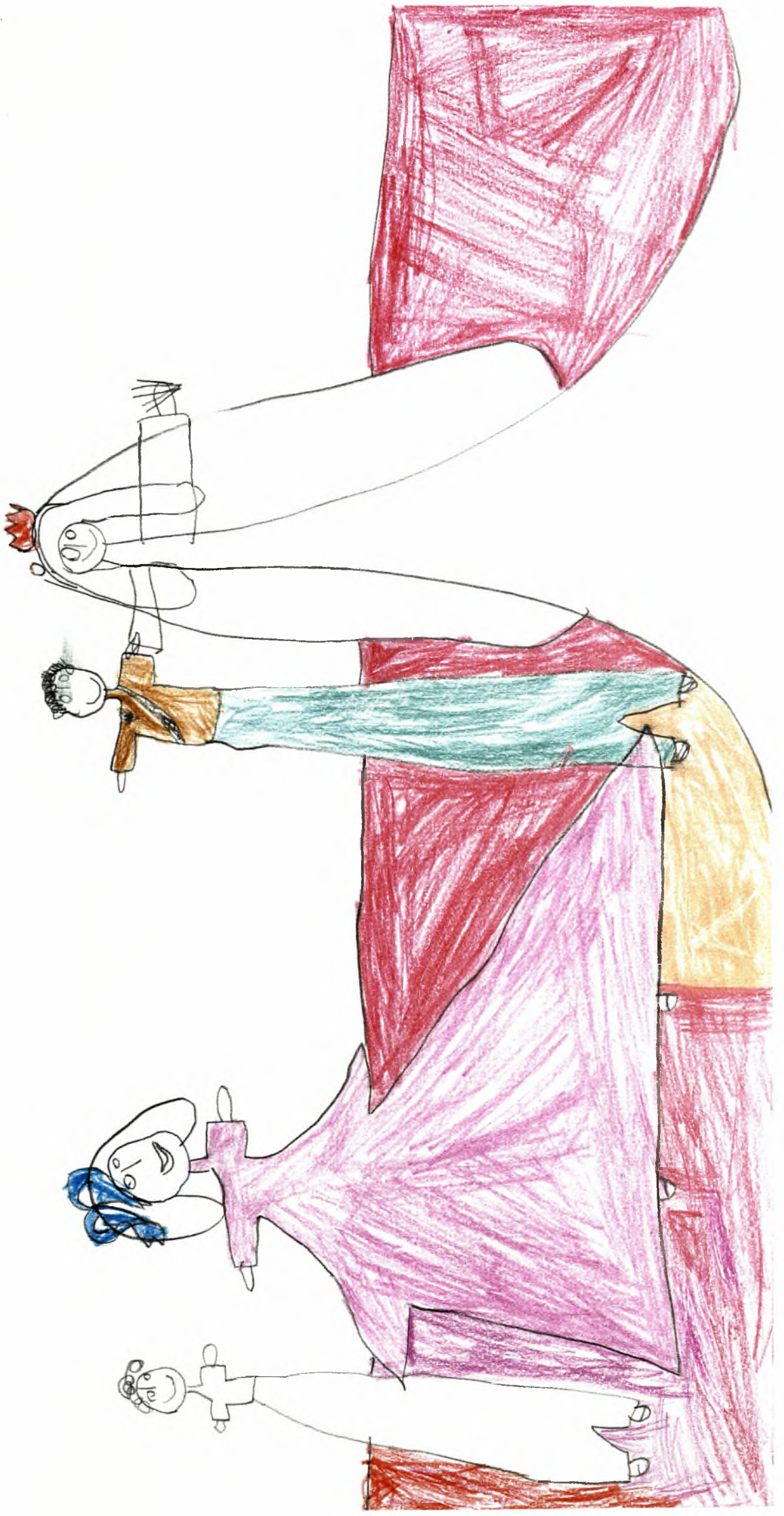

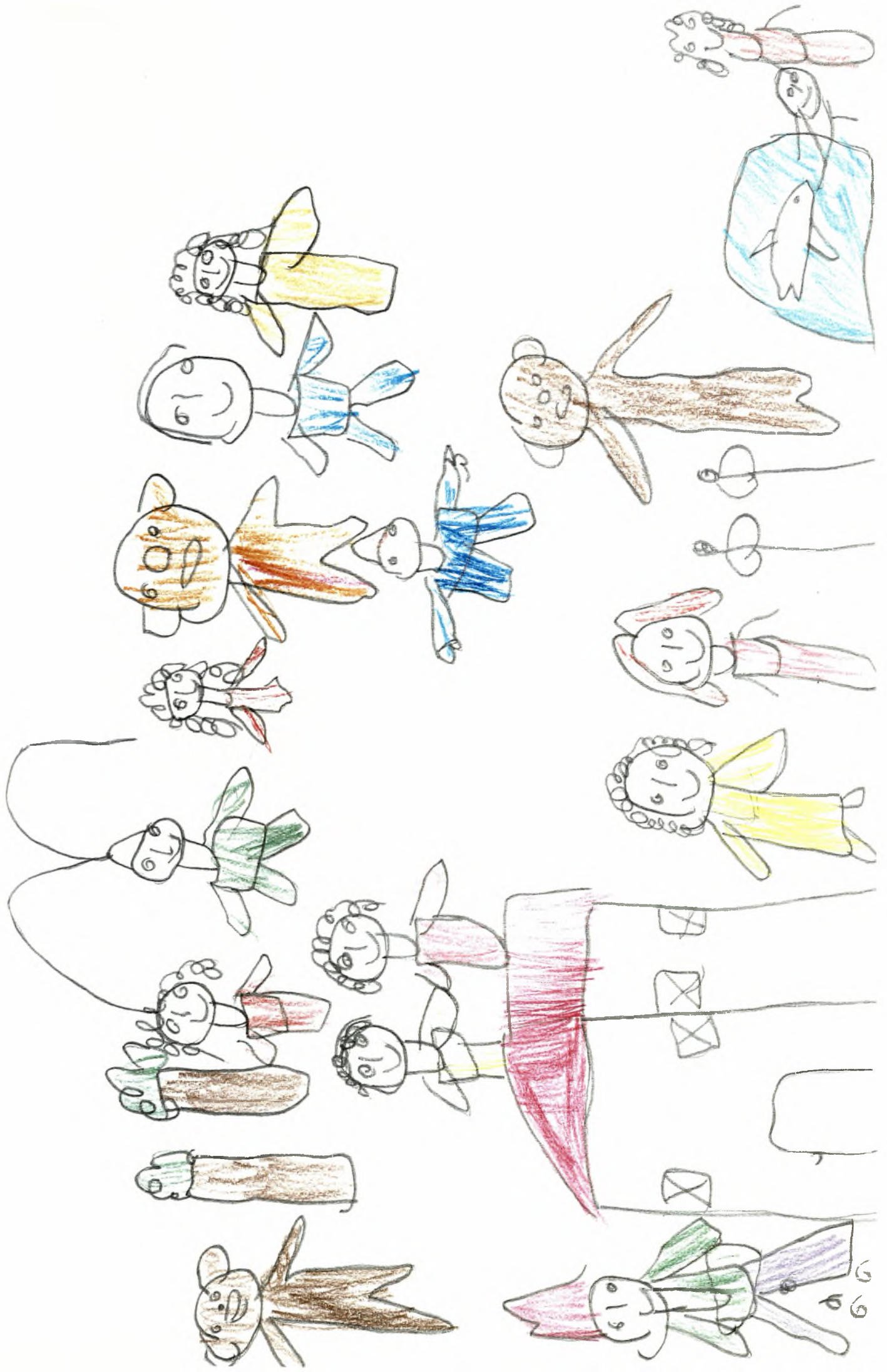

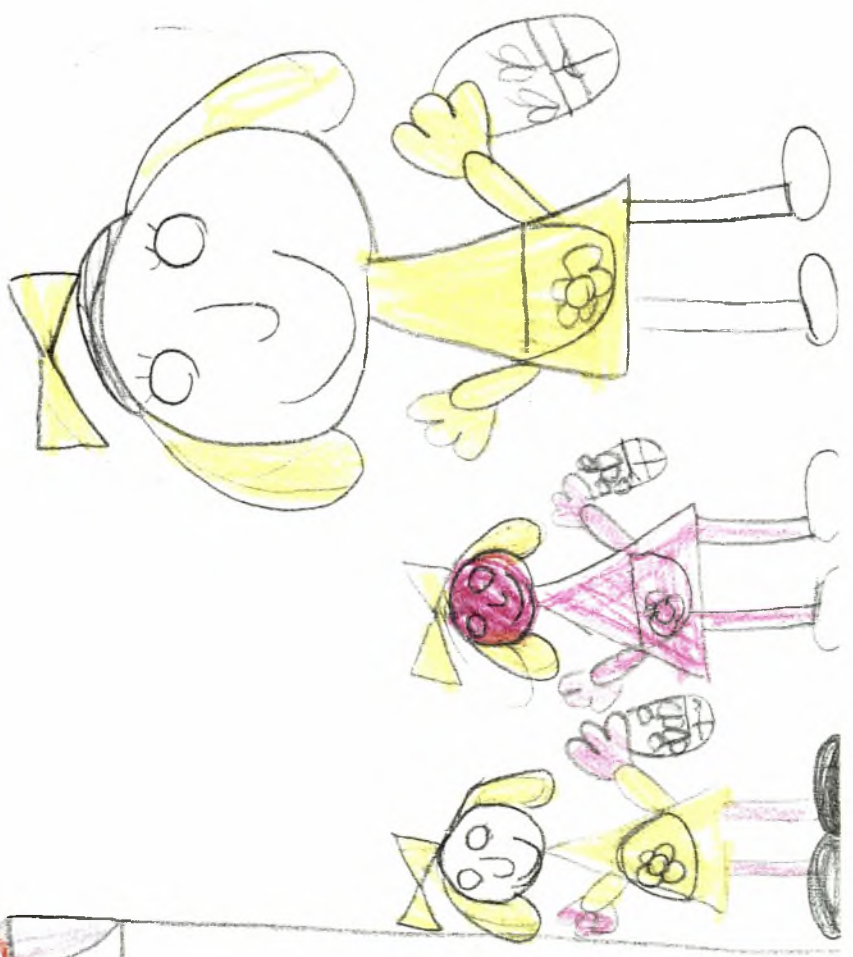
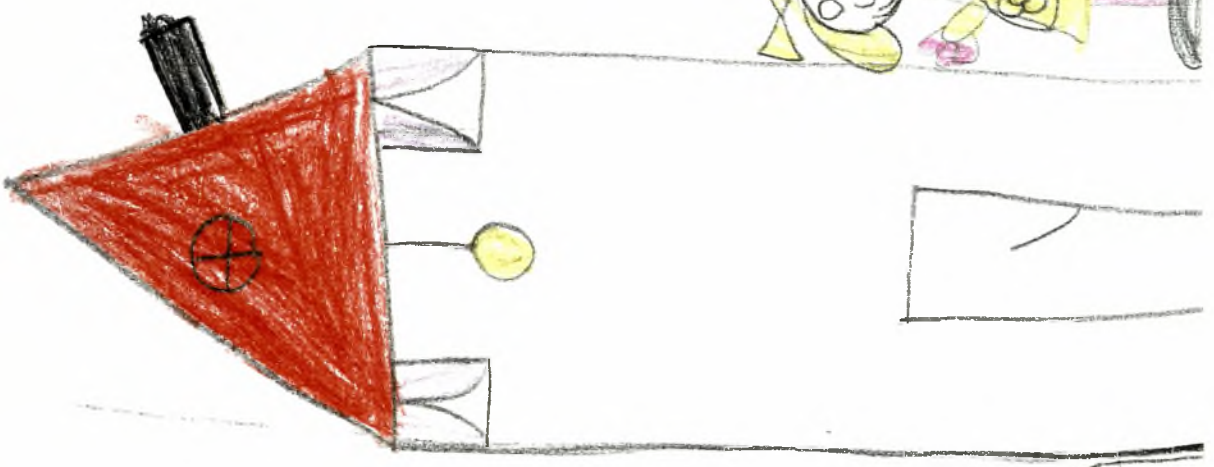

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΣΧΕΔΙΑ ΝΗΠΙΩΝ ΠΟΥ ΕΙΔΑΝ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΣΧΕΔΙΑ ΝΗΣΙΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΙΔΑΝ ΕΙΚΟΝΕΣ

16/3/36

ΔΕΣΠΟΙΝΑ.

2/15/2000

00113007

2

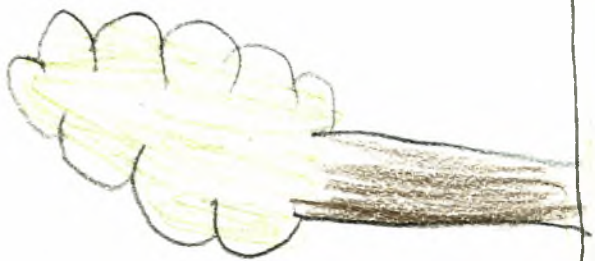
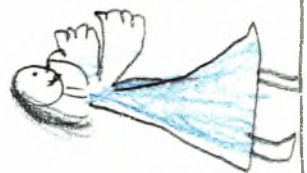
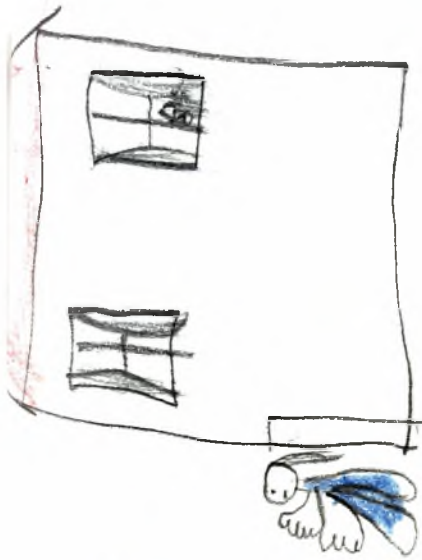

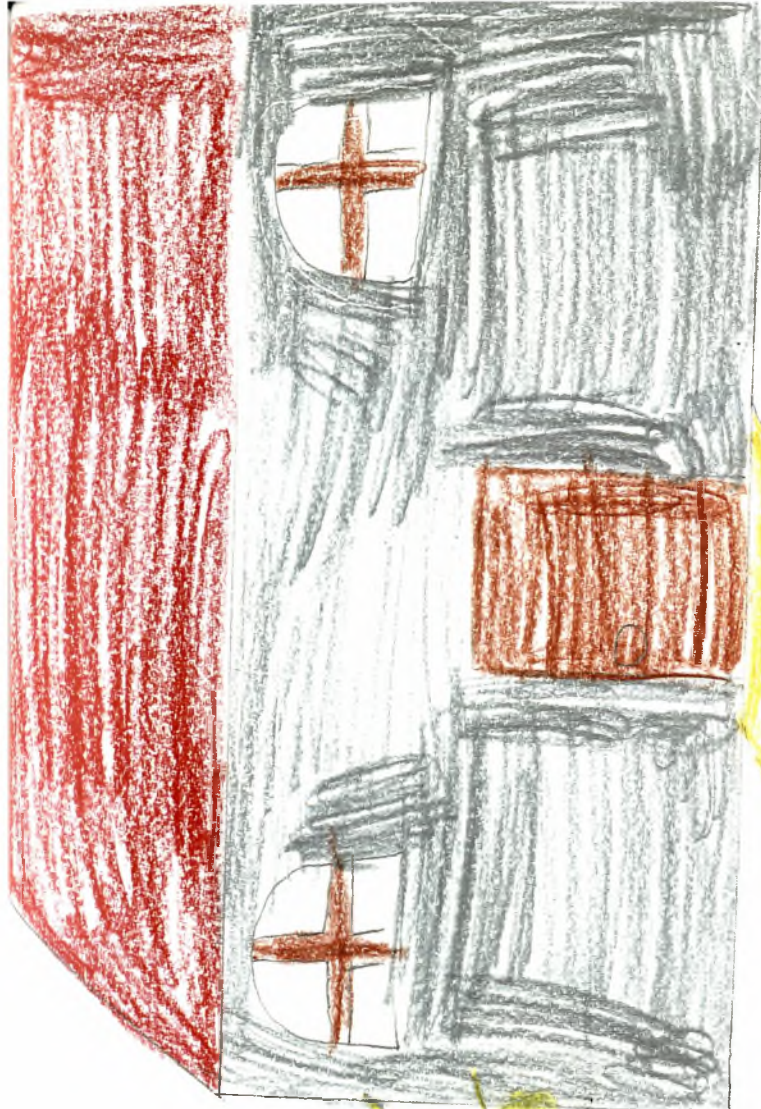

ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΟΥ ΕΙΔΑΝ ΕΙΚΟΝΕΣ

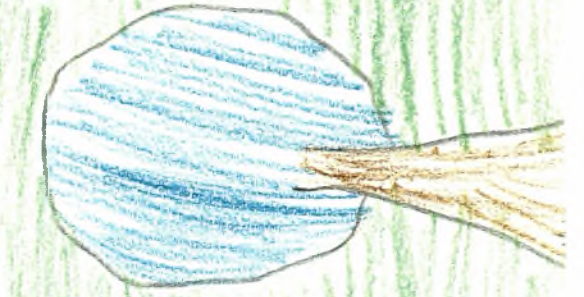
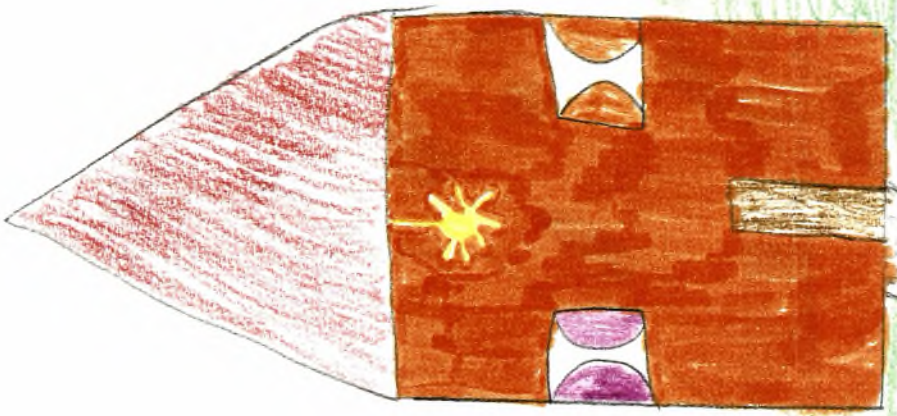
Xpior in

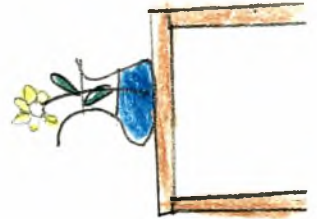
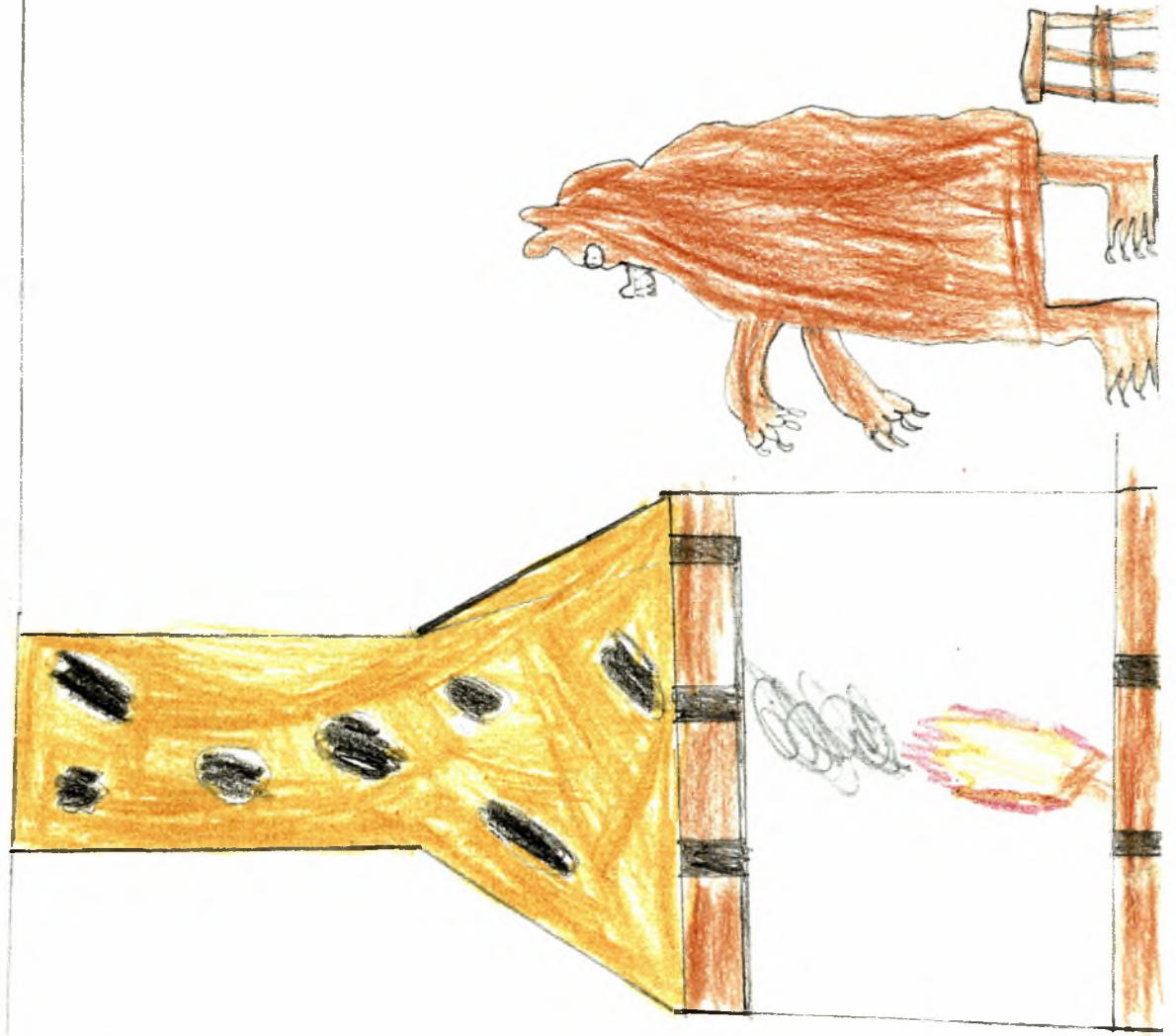

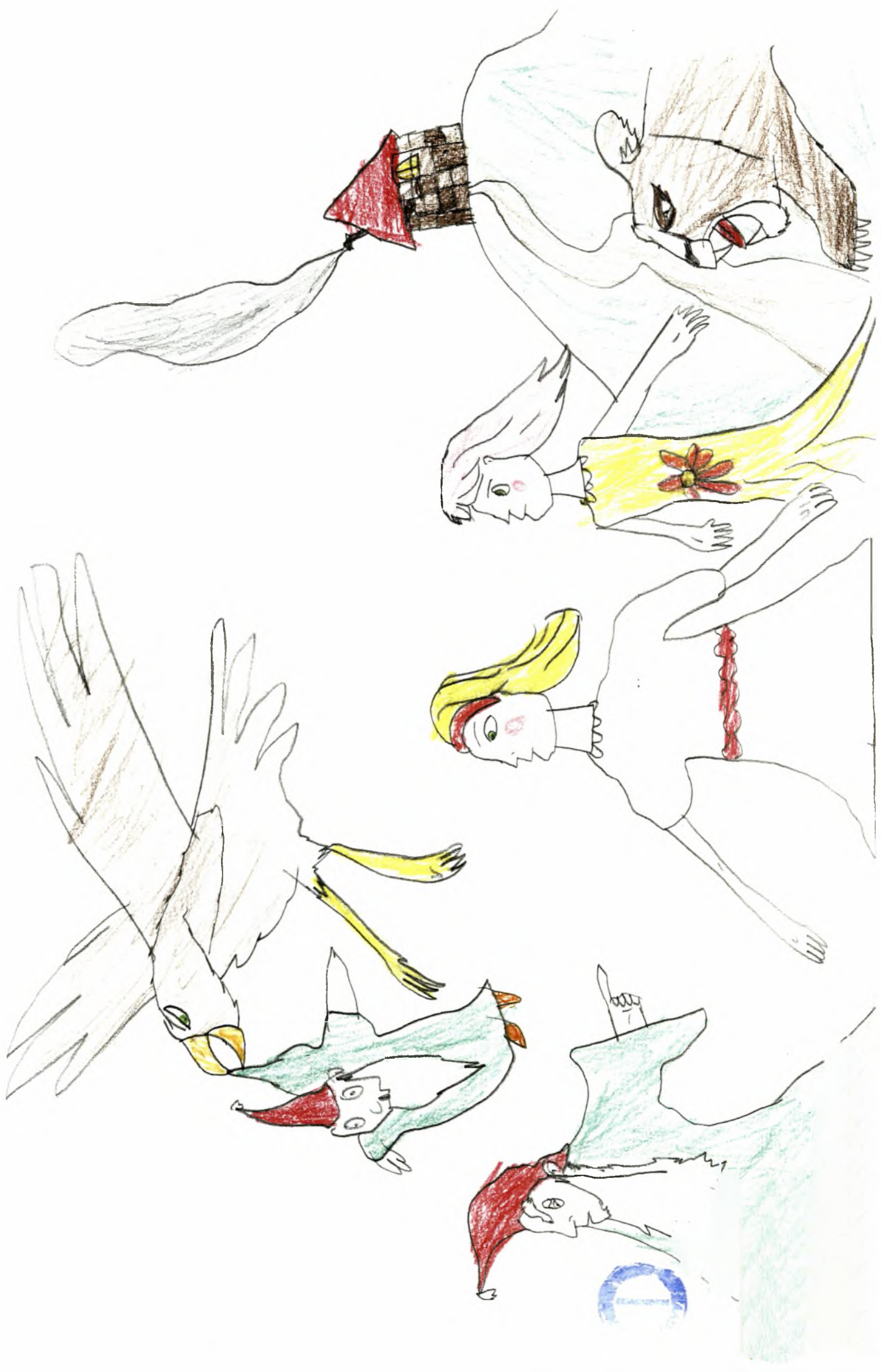

ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΙΔΑΝ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000069597

